

In memoriam **Makovecz Imre** (1935-2011)**Irodalmi tükör / szépirodalom****Európai Költői Torna 2011**

Ferencz Győző: Egy kikerülhetetlen hibáról (A múltkonstrukció balladája)
 An unavoidable mistake (a ballad on reassembling the past) – Christopher Whyte fordítása
 O neizogibni napaki (Kako zakrpati preteklost – balada) – Jože Hradil fordítása
Kiss Benedek: Száradt szőlőtőke
Vörös István: XXVI. zsoltár
Tóth Imre: Axióma
Kelemen Lajos: Hídmérleg
Papp Tibor: karddal ekével
Jász Attila: Öreg halász, 1902 (Csontváry Kosztka Tivadar képe nyomán)
Karáth Anita: Saját fény
Sütő Csaba András: Könnny
Szalai Zsolt: nem az a tied
Győri László: Születésnap ajándék
Molnár Krisztina Rita: Esti dallam
 ...
Pápes Éva: Mai királylányok, királyfiakkal vagy nélkülük...
Halmi Tamás: Esős évszak, Hitetlen zsoltár
Szoliva János: Szél-ítélet, Elvénzik a nézés, Hull az ősz
Oláh János: Májusi por

Hodosi írótaóbor – a határ mentén (Ifjúsági Pannónia 2011)

Kaj Ádám: Zsoltártöredékek, Angyali üdvözlés, Dogmatika
Péntek Borbála: Képeslap, Az első
Molnár Gábor: Könyvező életfa, Kökényvirág
Török Ádám: Lelkeink párbeszédében, Diplomák a füstben, Hodosi haikuk
Horváth Márk: Költők nincsenek is
Szakony Dorina: bizalomjáték, még egy tánc, számárfülek, foszlás
Gál Soma: Karmazsin, Három parton ragadt vízör
 ...
Tatár Sándor: Jambusok? Belé(jük) fogóznom?!, ...temps perdu..., T(ük)ör(t)kép
Király László: Kodály-legendárium II.
László Zsolt: Törékeny, Péter fordított keresztje, Zöld, Holt idő, Egy kicsi történelem
Kabdebó Tamás: Ír szerelem (Harmadik rész)

Tanulmány - kritika

Péntek Imre: Éltető hagyomány – konzervatív értékprioritások
 (L. Simon László Személyes történelem /Esszé/ című könyvéről)
Varga E. László-Kőszeghy Méda: Himnuszok minden időben
 (Kiss Gy. Csaba „Hol vagy hazám?” – Kelet-Közép-Európa himnuszai c. könyvéről)
Szemes Péter: Az alsólendvai Golgota felé (Göncz László Kálvária című könyvéről)
Nagy Réka: Profán ünnep (Karáth Anita Paneljazz című kötetéről)
Ferencz e. Győző: A szomszédos magyarság megismerése
 (Órvidéki magyarokról órvidéki magyaroknak – A muravidéki magyarság néprajza)

Képző-, színház- és bábművészet

Szatmári Gizella: Sic transit gloria mundi? – avagy meditáció a művészet
 múltékony voltáról (Részlet a szerző előkészületben lévő, Zala György című könyvéből)
Dr. Réthelyi Miklós: Együtt kiállítás (Megnyitó a Magyar Festészet Napja alkalmából)
Kostyal László: Együtt, a Balatoni Múzeumban
Péntek Imre: Két tárlat és egy születésnap köszöntés
Tóth Károly: El Camino – László Dániel kiállítása
HMZ: Kép - Szín - Tér Németh Klára kiállítása a Városi Hangverseny- és kiállítóteremben
P. Szabó Ernő: Formaünnep Magyar Trikolórral
 - Kornisától Tamási Claudiáig - Nudelma László gyűjteménye a Kieselbach Galériában
Turbuly Lilla: „Új kertét ültetünk” – A Hevesi Sándor Színház elmúlt évadáról
Szemes Béla: Shakespeare-vígjáték a Hevesi Sándor Színház évadnyitói előadásán
Szemes Péter: Pinokkió ma (A Griff Bábszínház Éljen Kinoppió! című előadásáról)

Hírek, Szerzőinkről

A folyóirat archívum a www.pannontukor.hu weblapon elérhető.
 Ugyanitt információ a folyóiratról és a Pannon Tükör könyvsorozatáról.

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Balogh László-Nagykanizsa

Cséby Géza - Keszthely, Hévíz
 Gyulai Csaba - Zalaegerszeg
 Kiss Gábor - Zalaegerszeg
 Papp Ferenc - Nagykanizsa

SZERKESZTŐSÉG

Péntek Imre - főszerkesztő
 Szemes Péter - főszerkesztő-helyettes
 Bence Lajos (Lendva) - főmunkatárs
 Kabdebó Tamás (Newcastle, Írország) -
 főmunkatárs
 Kardos Ferenc (Nagykanizsa) - munkatárs

ROVATVEZETŐK

Tóth Imre - vers
 Péntek Imre - próza
 Szemes Péter - tanulmány, kritika
 Horváth M. Zoltán - képzőművészet
 Király László - zene
 Ferencz e. Győző - helytörténet
 Kaj Ádám - fiatalok, pályakezdek

Készült Zala megye,
 Zalaegerszeg, Nagykanizsa,
 Lenti, Hévíz önkormányzatának,
 és a Nemzeti Kulturális Alapprogram
 támogatásával.

Szerkesztőségi cím:
 Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900
 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
 E-mail: pannonfold@gmail.com
 Telefon: 92/598-070

Kiadja a Pannon Írók Társasága
 Kiadóvezető: Péntek Imre elnök
 Előfizethető csekken vagy számlázással,
 mely a szerkesztőség címén igényelhető.
 Számlaszám:
 Zalavölggye Takarékszövetkezet,
 Zalaegerszeg 75500258-10809415
 Az egyes számok ára: 600 Ft.
 Előfizetési díj egy évre: 1200 Ft.

ISSN 1219-6886

Előkészítés:

Náspáng Grafika

hms@t-online.hu

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

További támogatóink:

NB FORSZ

Szolgáltató és Tanácsadó Kft
 Könyvvezetés - Könyvvizsgálat
 Tel: 92-510005, Fax - 92-510006

W. H. W. W.

„... Kezdetől azt az egy épületet szerettem volna megépíteni, amely az emberiség kezdete előtt már állt a világban, a kezdetek világában, mint sugárzó, valóságos kép, az igazi otthon, az Aranykor eleven Háza....

Az eleven ház megfogalmazásáért volt minden: a mozgásformák figyelése, a minimális környezet keresése, a népművészeti minták szerkezetelemzése; minden, amivel foglalkoztam: az építés ősi szavai, a tér-idő folyamatosság, a dráma az építésben és az asszonyok faggatása az életről.

Szeretném azt hinni, hogy az Úrnak van humora, megbocsátása ehhez az élethez, melyet én éltem. Erőt adott hozzá...”

*Makovecz Imre
Kossuth-díjas építész*

■ Imre!

Még valamikor a hetvenes években rajzoltál nekem egy különös, kétszárnyú, tükrös kartont, melyre szimmetrikusan, mint Leonardo szokta volt, ezt írtad:

„Az angyal tükörbe néz. Önmaga képe mered rá, bár az a dolga, hogy átlásson. Tudja, hogy a fonszor mi lehettünk valaha. Angyalképének oka és titka. Nekünk reményünk, hogy a fényben lássunk, de hogyan nézhetne vissza a tükör, hogy ne mutatná végre egyszer angyalok arcát, hanem a miénket.”

Akkor még kevesen ismertünk, de mi, akik tudtuk, ki vagy, azt is tudtuk, hogy meg fogod változtatni az építészet és azon át a haza sorsát. Igazunk lett. A fiatal fa hatalmas tölgygé terebélyesedett, s most, hogy kidőlt, látszik csak igazán, milyen pótolhatatlan.

Ki vagy Te, ki ez az angyalokkal cimboráló, zseniális, esszenciális lény, aki ha kell, bátran és önfeláldozón száll szembe hatalommal és arannyal, aki falut épít, de akadémiát alapít, aki falusi főépítész, de a világ minden jelentős építészeti díjának birtokosa, a világ egyik legnagyobb építésze? Ki vagy Te, aki a Váti sötét padlásszobájától a Kecské utcai varázslatos irodáig vezetted mára hatalmassá nőtt, határokon átnyúló szervezetekké terebélyesedett csapatod?

„Nem tudom, hogy az angyal én-e. Nem tudom, hogy a létezőhöz hajló semmi-e az én és másutt talán nincs is. Ha nincs, bármi lehetett akkor, hajladozó, emlékező házak, az otthon, mely csupán az érkezést és a nyugalmat tudja, de nem jött meg még, aki érkezik, aki otthonnak, menedéknek látja önmagát és azt a helyet, mely előre emlékszik rá, az érkezőre.”

Meghódítottad a világot varázslatos építészetteddel. A nagy külföldi egyetemek, könyvtárak, folyóiratok mind ismernek, díjaidnak se szeri, se száma, a világ egyik legnagyobb építésze lettél. Az egyetemi professzortól az egyszerű emberekig mindenki ismer. Ismerünk, mint építész, ismerünk, mint igaz hazafit, ismerünk, mint önzetlen templomépítőt, és bizony ismerünk, mint a nemzet lelkiismeretét, aki szót emel, ha kell, és ott van, ahol nagy a baj, ahol szakad a gát. Gyönyörű templomaid, házaid koszorúzzák az egész Kárpát-medencét. Tanítványaidal ott vagy mindenütt a hazában is és távolabb is, csak a fővárost fosztotta meg ostoba vezetése az ajándéktól, amit szívesen adtál volna.

„A himnuszt éneklék sokan, s látom őket, az eltorzult magyarokat, amint énekelnek, s tudom ők az

enyémek, bárhog is lett, bármivé is lettünk, a keservesen visszafojtott síráson át látom együtt a vereséggel a győzelmet, mert átvilágítja a dal az arcokat.”

Nemrég arra kértelek, segíts egy országos ügyben. Fáradt voltál, de végül eljöttél a Széchenyi térre. Hallgattad, ahogy soroljuk a gondokat, majd halkán azt mondtad, pénz nem érdekel, három hét múlva letesszük a megoldást az asztra. Kikísértelek, beültünk a Greshambe egy pohár furmintra. Kedves és elegáns voltál, mint mindig, de csendes és sokat néztél a távolba, mintha látnál valakit a Dunánál. A nagyokról beszéltünk. Kosztolányi és Nagy László, Weichinger és Csonka tanár urak, Heine és Rilke, Reischl és Reimholz barátaink jártak az asztalunknál. Lassan kiittad a borod és kimentünk a térre, az alkonyatban. Néztük a Dunát, vártuk az autót. Csendesen azt mondtad: fontos ez, amit csinálsz. Csend volt, majd rám néztél és azt mondtad, ez nagyon fontos, érted? Persze, mondtam kis szünet után, pedig akkor még nem értettem. Álltunk csendben, a hegyeket nézve, mint akinek már nem kell a szó, elég a gondolat. Sötétedett. Megjött egy fekete kocs, kinyílt az ajtó. Kezet szorítottunk, viszontlátás, Isten megáldjon. Isten megáldjon.

„Jobb elfogadni, hogy valahonnan jöttünk és valahová megyünk, hogy megszülettünk és meg kell halni, hogy nem a kezdet és nem a vég a születés és a halál. Ez azonban nem lehet enyhítője a tények drasztikus és elfogadhatatlan valóságának. Indokolt és szent az őrző sírás, toporzékoló könnyörgés az életért a halállal szemben.”

„Én meghalok, de bennem ma a nemzet él, az arkangyalok jövőjét pedig nem ismerhetem.”

Imre, köszönöm neked: a tanítványok nevében az emberséget, a tanítást, az építész nevében a megújulást és a génius példáját, az elesettek nevében az önzetlen segítséget, a haza nevében a becsületet, a hősi, tiszta hazaszeretetet a kis falvak nevében a megmaradást és otthont a keresztények nevében a templomokat és az őszinte példát, a kultúra nevében az eleganciát és felemelkedést, a művészet nevében az Akadémiát és életteret a barátok nevében az igaz barátságot.

Köszönjük Neked, Imre, amit értünk tettél.

Isten Veled, Mester!

Nagy Ervin
országos főépítész

Mindent elértél, amit ember elérhetett e földi létben. Közösséget teremtettél, nemzetet irányítottál a nemzetté válás útjára. Iskolát teremtettél, a közös tevékenység örömet nyújtottad. Építészteret teremtettél, egyetemes értékeket hoztál létre. Gyötrő kérdésekre tudtad a választ, és azt elmondtad nekünk. Tetted mindezt türelemmel, derűs nyugalommal és örömmel, mindennapi munkád mellett.

Pár éve megkérdezted, hogyan folytatjuk majd a munkát, már nélkülöd. Akkor adósod maradtunk a válasszal. Most jött el az idő, hogy lássuk, tanításodból mit értettünk meg.

Köszönjük, hogy eddig segítettél!

Isten áldjon és kísérjen utadon!

2011. szeptember 28-án, Szt. Mihály napjának vigíliáján.

A Kós Károly Egyesülés igazgatói nevében

Dévényi Sándor

■ Gyászoljuk benne a zseniális alkotó építész, a tanításban mestert, a tartásban példaképet, az országépítő szellemet.

Ő „A megbízható barátság helyének” nevezte a Miskolci Építész Műhelyt. Az is marad, maradékában is. Megtartjuk jó emlékezetünkben, mint a miskolci építészek régi barátját, borsodi jelenlétét, a tokaji építőtáborokat, szakmai együttműködésünket a '70-es és a '80-as években a Sárospataki Hild-téri házak létrehozásában, Paks város településrendezési és fejlesztési terveiben, a Kós Károly Egyesülésben, a beregi és felsőzsolcai árvízi rekonstrukcióban, az általa szervezett és elnökölt Magyar Művészeti Akadémiában, a miskolci Makovecz kiállításokat, s az érte kapott politikai dorgálásokat.

Még élhetett, alkothatott volna, de sohasem kímélte magát. Ám így is teljes, térben és időben is nagy hatású életet élt.

Most szellemi örökségének ápolása lesz sokak közös feladata. Ebben a miskolci építészek is vállalják a rájuk háruló kötelezettségeket. Gaudi barcelonai templom hagyatékához hasonlóan az utókor felelősségéért és feladataként kell tekintenünk a budapest-krisztinavárosi katedrális tervének megvalósítására; hogy legalább egy poszthumusz műve legyen Budapesten.

A Mester halálával ránk szakadt szellemi-emberi űr, tudjuk, pótolhatatlan. Ezért gyászolunk mély együttérzéssel a Családdal, a Kós Károly Egyesüléssel, a Magyar Művészeti Akadémiával.

Gyász üli meg idén az Építészeti Világnapot is. Az Építészek Hónapjában, októberben, a Makovecz-iskola egyik szellemi forrását jelentő Kós Károly tervei szerint épült házon fennmarad a Makovecz Imrét gyászoló fekete zászló.

A miskolci építészek, a területi Építész Kamara, a Városi Főépítész nevében is fájdalommal búcsúznak.

A miskolci építészek nevében:

Bodonyi Csaba

Imrének!

Pohárköszöntő, - az Erődhöz.

Hiszen Te Vagy, - Maga a Fa!

Egyszerűen kiléptél az ajtón.

Hangtalanul.

Mert várt az Út.

De végül itt maradtál, - ezertestű fáidban.

Fáidból Kápolnáokban, - Fáidból templomokban, -

Fáidból boltozatokban, - Boltozataidból Oltárookban és Kupolákban, -

Faoszlopaiddban és Kapuidban, - Szárnyasangyalaidban és Egekig érő Tornyaiddban, -

Ámuló emberi szemekben, emelkedő szívekben, - és Templomaidd emberi suttagásokból remegő imáiban.

Most hol jársz?

Melyik csillagot hagytad el, - és melyik fénylik ott, - távol?

Vár már az Isten, - ott, - a Szórja-Mórja Vár kapujában?

Biztosan kijön Eléd.

A Szivárvány milyen volt lábaid alatt?

Lágy, vagy ezerfényű?

Istenem!

Már ott Vagy az Úton!

Semmit sem tudunk.

Csak úgy élünk, - „bele a Világba”.

Senki sem tudja, hogy miről van szó.

Csak az Út!

Az Ő birodalmában fognak megépülni elmaradt Templomaidd, - és minden Égi Paloták.

Meg Kunyhók is.

Templomok, - Kunyhók, - meg Zeneakadémiák.

Meg a Jóság.

És Jöttödöt ünnepelni - a Szív.

Az Óriási, - Világot Befogadó Szív.

És ha majd újból találkozunk, -

leülök Melléd, - és Te, - ott, - mint a Teremtő, -

Hosszan, -

Mindent, -

Elmesélnél.

Vadász György

Tisztelt Makovecz Család! Tisztelt Gyászoló Gyülekezet!

Azt hallottam, Makovecz Imre meghalt. Azt is beszélük, hogy eltávozott, és itt hagyott bennünket. Ez különös. Hogyan is halhatna meg az, aki halhatatlan? Hogyan is hagyhatna itt az, akibe nap, mint nap belebotlik az ember? Belebotlik a Puskás Akadémia kollégiumépületében, a katolikus egyetem auditóriumában vagy éppen Csíksomlyóban, ha arra veti a jó sorsa. Ugyan miképpen szűnhetne meg létezni az, aki a világ kivételes szellemeinek titkos gyülekezetéhez tartozik? Azokhoz a szellemekhez, akiket összeköt egy rejtélyes szál, mely korokon, politikai rendszereken és múltó irányzatokon ível át. Összeköti őket valami titkos elhivatottság, ami nem szakad el évszázadok múlásával, nem feslik az idő sodrásában, összeköti őket a cél, a küldetés, a kötelesség elijeszthetetlen teljesítése. Az aranykor emberei ők, akik kezdettől fogva mindig egyet akartak, pontosabban az Egyet akarták. Azt az Egyet, ami mindig volt, de mégis mindig újra kellett alkotni. Azt az egy festményt, azt az egy szobrot, azt az egy költeményt, azt az egy házat akarták megfesteni, kifaragni, megírni és megépíteni, amely már az emberiség megszületése előtt fent, a magasban létezett.

Kedves Imre Bátyám!

Mi tudtuk, hogy Te tisztában vagy a fentről kapott feladatoddal és tehetségeddel. Tudtuk, hogy az aranykor világának ereje lakik Benned. Értettük, amikor azt mondtad valakire: lakik benne valaki. Értettük, de nem mondtuk, mert valahogy illetlennek éreztük volna. Nem mondtuk, de tudtuk, hogy hányadán is állsz Te az ember előtti világgal. Ezért valahogy természetesnek vettük, hogy sohasem láttunk tolakodni vagy kérkedni. Melletted állva oly nyilvánvaló volt, hogy csak a középszer törtet, csak a tehetségtelenség hetvenkedik. Láttuk, ahogy méltósággal vársz, ha nem a Te időd járja. Láttuk, hogy nem hajolsz meg a tovatűnő évek sürgetésétől, sem a hatalom szavától, sem az anyagi teher alatt. Ezért is vettük természetesnek, hogy szavaid mindig az örök mércéhez igazítottad, és sohasem voltál hajlandó őket mézbe mártani se hízelgés, se fenyegetés hatására.

Tisztelt Imre Bátyám!

Az általad is oly nagyra tartott püspök-prédikátor azt tanította, hogy először jogot kell szereznünk ahhoz, hogy az embereknek útját álljuk, és rábeszéljük őket valamire. Ezt a jogot az igazságunkból meríthetjük. Csak az szól igazán, aki kénytelen szólni. Így lettél korszakos alakja a magyar politikának is, s ha az oly sok, többre hivatott, de a töklevel alá rejtőzött szellemi ember példáját követve, kényesen eltoltad volna magadtól az elrendelt kötelességet, hazánk sohasem talált volna önmagára, nem állt volna a saját lábára, s ma leginkább egy reménytelen szakadék mélyén vergődne.

Tisztelt Imre Bátyám!

Sokan vagyunk, akik Tőled lestük el, hogy az élet a maga egészében becsületügy. Nem szabad hát megvetni, nem szabad elpredálni, nem szabad eladni vagy eldobni, mert az az Istené, amit a mi becsületünkre bízott. Tartozunk hát a ránk testált élet egész tőkéjével és minden lehetőségével, ezért kötelesek vagyunk azt részletekben és híven törleszteni. Köszönjük az egyenes, kertelés nélküli beszédet, köszönjük a szigorú intelmeket. Nem felejtjük: a haza nem eladó, az ördöggel nem cimborálunk, a küldetésben nincs alku. Tudjuk, úgy kellene nekünk is keresnünk az igaz és erkölcsileg járható utat, ahogy Te tetted: konokul, világszínvonalon és megvesztegethetetlenül.

Tisztelt Gyászoló Család! Tisztelt Gyászoló Egybegyűlte!

Az emberi történelem nagy alkotásait örök béke és örök kiengesztelődés lengi körül. Megbékítenek, mert visszateremtik a világot a Kezdet dicsőségére, és elfeledtetnek mindent, ami azóta történt. Ez a kiengesztelődés árad Makovecz Imre alkotásaiból, és ezt a békét érezzük most ravatala felett állva.

Kedves Imre Bátyám!

Most megadjuk Neked a végtisztességet. De ha holnap valaki azzal hozakodnék elő, hogy Te meghaltál, csak legyinteni fogunk: szegény ember, nem tudja, mit beszél. Ezért most úgy köszönök el Tőled, ahogy akkor szoktam, amikor még testi valódban is itt voltál közöttünk, és kifordultam a Kecske utcai házad kapuján: viszontlátásra, Imre Bátyám!

Orbán Viktor
Magyarország
miniszterelnöke

Elment?!

Felfoghatatlan veszteség ért minket abban a pillanatban, amikor szeptember 27-én délelőtt egy rövid hír után elindultam fekete zászlóért a „Kecskeváron” addig a napig büszkén feszülő nemzeti lobogó helyére. Mire visszaértem a Házba, üres tekintetek és könnyes szemek vártak az irodákban, folyosókon, udvaron és a lobogó alatt is. Senki sem tudta felfogni, hogy Szent Mihály Arkangyal magához hívta Makovecz Imrét, mesterünket. Nem kérdezhetünk tőle azóta, nem kaphatunk tőle több szeretet, megbecsülést, biztatást és jókedvet, amiért eddig vele akartuk a lehető legtöbb időnket tölteni.

Egyik utolsó akarata az volt, hogy még 4-5 évig köztünk lehessen. Volt még ereje gondoskodni erről is, mindenkinek hagyott valamit hátra: a Kós Károly Egyesülésnek a magyar organikus építészeti továbbvitelét, a Magyar Művészeti Akadémiának a köztestületté alakulását, a magyar nemzetnek a Szentek és kárhozottak templomának megépítését, a makóiaknak a Frissítőház és a többi új épületeinek méltó befejezését és használatbavételét, a devecserieknek az Újjászületés kápolnájának megépítését, kritikusainak életműve összegzését, szellemi örökösének egy Makovecz- emlékház kialakítását... Mindig arra tanított minket, hogy egy fának a lomkoronája és a gyökerei ugyanakkorak. Ő volt a vastag törzs, szerteágazó gyökereiből, a magyar népművészet-antropozófia-nemzetközi szerves építészeti hármasságból indította el a friss hajtásait, szerteágazó hálózatát. Ezekben a közügyeinken kívül van minden tanítványának saját feladata is: felcsúti fociakadémia, tyukodi iskola, csillaghegyi óvoda, szigetvári vigadó, rákoskerti templom, szentegyházi kápolna, szekszárdi piac, komáromi erőd, zselízi városközpont. Nekem személy szerint a 2010-ben Zalaegerszegre megálmodott Boldogasszony kápolnájának feldolgozása, illetve a zalai emberek és a közte kialakult baráti kapcsolat fenntartása, ápolása. Rövid ismeretségünk alatt csupán 3 alkalommal juttattam el közös szülőföldünkre, de ugyanaz a derűs mosoly ült ki az arcunkra a zalai dombok látványától Zalaegerszegen, Zalaváron és Lendván is! Mindenhol szeretettel fogadták, érdeklődve hallgatták. Jó barátja, Plesz Antal állt hozzá a legközelebb, hogy Zalaegerszeghez kösse örökre a '60-as években, de saját állítása szerint nem volt képes erre a döntésre, elmulasztotta azt. Tartalmas életében családot, otthont, akadémiát, iskolát, oktatási fórumot, folyóiratot, közösséget, kamarát, főépítészeti hálózatot, építőtábor, kalákát, munkahelyet alapított. Szenvedélyes utazóként bejárta és beépítette a Kárpát-medencét, álmaiban olyan világokban járt, amiket mi csak grafikai segítségével ismerhetünk meg. Munkája során alkothatott templomot, ravatalozót, nemzeti pavilont, emlékművet, országzászlót, egyetemet, gimnáziumot, Waldorf-óvodát, uszodát, frissítőházat, faluházat, színházat, díszletet, városközpontot, piacot, vendéglőt, kempinget, családi és társasházat, vagy csak pályázatokat és grafikákat, amik „úri jókedvéből születtek”... Egy valami nem adatott meg neki életében, egy valamivel vagyunk neki adósak, egy valami maradhat örök az utókornak: egy budapesti ház, a kedvenc háza, Isten Háza, Szent Mihály küzdelmeinek és angyalainak háza!

Nem indult el ezen a hosszú úton sem egyedül, hűségese társa, Kovács Flórián kíséri szeretett angyalaihoz. Együtt dolgoztak minden nap a Magyar Művészeti Akadémia és a magyar kultúra fényes jövőjéért, most, hogy már jó pályára állították, egyszerre engedték el, nekik már más dolguk van! Sohasem a végeredmény és a dicsőség érdekelte őket, hanem a folyamat, a közösség, az építés drámája. Szívesen foglalkoztak fiatalokkal, tudásukat önzetlenül örökítették tovább. Kedvenc munkájuk mindig az aktuális volt, vissza soha nem tekintettek, nem kérkedtek a korábbi eredményekkel. Életük végére ugyanaz foglalkoztatta őket, „ami megtörtént és ami megtörténhetett volna”, illetve a „második Magyarország” talpra állítása!

Köszönöm nekik, hogy akár csak pillanatokra is, maguk közé engedtek, megtiszteltek!

Néhány közös gondolatukkal szeretnék emlékezni rájuk az 1989-es és 2009-es zalaegerszegi Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben rendezett kiállítások plakátjairól:

1989 Mit kell tudomásul vennünk?

- hogy két háborút elvesztettünk és a győztesek bűnös nemzetként kezelnek bennünket
- hogy szokásaink elmerültek a szégyenné lett múltban
- hogy mindennek ellenére mi magyarok adunk Európának Európához méltó gondolatokat

1989 Mit tehetünk?

Befelé kell fordulnunk, saját ügyeinket kell intéznünk:

-otthonokat, egyesületi házakat, templomokat kell építenünk önmagunknak

-építészetünk legyen a miénk, stílusa, hangja a mi stílusunk, a mi hangunk

2009 Tudomásul kell vennünk!

-hogyan tehetséges fiataljaink elmennek, mert itthon nem kellene

-hogyan öregjeink szegényen és elhagyatva halnak meg

Tudomásul kell vennünk, hogy ezt mi hagytuk, hogy így legyen!

2009 Mit tehetünk?

Ugyanazt, amit 89'-től máig elmulasztottunk, valamint:

-erősítsük meg szívünkben a valóság utáni vágyat, szemben a TV és számítógép virtuális valóságával

-ne hagyjuk, hogy kapcsolatainkat, a házasságot, a barátságot a pénz uralja

2011-ben azt tehetjük, hogy nem az elmenetelüket siratjuk, hanem megpróbáljuk méltón folytatni azt a munkát, amit elkezdtek, és ránk hagytak! Előttük szeretnék tisztelegni azzal, hogy a zalaegerszegi Dísz téren állítottam fel 2011. október 14-én a Kós Károly Egyesülés Vándoriskolája által készített Újratervezés című vándorkiállítását, amely különböző természeti és ipari katasztrófák utáni újjáépítéseket mutat be a világ különböző pontjairól.

Fülöp Tibor

a MAKONA Egyesülés

építész

A kiskutasi halottsház éppen befejezett épülete előtt álltam a temetőben, javítandó hibákat keresve, amikor telefonomon jött a hír: Imre bácsi meghalt néhány órája.

Mint amikor közeli barátom ment végleg el, úgy égetett a hír...

Régóta ismertem, de csak ritkán találkoztam vele a vidéki, falusi életvitelem folytán. Az utóbbi 10 évben viszont több épületét építve többször találkoztunk. Figyelme és karja elért a zalai kis falvakba is. A pesti elitszemlélet teljesen idegen volt tőle. Vidéken is számon tartotta embereit, építészeket, építőket, ácsokat, stb., ahogyan az egész Kárpát-medencében. Szellemi és lelki erőt adott szókimondásával, figyelmével, törődésével. A helyi erőviszonyokon és a hatalmi eliten átnyúlva is támogatta a kiszorított, de általa elérhető és törekvő, érdemesnek ítélt embereket, minden területen, itt Zalában is. Nem a pénzhatalmi, sem a bürokratikus, hanem a saját magyar és a mindenség felől formált értékrendje szerint építette ereje szerint a széteső nemzetet. Személyes volt és nyersen őszinte. Megnyilvánulásai mindenhol nyomot, jelet hagytak épületekben, lelkekben, ahová elért.

Elment közülünk, de erejét, szellemi és tárgyi örökségét hátrahagyta nekünk. A szellemi örökösök most összezárnak. Így maradjon!

2009. február 12-én este a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben sok ember előtt Zalaegerszeg Város Önkormányzata hivatalosan kinyilvánította támogatási szándékát a Boldogasszony kápolna építésére. Makovecz Imre Zalában, a Gébárti-tó mellé építendő Boldogasszony kápolna vázlatának terveit 2009. február 16-án küldte el Buksa Ildikó orvosnak, aki kezdeményezte a kápolna építését, és a Zalai Boldogasszony Alapítványt is vezeti. Makovecz Imre Ekler Károlyt jelölte meg a kápolna építőjének.

Azóta a Kápolna építésének támogatása húzódik. Makovecz Imre halálával újabb megerősítő nyilatkozat hangzott el Zalaegerszeg város vezetésétől, miszerint posztumusz meg kell építeni a kápolnát a megye hív szülőttének emlékére. Az elkészült vázlatok eléggé egyértelműek a műnek a mester elképzelése szerinti megvalósításához.

Ekler Károly

építő, a Kós Károly Egyesülés tagja

Zalai volt...

Makovecz Imre gyerekkorát Nagykapornakon töltötte. S noha később elvetette innen a sors, mindvégig ragaszkodott hozzánk, zalaiakhoz. Megértette a csaváros észjárásunkat, sajátos szavainkat, és hogy nekünk mindennél többet jelent a nehéz, agyagos anyaföldhöz való ragaszkodás. Talán ezért is ajándékozott meg bennünket a baki és a zalaszentlászlói faluházzal.

Életem egyik különös adománya, hogy a zalavári kápolna egyik ötletgazdája lehettem. Azért is hálás vagyok, hogy két kiállítását megnyithattam, és lapunk hasábjain méltathattam munkásságát. S amikor erről az írásról kérdeztem a véleményét, azt mondta, ha zalai ember írta, csak jó és igaz lehet. Szeretett bennünket, mi is szeretjük Öt.

Ha a Jóisten megsegít és megkapjuk az egyházi áldást is, a jövőben megépítjük zalaegerszeg-gébárti kápolnáját is. Amelyet nekünk szánt: zalaiaknak a nagy ZALAI.

Gyutai Csaba

polgármester, országgyűlési képviselő

A közösség tisztelete

A mostani „földrengés” előtt, amikor egy csomó feladat hárul majd a tagokra is, figyelmetekbe ajánlom ezt az idézetet. (Rossellinitől való egy sok-sok évvel ezelőtti interjúból.) „Az ember ma csak társadalomban tud élni és nem közösségben. A társadalmat a törvények igazgatják, a közösséget a szeretet.” Nekünk eddig az volt a dolgunk, hogy ne engedjünk ennek az erőnek, hogy a barátság és az együttműködés természetes erejére támaszkodjunk és így építsük a mi értékőrző testületünket.

Óriási dolog, hogy törvény született a köztestületről, de ezen a helyen is arra figyelmeztetek mindenkit, hogy ne váljanak a szabályok rabjaivá. Mindenki próbáljon figyelni a megalkotásukra, de ne feledjék, hogy közösséget csak tisztelet és szeretet tud teremteni.

Rengeteg bürokratikus tennivaló lesz, ezek elöl sem szabad kitérni, mert különben komolytalanná válik a testület helyzete, de jól gondolatok meg minden lépést, mert most, amikor újjáépítitek, egyúttal meg is erősíthetitek ezt a közösséget, de el is veszíthetitek.

Megismétlem, amit az előbb idéztem: „A társadalmat a törvények igazgatják, a közösséget a szeretet.”. Ebben és az itt megszületett barátságok, emberi vonzódások erejében bízva kívánok sikeres köztestületi életet a Magyar Művészeti Akadémiának!

dr. Kováts Flórán

*a Magyar Művészeti
Akadémia titkára*

Meghalt a Fegyverhordozó

Búcsú dr. Kováts Flóriántól

Kedden elment a nagy hadvezér, a próféta, a király, s íme, öt nap alig telt bele, követte őt az égi hadiösvényen leghűségesebb embere, az az ember, aki a nagy ember álmait formába foglalta, s a külvilág, a hétköznapi emberek számára is érthetővé, elfogadhatóvá tette. Mennyi önmegtartóztatás, fegyelem, szilárdság kellett ehhez! Kováts Flórián, a Magyar Művészeti Akadémia főtitkára megtért Teremtőjéhez és szentjeihez, megtért az Egyházba, melynek egyik legújabb kori prófétája az ő barátja, főnöke, anyaga Makovecz Imre volt.

Együtt küzdöttek majd húsz évig egy nagy álomért, a köztestületért, a szervezett, összetartó, nemzetet szolgáló művészetért, ahol az érték érték, a teljesítmény teljesítmény, a szellem magas, a kimondott szó kőszikla. Ahol nincs helye az elméletieskedésnek, a mellébeszélésnek, az egalizálásnak, az összerosásnak, a bagatellizálásnak, a panaszkodásnak, a simulékonyságnak.

Férfias, bátor, felemelt fejű világban hittek mindketten. Egy másik Magyarországon. Kettejük életműve, neve, lelke összefonódott az időben és a térben, s most már együtt marad az idők végezetéig.

Kováts Flórián, csakúgy, mint Makovecz Imre, a legnagyobb emberek közül való volt. Példát mutattak, nagy, teljes életet éltek, vitték a fáklyát előttünk.

Isten hiszem - mindkettejüket maga mellé ülteti.

Kiss József

drámaíró, színházrendező,

barát

a Magyar Művészeti Akadémia ügyvivő

csoportjának tagja

Millenniumi emlékmű - Zalavár

Európai Költői Torna 2011

(Evropski pesniški turnir 2011)

A maribori Pivec Kiadó (Založba Pivec) 2001 óta bonyolítja le nagy sikerű és kiemelt szakmai érdeklődés és médiafigyelem által kísért Költői Tornáját (Pesniški turnir). A középkori lovagi hagyományokat felidéző megmérettetésre minden esztendőben Szlovénia legjobb, legelismertebb költőit kéri fel, akiknek kötetlen témában és formában kell egy, 40 sornál lehetőleg nem hosszabb verset írni. Az alkotások közül szakmai zsűri választja ki a legjobb 10-et, melyek szerzői a döntőben megvívják egymással a Szlovén Költészet Vitéze/Vitéznője címért és a díjat képező, kezdetben arany-, mára vasrózsáért.

A 2001-2010 közötti tíz év történetét, a győztesek és a fináléba jutott költők alkotásaival együtt a Pivec Kiadó a tavalyi, jubileumi esztendőben külön kiadványban jelentette meg. Szerkesztőségünk számára külön öröm, hogy a 2009-es Vitéznő Lučka Zorko – mára Robert Titan Felix költő, szerkesztő felesége – lett, a tavalyi top 10-ben pedig Jan Šmarčan, ugyancsak kiváló barátunk, is helyet kapott.

Az idei esztendőtől, tekintettel a közelgő Maribor 2012 – Európa Kulturális Fővárosa projektre, a szervező Pivec Kiadó úgy döntött, kibővíti a bajvívók körét és az elkövetkező években Európai Költői Torna címmel rendezi meg a versenyt. A 2011-es esemény lebonyolítása ennek megfelelően, a partnereként bevont országok szerint, területi válogatóval indult, melyet mindenütt egy reprezentáns írószervezet vagy kiadó vezetői zsűriztek. Magyar közreműködőként a Pannon Írók Társaságának képviselői a Pannon Tükör szerzői köréből 50 alkotótól kértek a kiírásnak megfelelő verset. Közülük választotta ki a háromtagú döntőbizottság – Péntek Imre, Szemes Péter, Bence Lajos – a legjobb 12-t, illetve a győztes művet, melynek szerzője hazánkat képviselte a maribori nemzetközi döntőben. A következő összeállításban ezeket a verseket adjuk közre, élén Ferencz Győző első helyre sorolt írásával.

Miután október végén megtörtént a kiválasztás, a legjobbnak tartott alkotást elküldtük a Pivec Kiadó vezetőinek, Milena Pivec igazgató asszonynak és Nino Flisar szerkesztőnek, akik gondoskodtak az országonként beérkezett művek fordításáról (Ferencz Győző versének angol nyelvű átültetését Christopher Whyte, a szlovént Jože Hradil készítette), külön kiadványba szerkesztéséről és az Európai Költői Torna lebonyolításáról. A rangos megmérettetésre november 19-én Mariborban került sor. Az Andrej Brvar (Szlovénia), Josip Osti (Bosznia-Hercegovina) és Ludwig Hartinger (Ausztria) urakból álló zsűri a 6 költő közül (Mujo Musagić – Bosznia-Hercegovina, Marcel Lacko – Szlovákia, Kemal Artnam Mujić – Horvátország, Ferencz Győző – Magyarország, Giovanni Tuzet – Olaszország és Veronika Dintinjana – Szlovénia) nagy örömeinkre Ferencz Győzőnek ítélte az Európai Költészet Lovagja címet és az ezzel járó rózsát és pénzjutalmat. A kiváló alkotónak ezúton is sok szeretettel gratulálunk!

Szemes Péter

Ferencz Győző

Egy kikerülhetetlen hibáról

A múltkonstrukció balladája

Lyányok s ifjak szívei

Összeillesztették a múltjukat,
Ahogy az történni szokott,
Aprólékosan egymás mellé raktak
Minden felbukkanó adatot.

Két megszállott detektív, lázas szenvedéllyel
Dolgoztak a közös ügyön,
Hogy alaposan megvizsgáljanak minden
Lehetséges változatot együtt és külön,

Izgatottan ellenőriztek újra meg újra
Minden jelentéktelen részletet,
Mert a látszólag összefüggéstelen eseményeknek is
Önmagukon túlmutató jelentőségük lehet.

Tisztázni kellett a közvetlen előzményeket,
És ez sem volt könnyű feladat,
Ki pillantotta meg először, mikor és hogyan
És melyikük szólította meg a másikat,

Szándékos volt-e a véletlen találkozás,
Tudta-e, amikor benyitott, hogy ott találja,
Nem lehetett elégszer felidézni, hogy az első
Érintésnek milyen volt a hatása.
Minden találékonyságukra szükségük volt,
És micsoda kimondhatatlan boldogság,
Amíg hosszú hónapokon át az összes egyezést
Gyerekkoruktól kezdve kidolgozták.

Valóságos ráismerés volt felfejteni a külön-évek
Láthatatlanul is összefonódó szálait,
Amelyeken érintkeztek, igen, üzentek egymásnak,
Ha jobban figyelnek, biztosan észreveszik,

Hiszen mindketten várták, s hogy nem figyeltek jobban,
Ez bizony néha egészen fájni is tudott.
Eltelt egy év is, de lehet, hogy több, mire hiánytalanul
Kitöltöttek minden hézagot.

Közben, ha kellett, átszerkesztettek, vagy ha úgy hozta
A szükség, akár újraírtak egész fejezeteket,
És nem törődtek különösebben vele, hogy hiába,
A történetben mindig újabb rés keletkezett,

Sietve betömték, és élvezték, hogy mennyire ügyesen
Elsimították nyomát, hogy nem maradt utána hiba, folt,
És már nemcsak a jelenük, hanem egész korábbi életük
Végül visszafelé is összeforrt.

Így hát zavarodottan nézték, miért nem ismernek magukra,
Mitől lett más tapintása a másik kezének,
Összeillesztett múltjukból hova indulnak megállíthatatlanul,
Szanaszét azok a szapora hajszálér-repedések.

Győző Ferencz

An unavoidable mistake *(a ballad on reassembling the past)*

Hearts youth has not abandoned

They got their pasts dovetailing
the way that people will,
scrutinised the details, set
the salient elements side by side.

Fanatical private investigators
combining their skills on a single case,
meticulous and obsessive, they scrutinised
an infinity of variants, alone, combined,

checked again and again the significant factors,
crazed with excitement, seeing that
apparently unconnected phenomena
can be crucial pointers to what lies beyond.

Simply shedding light on what
led up to this was no easy matter –
who looked round first, when, in what way,
whose lips uttered the first syllables,

what intentions might have lain behind
a seemingly casual encounter, whether or not
he knew he'd meet her there, how that
first touch, endlessly revisited, had felt.

Putting all of it together required
every shred of inventiveness they had
plus months of unspeakable happiness.
The whole thing started with their childhoods.

Like retracing something, disentangling
the invisible threads of years spent apart,
but yes, they overlapped, messages were exchanged,
with concentration it all comes back,

and each of them was waiting, it hurts so much
not to have noticed what was happening.
It took them at least a year
to fill in all the missing places.

Things got moved around in the process,
whole chapters even got rewritten,
no matter if to no avail,
the story kept developing new fissures

they filled up as fast as they were able.
What joy it gave them, smoothing out the traces
so no sign was left, the whole of their lives
a scar that had finally managed to heal.

The trouble was, they no longer recognised themselves.
The hands each touched felt different now.
Where would their dovetailing pasts take them?
Those multiple hairline cracks, running amok...

(Fordította: Christopher Whyte)

László Dániel: El Camino - képek a kiállításról

Győző Ferencz

O neizogibni napaki

Kako zakrpati preteklost (balada)

Varujejo me srca deklet in fantov

Kar je minilo, se razblinilo, razbilo,
vso preteklost, vsak podatek, ki sta ga kje našla,
zlepljala sta, poravnavala in spravljala v red,
drobec k drobcu, v sprimek, ki naj ne bi bil tujek.

Obsedenca, dva strastna detektiva,
sta si izbrala skupni cilj:
prebrskati do pičice natančno
to in ono, oglato in okroglo.

Še in še sta preiskovala vse od začetka pa do konca,
tudi mrvice, drobtine, in se zavedala,
da so lahko pomembne tudi
pozabljene, spregledane, zavržene reči.

Razložiti sta si morala, kako se je kaj
po vrsti zgodilo, kje je bilo, kaj je bilo,
kdo je bil prvi, ki je drugega opazil,
in kdo je koga prvi ogovoril.

Sta se srečala načrtno, po naključju?
Je vedel, ko je vstopal, da bo nanjo naletel za vrati?
In kako naj se spominjata oblakov, tega:
Kako je del prvi dotik, njun prvi stik?

Bila sta iznajdljiva, brez tega ne bi šlo,
in neizmerno srečna, ko sta po dolgih letih,
vse vegaste reči, od otroštva sém,
z roko v roki sestavila v eno.

Ko sta bila več let narazen, vsak zase, sta kar prežala
na nevidne nitke, po katerih so od njega k njej
in spet nazaj brzele misli, sporočila.
In če bolje bi pazila, bi gotovo opazila,

da z njimi, z vezmi, nista ravno skrbno ravnala,
in zato ju je kdaj tudi zadelo: zbolelo in bolelo.
In miniti je moralo kar celo leto, morda kaj več,
preden sta zadelala vse špranje, vsak zev.

Medtem pa sta, če je bilo treba in je tako nanesto,
preuredila vsa poglavja, to in ono pa na novo prepisala,
in to brez posebne nejevolje, navkljub spoznanju, da delata zaman,
da gradita zgodbe z novimi prepadi, s špranjami in zevi.

In tako sta raje znova pohitela in bila vesela,
da sta tudi slednje hibe do popolnosti zgladila, brez sledu spodila,
da so se rane, tele zdajšnje in one od takrat, raje celile,
postajale vse manjše, drobcene, neznatne.

Potem pa spet dva zbegana pogleda in vprašanja:
Kako da se ne prepoznavata? Zakaj se je dotik sprevrgel v gòl otip?
In kam drvijo celó razpoke tako brezumno na vse strani -
poravnane, zlepljene, neznatnejše od pajčevine.

(Fordította: Jože Hradil)

László Dániel: Muxiai temető 2010

Kiss Benedek

Száradt szőlőtőke

Ezt nevezitek ti életnek?

Amikor bírtam még,
Amikor kóboroltam,
Vagy szőlőmet metszettem bizakodással,
Az volt az élet,
Pedig sok napom tellett
bik-makkozással, konferenciákkal.

Volt úgy, hogy tudtam: erős vagyok,
kezem szerint bomlottak szét a bokrok;
Most csak holdbéli tájakra látok,
Szikkadt szemekre, miket
A szél pernyével telehordott.

Így állok előtted, istenem,
És sajnálom a papírt,
Mit tele nem írtam hagyatkozással,
S mit teleírtam.
Alig emlékszem eredetemre,
odvas tőke lettem,
ki sok gyümölcssel bírtam.

Értelmét vesztí a jövő,
értékük vesztik
kis és nagy ügyek.
Ki akarja, hogy értelme-fosztott
mankurt legyek?

Hát így telnek be a dolgok?
Egy világ lesz velem kiveszőben!

De sarjaim élni akarnak,
Jelen,
múlt és
jövő időben.

Vörös István

XXVI. zsoltár

1 Az Úr az én orvosom,
nem merek hálapénzt
adni. Ha rosszul érzem
magam, nem merek
hozzá fordulni, inkább
természetgyógyászra
bízom magam, baráti
tanácsokra, csontkovácsra,
kézrátétellel gyógyítóra.

2 De elég, ne kísérts tovább,
Uram, vizsgálj meg
veséimet és szívemet.

A mennyei vérnyomásmérő,
a Tejút, úgy lóg le kezedből,
mintha géppuskát
készülnél betölteni.

3 Teelövöldözöd
a tájat jószággal,
körülöttem hol itt,
hol ott rogy össze valaki
örömében.

4 Ártatlanságomban
mosom kezemet és
oltárodát gyakorlom,
Uram. Ez egy egész
kórház. Műtős angyalok
tolnak az öregség felé,
a zsúfolt kórtermekben
azt rebesgetik, hogy
a túlvilágra csak különleges
mágneskártyával lehet bejutni.

5 Gyűlölöm a rosszak
társaságát és a gonoszokkal
együtt nem ülök.

6 Legalábbis így szeretném,
de a kórházban, ki tudja,
kikkel kell együtt étkezniem.

7 Lábam megáll az igazsággal,
kezem megáll a tévedéssel,
szívem az igazságtalanságban
dobog, dobog, dobog.

Ludvig Zoltán: E.T. - vegyes technika

Tóth Imre

Axióma

Vasárnap van, a születésnapom.
Ebéd utáni álomból, a régi lakásban ébredek.
Mint mindig, anyám hozza be a kávé.
„Születésed előtt cigányasszony jóstolt, és
fehér elefánttal álmodtam. Összefogtak a
földek, és az egek.
Ne felejtse: te teremtetted a világot, és nem
az téged. A kávéban a cukor – édes, mint az
élet.”

Horváth Csongor: Együtt - print

Kelemen Lajos

Hídmérleg

Mért érzem úgy mégis, te
mint a továbblét
üzemőre, egy gerenda-széles árnyék,
sötét kereszt mintájával
fülkéd üvegén,
mikor mustrálsz, megring a hídmázsa.

El nem veszhetsz neheze, se értelme
köröttem ennek az egésznek! Csak ami a gyökén túl,
az a holt teher;

 én mondjam? –
nem egyensúly hajtja ezt a világot.
Ott a bűn, a szög most is a jóság tenyerébe
beleverve; napnál fényesebb,
ahogy égve hagytad, tűz fölöttünk leckéd.

S a fölkapacolt rakományon, hol a képzet is
alig talál fogást: inkább egy
hangosabb ég, pörébb, különösebb, segítene?

Tört kristályaiból az örök szellem
fölszillan, s index-fényként irányt jelez,
míg egy kis fuvallattól most
a kocsiponyva: mint ölyv verdes, vagy mint gerle?

Belülről zeng vissza majd,
amit a menetlevélre írtál föl egyszer –
nincs hasonló fontosabb semmi,
ha ige, ha adat.

Papp Tibor

karddal ekével

kattog a vasvirág

hatküllős vaskerek
repedezve katt... az öreglánya
kivájja szemét
kivájja szemét

a tűzadó öröközöld

nek és a földnek

egy reggel júdásként

meszet és ként

lop a permetezéshez

úgy tészel magad is

a bibliából kilépve

te szegény te

lén a lassú évnek

elfogynak az érvék

az ölelnivaló asszonyok

vonalkák bo

a nap

tladoznak az avar alatt
föltornázza magát az égre
ropogó almahejjal körítve

barna lesz ébredő vad lyuk

eltűnik benne Ádám vére

szemben pedig Éva szeméremrése illatoz

Jász Attila

Öreg halász, 1902

(Csontváry Kosztka Tivadar képe nyomán)

egy öreg halászember arcába rejtem a falat
az élet viharvert mégis erős tűzfalát
szinte látni az egyes köveket egymáson pihenni
homlokzatán

alatta kemény töretlen szem néz ránk
kissé bizalmatlanul
karakteres orr alatt szélborzolta fehér szakáll

botra támaszkodó kézfej
körme alatt szürkés-kék kosz
másként szürkés-kék mint a tenger
élete része
mögötte

és a háttérrel észreveszi-e majd valaki
megszabadulva a hipnotikus tekintettől
mely olyan akár a kora középkori freskóké

csupán a füstölő gyárkémények árulkodnak a korról
míg ezt a magányos és mérges prófétát
öreg halásznak álcázom
egyelőre

Karáth Anita

Saját fény

Minden más lett volna, ha aznap nem nézzük
a vitorlásokat a fáradt balatoni stégről.
De láttuk, ahogy a vitorlák megfürdenek
a fölöttük ragyogó napban. Varázslat akkor van,
ha a valóság mibenlétét megsejti az ember.
Azt mondtad, milyen kár, hogy minden
csak fényben válik láthatóvá és hogy talán valahol,
egy másik dimenzióban nem vesznek villanykörtét sem
az ott lakók. Őket bizonyára nem érdekli,
hogy a ledes izzók élettartama hosszabb és hogy azok
kevesebb áramot esznek, mint a hagyományosak.
Innen nézve mindegy. Azóta én is saját fényt szeretnék,
hogy megtalálj akkor is, ha elmegy az áram vagy ha besötétedik.
Bár azt hiszem, mégsem ezen múlt. Semmi lényeges nyomot
nem hagyunk magunk után, ahogy a többiek is csak
a fölösleges holmikat nem vitték magukkal.
A titokra mi akkor is rájövünk, ha nem jön a vitorlás
és nem fúj jó szél. Azt mondtad, te meg én egyek vagyunk
és ez mindennél világosabb.

Egri Erzsébet: A mulató domb ünnepei - olaj, vászon

Sütő Csaba András

Könny

*a hullás jelei
száradó lábnyomok
a felhő etimológiája
a hullás elei*

előnti lassan a torkolatot, maláta, szénsav és a reggeli verejtékvíz.

masszív kortyokban, kortyban és esőben,
velőt ráz, kart borzol, amit elemel, elmerül.

duhan az öböl alján, csorog a gyomorfal nyákján.

őrt áll vajon, másvilágát rászabadítva,
egy másik napon, aranysárga porcelánzsilipek között.

nyelv csapás lazuló ős vény katapult merített halmaz

tört jégcsapok lógnak zsbonganak a hullámpaláról
szélben és napsütésben

ist wie ein Tanz von Kraft um eine Mitte, / in der betäubt ein großer Wille steht.

az erő tánca ez pontatlan pont körül, amelyben szédítő akarat
hőségballon, csaphajlító szél. ahogy a szél a jégbe akad,
fogak közé bekapó sóhajtogatás,

meggyűl, cseppet ölt a test.

súrlódik míg lefelé lóg
lefelé míg súrlódik lóg
lóg lefelé míg súrlódik hovatovább
egyre teljesebb

kövéredő hullám a fedetlen szélben
hullás vegyülés elei

támad távoli gázgömb
támad hóra jégre altat
formáz gömbölyded faragás
amíg likvid terül a szárazon

kíméletlen nap – szigorúságba veszünk
reggel eleget – este hús falatokat

üvegből mészből fagyot cement

a fohászok a párkányt faggatják
és a jégcsélcspap hölgyek könnyet fontolnak

Szalai Zsolt

nem az a tied

megállsz azért, hívod a kedvest,
vajon helyesen határozod-e, amit látsz;

loknis kislány lett csíkos trikóban,
rácsodálkozón guggol az ágyások között,
nincs fontosabb, most övé a legnagyobb feladat,
a paradicsomokra átszokó krumplibogarakat úsztatja
kolorádóba vissza – menekültáradat egy vizesvödörben,
a babrálásból mégis felnéz, lelkesült csörfös, szeménátvillanamosoly

fűnyírót cserélsz kaszára és állsz, jelre vár az imádkozó sáska is
az elszáradt perjeszálon, noszogatod a szöcskét, pattanjon kicsikét odébb,
egy jó szökkenés csak az élet

és jön a drága, mondja, nem tudom, hagyd, boruljon virágba,
ne bolygasd, amit nem ismersz, úgy legyen otthonod,
ahogy még nem tudod; hisz nem voltál mindig itt,
a kocsmabéli öregekre épp ezért figyelsz;

hallj és láss, elmondják újra,
mi mégsem a tiéd, nem is lesz soha,
hiába adnál, hiába kérnél –
nincs cserébe más

írmagjuk irthatatlan

a bakszakáll pihéi szállnak, a kert egy tenyérnyi helyét pécézve ki,
ahová még engedi a fehérén virító cickafark tarackos szigora,
miközben előzönlik mindent a ligeti seprence,
és mindenüvé szórja magjait a lándzsás útifű

megcsendesedsz, esténként, csivitelés helyett
csak a ciripelést hallgatod,
kiveszik a nyárból minden más hang, semmi céció,
zizzenés nélkül csípnek a kései szúnyogok,
a nyárfaleveleket sem rezgeti a csatornapart felől
hűsítő szellő

idetévedni csak az ember tud

hol áradni csak az idő

amit felosztanál: nem az a tied

Győri László

Születésnapi ajándék

A tárgy romlása, bármié, rejtett akció,
hogy mérjem föl, hogy éppen mi hiányzik,
hogy ismerjem föl a tárgyak tudatát?
Nem tud meglepni olyannal a fiam,
amely teljessé tenné az életem.

Most egésznek érzem, most nincs
úgynevezett szükségem semmire.
A többi, a szükségtelenen felüli ajándék,
a célszerűtlen, mind csak rápakolás.
Még egy holmit a teli bőröndbe?
Térdeljek rá, hogy kínnal becsukhassam?
Nem akarok négy inggel utazni,
két öltönnyel, három klasszikussal.
Minek a szépség, a művészet inge?
Egy inggel kevesebbet erre az útra is!
– Fiam, rád bízom, sajnós, hogy mit veszel.
Nagy bajban vagy, de hát nem segíthetek.

Kotnyek István: 2,5 dimenziós képek - vegyes technika

Molnár Krisztina Rita

Esti dallam

Bár volna szabva Tóled versem csücske:
el ne hibbanjon egy porszem betűcske.

Úszik a partra
végtelen ének.
Mert ki lakója
már szigetének,
dúdol a ködben
körbe bolyongva,
dallama nélkül
egyre dadogna,
meg sose tudná,
át hova kelne,
minden egészről,
részeket értve,
szócserepekkkel
csak kerepelne.

Ó, hogy vonz egy jó madárhatározó,
mert hűs békéje minden értelmet
fölülhalad! Gyurgyalag, kőforgató,
guvat – élőhelyek, latin nevek,
ahogy lapozgatok, szép rendet vágnak
s láthatóvá lesz a lüktetésbe
rejtett alkotás: célja messzi vágnak,
mit cipel – mert ez a büntetése –
mind, ki – zsupsz! – kíváncsian kibucskázott
a fényre. Hisz nem sejti senki sem:
 hogy ejtenek jelet arcán a ráncok,
 s így látható lesz majd, hogy kedvesen
 kereste vagy dühvel a választ, száz ok
 között a részletekben veszve el:

Hogy hány fok izzik odafenn a Napban? Ki ölte meg Zrínyit, tényleg egy vadkan?
Hogy miért szerelmes mindenki másba? És mért épp Versinyint szereti Mása?
Hogy kinek tetszett a vers, amit írtam? Az erdő mélyén hány katonasír van?
Hogy hány családban nincs ma vacsora? A könnyező szobor csalás? Csoda?

Hűs csendje vonz madárhatározóknak,
ahogy csupasz zenéje vonz a szónak,
 akármit mond, a kedvesemnek hangja:
 a bábok között elaludt a hangya –
 mert úgy kell, hogy látható, hogy hallható legyen
 – mint Másának kell Versinyin –, úgy kell a kegyelem.

Mai királynők, királyfiakkal vagy nélkülük...

(Részlet egy hosszabb tanulmányból)

Minden királynős mesében – elenyésző kivétellel – a hősök elindulnak mindenféle nehézséget, hatalmas, legyőzhetetlennek tűnő ellenséggel való harcot, elvarázsolást, fejvesztést vállalva, hogy teljesítsék a vágyott királynő kívánságát, vagy kiszabadítsák őt a sárkány vagy egyéb gonosz elrabló karmaiból. Életveszélyes kalandokat pedig csak akkor vállal bárki is (legyen az mese vagy valóság), ha számára nélkülözhetetlen az, amiért harcba indul. Nyugodtan kijelentjük hát – több száz mesére és az ezen keresztül átszűrődő tudásra alapozva –, hogy a királynő nélkülözhetetlen, mert láthatóan nélküle az élet értelmetlen, hovatovább élheterlen, mert ő ad értelmet, fényt, szépséget, gazdagságot a létnek, mert ő az élet valódi értelme. Ezt pontosan tudják a kislányok is, akik habozás nélkül sorolják, mit tud a királynő: szépséges, hűséges, érzékeny, szeretetteljes... Ő a nő, aki nélkül nincs férfi...

De nem túlzás ez? Mai világunk mintha azt bizonyítaná, hogy nagyon is lehet élni egyedül, talán nem is kell királynő feltétlenül a királyfinak!? De valóban lehet-e királyfi királynő nélkül? Vagy lehet-e királynő királyfi nélkül? A mesék évszázados valósága vajon nem egy elmúlt kor valóságát mutatja-e meg, ami már messze nem érvényes a mában, hiszen mai vélekedésünk szerint nagyon is sokan megvannak (férfi és nő, nő és férfi) egymás nélkül. A nemi szerepek pedig egyfajta választáson alapuló döntések, ha úgy tetszik: kulturális hozadék, ami így is, úgy is változik. Talán a mesék valósága mára már nem valóság, vagy csak nem érvényes valóság? Egyáltalán lehet igaza a mesének, mondhat a mese érvényes dolgokat a párkapcsolatokról, netán a világ működéséről ma, egy teljesen másfajta közegben?

Maga a feltevés is abszurd némelyek szerint, hiszen a mese – vélekednek – nem más, mint régmúlt korok fantázia-lenyomata, elmúlt világok mára már érvényét veszített történései, amelyek csak arra jók, hogy a gyerekek jól szórakozzanak, meg talán némi képzelőerőt is tanuljanak belőle. Meg aztán ma már nincsenek is királyfiak és királynők, vagy ha vannak, akkor őket úgy képzelik el, mint azokat a szuper gazdagokat, akik világtól elzárt és média hírekben megjelenő, vágyott, irigyelt külön világban élnek, távol minden hétköznapiól és közönségestől.

Valóban így lenne? Vagy azok a kislányok tudják az igazságot, akik minden tétovázás nélkül kijelentik, hogy „én vagyok a királynő”, amikor elolvassuk nekik a Világszép Nádszalkisasszonyról, vagy a Rózsát Nevető Királynőről szóló meséket (már ha elolvassuk, sajnos egyre kevesebben olvasnak népmeséket a gyerekeiknek!). Ahogyan a kislányok is tudják, hogy ők és csakis ők a mesében szereplő királyfiak, akik éppen elindultak szerencsét és természetesen királynőt találni.

A mai oly divatos gender elmélet sem vonja kétségbe a nemiség biológiai meghatározottságát, legfeljebb azon vitatkozik, hogy a gender társadalmi nem, ami a biológiai nemtől eltérő érzést, szocializálódást jelenthet. Érezheti-e magát valaki inkább királynőnek, miközben királyfinak született? Ez a kérdés a mese nyelvén így fogalmazódik meg. Nyilván, válaszol a mese, de akkor ő nem nő. Erre egy mesét találtam (nyilván van több is), amikor a királynő férfi szerepre vágyva végigharcol egy-két háborút, megment egy királynőt, de végül a dolgok elrendeződnek, mert egy varázsló büntetésből vagy jutalomból (?) férfivá is változtatja. A nem ugyanis a mesék világképe szerint az, ami, vagyis a nő nő, a férfi meg férfi. Ha valaki más akar lenni, ám legyen – amint fent úgy lent, amint lent úgy fent...

Szerencsére, és nem utolsósorban a kiváló hazai és külföldi mesekutatóknak köszönhetően, ma már egyre többen megtapasztalják, hogy a mesék nem csak a gyerekek számára mutatnak utat saját valóságukhoz, és nem utolsósorban a világ törvény szerinti működéséhez, hanem a felnőtteknek is maradandó élményekkel szolgálnak, illetve szolgálhatnak, ha nyitott szívvel és szellemmel lépnek be birodalmukba. Bár a kapu,

amelyen beléphetünk, nagyon jól őrzött, így aztán nem enged be könnyen, nem is nyílik meg könnyen, mert eleink nagyon jól tudták, hogy az értékekre vigyázni kell. Mindez arra mutat, hogy az a kapu, amin belépünk, nem valamilyen külső világba vezet minket, nem az úgynevezett hétköznapi közegébe, hanem éppen ellenkezőleg, oda, ahol „a madár se jár”. De oda viszont nagyon mélyre tud vinni, nagyon pontosan tud vezetni és nagyon sokat meg tud mutatni abból a tájból. De mi is ez a „táj”? Hol is van ez a madár-nemjárta vidék? Természetesen valahol az üveghegyen innen és az Óperenciás tengeren túl, ahol a kurta farkú malac túr... Ott, ahol a képzelet, a lélek, az érzelmek, a fantázia hozza létre a „valóságosságot”, és ahol ez valóban megfelel az ember „törvény szerinti” működésének. Még a hétköznapi életben is...

De mi ez az emlegetett kozmikus törvény, és ki határozza meg ezt a törvényt? Ez a kérdés csak a ma embere számára kérdés, amikor a törvények konszenzuson alapuló egyensúlyozások, amikor nap, mint nap tanúi vagyunk mindenféle törvény sárba tiprásának, megszegésének, kijátszásának. Éppen ezért nagyon erősen különböznek a mesében megfogalmazódó kozmikus törvényszerűségektől, már csak azért is, mert ezek a mesei törvények nincsenek kőbe vésve, érdekes módon úgy szilárdnak, hogy közben rugalmasak: függenek helyzetűtől és az ember belső diszpozíciójától, vagyis maguk az elvek lehetnek általánosak, de minden helyzetben másként kerülhetnek alkalmazásra. Itt az emberről szól minden, a rend az ember rendje kell, legyen. A mesében ugyanis ott van az a belső szabadságra és helyzetértékelésre való felhívás, ami minden esetben azt mondja: te és csak te tudod meghatározni, hogy mi az a cselekedet, amivel harmóniában tudsz kerülni, majd harmóniában is tudsz maradni a világgal és ezen keresztül önmagaddal. És ez felülír minden szabályt, mert ez maga a kozmosz törvénye: harmóniában lenni, békében lenni, önmagunk teljességévé válni, s mindezt úgy tenni, hogy ez nem árt, sőt mindenki javát szolgálja, mert ez a közösség rendje is!

Ezért indul el a királyfi minden mesében, hogy megtalálja a hozzá illő királylányt, akit a végzet, a sors neki szán, mert ő még tudja, hogy nem fölöslegesen indul el: az út végén – ha megőrzi szándéka tisztaságát, és ezt érvényre juttatja minden cselekedetében - akkor ott találja a párját, ott találja ezen keresztül a saját teljességét, egészségét. Mert ez a mese célja, megmutatni azt az utat, ami a harmónia felbomlásától a harmónia visszaállításáig tart, s mindezt annak biztos tudatában, hogy ez lehetséges.

Itt pedig szétválik a mese világgépe és a mai mesehallgató ember világról alkotott képe. Ez az a pont, ahol sorsfordító lehet belépni a mese alkotta világgépbe¹, amely jóval ősbibb és éppen ezért mélyebb és teljesebb tudást tükröz mai töredezett, megfogyatkozott és nagyon erősen racionalitásba ágyazott szemléletünkhöz képest. S mindezt ideológiai felhang, vallási kötöttség, bármilyen prekoncepció nélkül teszi, csupán a történetmondás ereje által. Mario Vargas Llosa írja a macsigenga indián törzs beszélőjéről, akinek „csak” az volt a feladata, hogy az ősi történeteket adta tovább az őserdőben szétszóródott törzseknek: „Ők a bizonyítékai annak, hogy egy történet elmondása több is lehet, mint pusztán mulatság... Valami ősi dolog, valami olyan, amitől egy nép léte függ... Valami titkos húrt megzendítenek benned, és már kész is...”²

Ez a titkos húr maga a mitikus/archaikus tudat, amellyel ma leggyakrabban az álmainkban találkozunk³, vagy mégsem? Hiszen ott vannak azokban a szimbólumokban, amelyek a hétköznapi életben folyamatosan körülvesznek minket, csak már nem igazán ügyelünk rájuk, nem igazán engedjük meg magunknak azt a tudatosságot, hogy felbontsuk, megfejtsük kódolt üzeneteit. Megteszik ezt helyettünk például a reklámszakemberek, hiszen attól lesz egy reklám igazán hatásos, ha valami mélytudatban őrzött szimbólum képi megjelenése támasztja alá. Gondoljunk csak a férfiaknak szóló reklámokban előforduló motívumokra: vágató lovak, támadásba lendülő vadállatok, izmos testek, kemény arcú férfiak, míg a nőknek szóló reklámokban lágy selymekkel, kényeztető (tejből-vajból fürdetésre utaló) mozdulatsorokkal, pasztellszínekkel bővölnek el minket. Ugyanígy a tömegfilm is alkalmazza a legismertebb archetipusokat:

1 Kivéve, ha valaki már eleve benne van magában a mesében, és nincs semmiféle kapu, ahol át kell haladnia. Ez azért fontos, mert egy emberrel találkoztam, aki azt mondta: miféle kapu? Én ott vagyok, és várom, aki jön. Boldizsár Ildikónak hívják az illetőt...

2 Mario Vargas Llosa: A beszélő, Magvető Kk. 93. p.

3 Jung is leírta többször is, hogy a tudattalan anyanyelve a szimbólum, mivel pedig az álmok szimbólum-nyelven szólnak hozzánk, ezért is nem értjük, hiszen ma már nem beszéljük „anyanyelvi szinten” ezt a nyelvet!

a gonosz és a jó harcát, az ellenféllel küzdő legyőzhetetlen hőst, (ő a mesebeli királyfi, legkisebb fiú stb.) a gonosz vagy végtelen asszonyt (boszorkány, tündér), ahogyan a szürkeségből, félreértettségből felemelkedő hősnőt, az örök Hamupipóké, aki megtalálja önmagát, királynységét, párját (szinte minden romantikus film szüzséje eköré épül).

Ősi minták ezek, amelyekben olyan érzelmi energia működik, ami mai életünket is meghatározza, csak éppen tudattalanul, elnyomva, félreértve és főként elhanyagolva. Nem látjuk, és nem használjuk a szimbólumok felszabadításával, megértésével, tudatosításával nyerhető hatalmas erőt, ahogyan nem használjuk, nem értjük, nem éljük azt a hatalmas közösséghez tartozás érzést sem, ami a mesék alapenergiája.

Hősnek lenni kivételes állapot – gondolhatnánk – miközben mindannyian kényszerű módon hősei, főszereplői vagyunk saját életünknek. Olyan kényszer ez, amitől csak a halál foszt meg bennünket, így nem árt időben megismerkedni ennek a szerepkörnek a teljes lehetségszereplőjével. A mesék hőse olyan hős, aki a mi hétköznapi életünkben is utat mutathat, de ennek a módjára rá kell találni, fel kell fejteni azt az ősi szálát, amit a hagyomány adott át nekünk a mesék, táncok, dalok formájában. Oda ugyanis beleszövedt minden tapasztalatát, tudását a világ működéséről, a dolgok lehetséges megoldásáról, a rendről, harmóniáról – magáról az életéről és az attól elválaszthatatlan halálról. Rajtunk áll, hogy akarunk-e tanulni ebből a mélyes-mélyből jövő tudástárból, vagy megelégszünk azzal a feltételezéssel, hogy ezek mind elavult, elhanyagolandó lomok...

De térjünk vissza a királynéhoz! Ha lány, akkor királynő, hiszen lehet-e ennél több, amire egy kislány vágyik, mint hogy királynő legyen a saját életében, s megtalálja a hozzá méltó királyfit. S mielőtt bárki azt gondolná, hogy micsoda avult anti-emancipációs gondolat ez, szeretném leszögezni, hogy ez nem a párválasztás kényszeréről szól. Nem a másik nem, hanem saját belső mélységünk/teljességünk megtalálása a lényeg! Ez így van a mesében is, mert a mesei hős nem tesz mást, mint helyreállítja a világ megbillent rendjét. A rendhez pedig hozzátartozik a teljesség: a nőnek (ahogy a férfinak is) meg kell találnia hiányzó felét/párját – amiből létrejöhet önmaga teljessége.

A mese útnak induló hőse nem önmagában mutatja meg a világ és benne az ÉN teljességét, hanem a mese folyamatában, egészében bontakoztatja ki, milyen is ő voltaképpen, mit és hogyan akar megvalósítani, megélni. Ahogy Boldizsár Ildikó írja: „...a mesehőst önmagában tévedés lenne az ÉN-nel azonosítani...”, mert a mese „olyan komplex lelki erőter, amelyben a mese minden szereplője (beleértve a természetfölötti lényeket, varázstárgyakat, helyszíneket is) a hős valamely megnyilvánulási formája, és csakis együttes szemlélésük alapján bontakozik ki a mesehős valóságos képe.”

Minden mesei szereplő kompenzációs rész-képe annak a mindennapos folyamatnak, amelyben a környezetünkre kivetítjük félelmeinket, gátlásainkat, belső szorongásainkat. Megszemélyesítjük őket, hogy ujjal mutogathassunk: miatta nem tudom megvalósítani az álmaimat, ő az oka, hogy nem sikerül semmi – ő, aki éppen mostoha, gonosz féltestvér, lányát elígérő könnyelmű apa, elvarázsolts testvér alakjában jelenik meg a mesében. De ha jól megnézzük az éppen olvasott mesét, kiderülhet, hogy mindezek a negatív hősök éppenséggel saját belső akadályainkat szimbolizálják, méghozzá nagyon pontosan körvonalazva azt az erőt, ami éppen visszatart minket.

Szinte minden mese már az első pár mondatban nagyon határozottan körvonalazza, hogy most éppen milyen erővel dolgozik, milyen problémakört fogalmaz meg. Egyáltalán nem mindegy, hogy a mese indító jelentében olyan királynő szerepel-e, akinek van édesanyja. Ha van, akkor biztosak lehetünk benne, hogy nem a nőiség hagyományos megélésével lesz konfliktusa a hősnőnek, hanem pl. elvarázsolják – ami időleges leblokkolódást jelent, az életerő áramlásának megszakítását – vagy elrabolják, vagyis kényszerítik saját mélységeibe való alászállásra. Az elrablás által a királynő olyan helyzetbe kerül, hogy nem tudja mozgósítani a jóról való tudását, nem fér hozzá a saját belső erejéhez, vagy mert nem hiszi el, hogy ez létezik, vagy mert le kell érte szállnia saját legmélyebb rétegeibe – mondjuk a sárkány föld alatti palotájába, vagy más föld alatti világba. Ez a leszállás nem jelent mást, mint megtalálni azokat

az erőközpontokat, amelyekben felismerhetjük saját női/emberi létezésünk artikulálatlan szintjeit, saját haragunkat, gyűlöletünket, félelmeinket, előhívjuk és megszelídítjük őket, hogy ne ártassanak, hogy erőként és ne ellenerőként működjenek.

De ha mondjuk a mesében nincs anyja a királynak, akkor olyan szituációról van szó, amikor nem áll biztos női tudás a főhősnő mellett, vagyis nem kapta meg azokat az ősi női erőket, és tudást, amelyek csak nőtől-nőig tudnak áthagyományozódni, és amelyek nélkül maga a nőiség sérülten, valódi erő nélkül mutatkozik meg. Nekik jut a gonosz mostohával való küzdelem! A mostoha olyan belső ellenerőket szimbolizál, amelyek szinte folytonos kilökődést, ellehetetlenülést hoznak létre. Ez az az állapot, amikor nem ismerjük és ezért nem is tudjuk jól megélni a nőiség, vagyis saját nőiességünk alapenergiáit. Ez az anyátlanság lehet a mi valóságunkban olyan helyzet is, amikor maga az anya sem bír ezekkel a női erővel, mert már ő is sérült a saját nőiségében. Nem véletlen hát, hogy ezek a királynéok nagyon kemény utat járnak be, míg megtanulják mindazt, amiben hiányuk van. (Gondoljunk csak a Rigócsőr király anyátlan gőgös királynéjára, aki igazából semmit sem tudott a női feladatokról.)

Megint más a helyzet, ha olyan mostoha nehezíti meg a női tudás áthagyományozását, aki minden tétivel a női oldal sötét erőit idézi meg: ami azt jelenti, hogy „rossz minta” kerül az átadás folyamatába, ez aztán ellenerőket hív létre, gondoljunk csak a Hófehérke típusú mesékre, ahol a gonosz mostoha képében szinte tapintható a féltékenység, harag, önfogadási problémák jelenléte. Itt a rossz minta jelenléte nehezíti meg az önfogadást, amivel nagyon kemény küzdelmeket kell vívni, amíg mindezek a rossz/mostoha erők integrálásra, elfogadásra, megváltásra/változtatásra kerülnek. De tudni kell, hogy ez a „rossz minta” sem valami külső erő, hanem ez is ott van legbelül, megoldandó problémaként működve, amivel valóban „hősies” megküzdeni, mozgósítani kell minden erőnket, energiánkat, cselekvőképességünket, hogy ne egy üvegkoporsóban fekvő leéljen az életet...

Megint más az, ha az anya olyan tudást, belső biztonságot hagy a lányára, amivel minden helyzetben boldogulni tud, sőt éppen ez lesz az, ami képessé teszi őt, hogy megtalálja önmaga igazi erejét, világot megőrző képességeit. Ahogy Világszép Vaszlisa teszi ezt, amikor Baba Jaga segítségével megtalálja felnőtt, cselekvőképes önmagát. Ezekben a helyzetekben nem a tudás hiányával van dolgunk, hanem annak használatba vételével, vagyis itt az érlelődés, a kellő pillanat felismerése a tét. Gondoljunk csak Csipkerózsikára, aki száz évet alszik, hogy aztán a kellő pillanatban érkező királyfinak kitaruljon a palota kapuja, jelképesen itt az élet beengedése történik meg, amire megérett az idő. Vannak olyan királynéok is, akik addig válogatnak, amíg a legmegfelelőbb jelöltet meg nem találják. Feladatokat adnak, mert csak a legjobb felelhet meg, mert nekik az a dolguk, hogy feladatról feladatra érleljék önnön erőiket, amíg a legeslegjobb létre nem hívható... Mert ez éppen a királynéok dolga: megőrizni a világ tudását és rendjét, fenntartani a tudás folyamatosságát, amiben benne van a küzdelem saját gonosz, mostoha, rossz erőinkkel.

Esős évszak

Esős évszak felett a híd:
ők azok. A halottaid.
Csak az anya örök, a többi
az öröklétet megörökli.

A fa törzsében zuhatag:
rostos, lassú zápor szakad.
Földből a fény immár kikel.
Isten van, mert lennie kell.

Fürkészhetetlen oka van,
hogy a sár is barokk arany,
hogy a kéz sorsa jó kezekben.
A szerelem fürkészhetetlen.

Angyal vagy asszony, nincs különbség.
Szőke szárnyak, repülni gyöngék,
asztrálráncok, feledni szépek.
A jó a hűnél is szegényebb.

Papírhattyúk, üveghalak.
Játék? Szertartás? Színdarab?
Kellékek? Kelletlen csodák?
Lélek dobog, dadog a báb.

Elhagyott kert a sivatag,
őrzői tengeri vadak.
A szél poros imákat szállít
oázistól az óceánig.

Hó hull a holdon. Ideér
az a hideg, az a fehér.
Mit tenne Jézus? Nézne éppen,
hogy mit tennél Jézus helyében.

Hitetlen zsoltár

A tudatlan is megtaníthat.
Az elveszett is megtalálhat.
De a halálra Isten is csak
ideiglenes magyarázat.

A nehézkedés nagy parancsa
küzd a színtelen színterekkel.
Hullámot vet, kicsap a partra,
de nem megy sehova a tenger.

Gyufaláng gyullad a hidegben,
félve melegszik a hitetlen.
Lyukas garas, ami nem zsoltár.
A bűn szájal, az ima szolgál:

*„Vedd el, Úristen, gyávaságainkat,
küszöbök előtt toporgásainkat,
sötétben csellengő csalásainkat,
vedd magadhoz csúf kívánságainkat.*

*Mert nincs igazság, csak a haldoklóé,
mert elszivárog a hit, mint a hólé,
mert nem a remény, hanem Te hiányzol,
mert csak szeretet marad a világból.”*

Amit a fohász megfogalmaz,
másik mértanban másik halmaz.
Zsoltárt énekel az eretnek,
mert hisz, akit hittal szeretnek.

S mint a lombok között a termés,
fészkel a mennyben a teremtés.

Szoliva János

Szél-ítélet

Kisimul a föld előtted,
menekülnek a dombok.

Lopják a vidéket,
arcod mögött üres délután.

Elvérzik a nézés

Bábumat tűzbe nem dobhatom,
a kor én magam vagyok.
Elvegyülök a sokaságban,
nincs maszkom a szökéshez.

*

Másból sincs kiút,
mindig csak valahogy.
Készülni rá,
vagy elnapolni a határidőt.

*

Hazug idő.
Szelet dagaszt,
és helyben marad,
ami mozdulni készül.

*

Emlék már a hóésés is,
hegyek nőnek játszótér helyén.
A fák alatt valami mindig véget ér.

*

Megbillen az utca,
befordul a szél,
temeti, ami üresen áll.

*

Eltűnnek a lábnyomok,
tegnapi vég.
A messzeség csak képzelet,
nincs is ég fölöttem.

*

Lépdél a hajnal folyosómon.
Talán jön majd valaki,
aki játszik a fényvel,
s utcára viszi jókedvemet.

*

Rejtve az arc,
sok-sok karnevál.
Valami farsang -,
maradék idő a tánc

Hull az ősz

Felvérik a kert,
égnek a pipacsok.
Fodrozódik a levél -,
hull az évszak pernyéje.
Legbelül már havazik.

Májusi por

Az Örvényes sárillata korán belesajdult a tavaszi szélbe, talán télen se aludt igazán, a jég alatt. De ilyenkor, májusban azért mégiscsak más, csábítóbb, elemibb volt, mint bármikor máskor, már-már szemérmetlenül, érzéken az. Rögtön megérezte, ahogy kilépett az iskolakapun. Meg se állt a hídig. A kenderáztató gyíktokaként lüktető nyálkás, hideg vize éberen lapult a hirtelen-zölden sarjadó sás között. Mintha csak azért állt volna lesben, hogy a fiút megbabonázza. És valóban nem volt könnyű elszakadni a látványtól. Megpróbált másra gondolni. Egy óvatlan pillanatban aztán tényleg sikerült hátat fordítania a jelenségnek. Hazafelé indult. Útja a cukrászda előtt vezetett el.

A cukrászat a főtéren állt, a templom közelében, ahogyan azt az üzlet jellege megkívánta. L alakú épület volt komorló kapubolttal, mint a jómódú gazdaházak itt a lassan-lassan kisvárossá terebélyesedő falu közepén általában. Az üzlethelyiségben még sose járt, nem vettek süteményt, az anyja maga sütött ünnepnapokra. Fagyfaltra kapott hébe-hóba egy-egy forintot, de azért nem kellett bemenni, utcán át mérték, csak azok kapták odabenn, akik asztal mellett, pohárból akarták elfogyasztani, de az efféle multság többletköltségeire nekik sohase futotta. Nem neheztelt ezért, tudta, az anyja egyedül neveli, fáradságos munkával kapar össze minden fillért.

A kíváncsiság nem hagyta nyugodni. Mi van odabent, mi lehet ennek a számára elérhetetlen szertartásnak a titka, ezt akarta megfejteni. Az üzlet mögé került. Az udvar felől próbált bemászni, ott, ahol a folyóparti bokrok belenőttek, és megszagatták a kerítést. Könnyebben célhoz ért, mint remélte. A két, egymásnak háttal álló ház közötti sötét sikátoron kényelmesen föllopakodhatott egészen az utcafrontig, s a likacsos kőkerítés fokaiba kapaszkodva a szellőzőablakig mászott, ahonnan egyenesen a műhelybe láthatott.

A táncteremnyi helyiség közepén egy hosszú, esküvői ebédhez illő asztal állt. Körülötte három fehérsapkás inas buzgólkodott. Közben harsányan fújtak egy, a fiú számára teljesen ismeretlen dalt. Amikor észrevették a fiút, abba hagyták az éneklést. Egyikük nyelvet öltött rá, a másik számfűlet mutatott, a harmadik egy habcsókkal célozta meg a szellőzőablakot. A fiú nem várta meg, hogy nagyobb skandalum kerekedjék, az esetleges horzsolásokkal se törődve egyetlen lendülettel lecsusszant a földre, és futásnak eredt. Tudta, ha beszorul ide a két fal közé, mindenképpen elkapják, igyekeznie kellett hát, hogy mielőtt fölfejlődne az inasok riadólánca, a megbízható rejtékhelyet biztosító Duna-partra érjen. A part felé bukó meredek homokpart kecskerágó bokrokkal benőtt sűrűjébe húzódva úgy érezte, hazaérkezett. Csepp félelmet sem érzett, amikor felhangzott az őt hajkurászó csapat, az inasok, a segéd meg a mester, káromkodással fűszerezett, kurjongatása. A baljós kutyaugatás sem billentette ki nyugalmából, pedig a kutyát azért hozták magukkal az üldözők, hogy szagot fogva nyomra vezesse őket. A fiú azonban valamiféle megmagyarázhatatlan belső sugallat ösztönüzenetére hallgatva bízott a kutyában. És nem kellett csalódnia. A kutya céltudatos loholással egyenesen a vízpartra vezette az üldözőket. Föl-le rohangálva, néha-néha szügyig belegázolva a vízbe azt a gyanút igyekezett kelteni, mintha az üldözöttet a dermesztő, szürke folyó túlsópartján, valahol a szemközti csónakház körül sürgölődő melegítő alakok valamelyikében kellene keresni. Aztán bizonyosságul a szájába kapott egy átázott, latyakos fekete félcipőt, s a zsákmányt büszkén magasra tartva a nyomában tanácstalanul botorkáló kisdud csapat élén megindult hazafelé. A fiú csaknem fölnevetett, amikor az iménti felbőszült, vérszomjas üldözők hosszúra nyúlt, csalódott képpel elkullogtak előtte, de türtőztette magát. Készenléti állapotát feladva boldogan hevert el a homokban, sokáig bámulta a levélközökben meg-megrezenő pókhálók mértani ákombákomát, s a körülöttük bozsgó apró, kékesfekete legyek önfeledt rajzását.

Hamarosan úgy ítélte meg, nincs értelme a további rejtőzködésnek. Előkászálódott a bokrok rejtekéből, s elindult hazafelé. A cukrászdát azonban a biztonság kedvéért messzi ívben elkerülte. A Templom utcát

– amelyet nemrég kereszteltek el Sztálin utcára, a névre ekkor még senkinek sem állt rá a szája, és azt se gondolta volna senki, hogy előbb-utóbb majd fordítva lesz – mindkét oldalt füves árokpart szegélyezte. Az árokpart enyhe rézsűjét szigorú golfgyeppé tépdesték a libák, a meredekebb oldalon azonban embermagasságúra nőtt a szamárkóró, ölnyi leveleket terített szét az útilapu, s virgoncan meresztette égre barnás bojtját a lósóska. A fiúnak nem kellett sietnie, ráérős, nagyon is ráérős volt az útja. Úgyse várta otthon senki. Az anyja kinn dolgozott a mezőn. Nem figyelt soha az anyja dolgaira, mintha nem érdekelték volna. Pedig dehogy nem, csak mutatni nem akarta. Szinte szántsándékkal űzte ki a fejéből, mi történik körülötte.

Éppen elég volt, amit mímelt közömbössége ellenére is meg kellett tudnia.

– Apád – röhögtek rajta az osztálytársai –, hiszön nincs is neköd apád! – És kergetni kezdték körbe-körbe. És ő futott előlük, futott, futott, mindig csak futott, fröcskölt utána az iskolaudvar ezerszer megtaposott, mérges pora. Amikor néha-néha sikerült előnyt szereznie, lehajolt, s mindkét kezével belemarkolt ugyanebbe a porba, hogyha majd szorul a hurok, üldözői pofájába vágassa egyiket a másik után. Csak úgy vaktában a háta mögé. A fölcsapó káromkodás, szitkozódás úgysis jelezte, ha célba talált.

Belátta, igazságtalanul gondolta, hogy odahaza nem várja senki, mert a hajónapló igenis várta. Benne jegyezte föl az idő kiszámíthatatlan hullámain vergődő háznak és népének hanyattatásait. Nem emlékezett rá, hogyan és mikor fedezte föl, hogy a ház, amelyben, részben legalábbis, az élete zajlik, tulajdonképpen nem más, mint egy nagy hajó. Talán egy szeles éjszakán, amikor a feje fölött recsegő-ropogó padlásgerendák álmából fölébresztették? Talán valamelyik békés, a semmibe nyújtózó nyáreleji délutánon, amikor a padlás gerendái között kutakodva a lassú hullámozgás ígéretét sugalló szúpercegés altatta el? Vagy egészen máskor, a rettegett villámfény fehér-álarcos vacogásában, az udvart dühödt patakká változtató nyári záporok idején? A napló minden egyes napot megörökített, még a legeseménytelenebbeket is. Talán éppen őket a legaggályosabb figyelemmel. Nem lehetett tudni, utólag milyen szempontok szerint kell értékelni az esetleg bekövetkező katasztrófa fényében a történeteket. Lehet, hogy a legeseménytelenebb nap rejti majd a végkifejlet magyarázatának magvát. Szóval azért mégis lett volna, ami várja, mégis maradt. A krónikairó pihenhét, gondolta, miközben az árokparton elszántan semmittevő pózban heverve a bárányfelhős eget szemlélte.

A néptelen országút égre keringő távlatából apró, bizonytalan mozgású pálcikaemberként bukkant fel az idegen. A fiú változtatva nemtörődömségén figyelni kezdett. Észrevette, hogy az idegen meglepően otthonosan viselkedik. Otthonosságát eltúlzott, óvatos távolságtartással próbálta leplezni. A fiú azonban átlátott a szitán. A hiábavaló igyekezet az idegen minden egyes mozdulatát bábu-merevségűvé tördelte, és a végtelenségig lelassította. Az öltözéke egyszerre volt megszokott – zakót, pantallót viselt, meg félcipőt, mint a mesteremberek erre felé – és ingerlően szokatlan. A szokatlanság-érzetet alighanem a por keltette, a kiismerhetetlen szürkeségű por, amely nemcsak a ruhája ráncaiba ült bele, hanem a bőre alá, a szeme árkába, talán még a csontjai közé is leszivárgott.

A fiú meglepődött, amikor a férfi – azt hitte, a bürökbokor tökéletesen elrejt – váratlanul megállt előtte. Nem nézett rá, de a szavait eltéveszthetetlenül hozzá intézte:

– Hát te meg mit keresel itt? – A fiú sértetten vont a vállát. Nem válaszolt. Az idegent bosszantotta ez az ellenséges viselkedés, de úgy tett, mintha észre se venné.

– Látom, iskolából jössz – mondta –, nálad a táska. Mért nem mégis haza, nem vagy ehős?

A fiú legszívesebben fölcsattant volna, mi köze hozzá, aztán mégis valamiféle belső sugallat csillapító zsongásától elkábulva hagyta elpárologni az indulatát. Furcsálkodva fedezte fel, hogy az idegen milyen óvatosan, megrágva-harapdálva mondja ki a szavakat, mintha nem volna egészen biztos az értelmükben, mintha nem az anyanyelvén beszélne, a kiejtése ugyanakkor a legapróbb részletekig a helyi sajátosságokat követi.

Hosszú csend települt közéjük. A fiú makacsul hallgatott. A férfi azonban nem hagyta ennyiben.

– Kinek a fia vagy? – kérdezte.

– Senkinek – mondta a fiú. A férfi mutatójával, mint aki könnyezik, óvatosan végigtörölte először a jobb, majd a bal könnyecsatornáját, aztán hátat fordítva a fiúnak leszegett fejjel, konokul nekivágott az enyhén emelkedő utcának. A fiú nézte egy darabig, aztán fölugrott, a nyomába eredt, s követte egészen hazáig.

Mert oda fordult be a férfi, az ő kicsi recsegő-ropogó hajóházuk udvarába. Mit keres ez itt, ébredt föl a fiúban az ellenszenv fűtötte gyanakvás. A férfi után osont, de hogy észrevétlen maradjon, a kertek alján próbált leskelődésre alkalmas helyet keresni magának. A hátsó, hajdan gazdaságinak szánt, mára azonban lomtárrá züllött, udvart a lakóháztól elválasztó kerítést szemelte ki leshelyül. Ez a deszkapalánk valamikor gondos munkával készült, a deszkák réseit mindenütt takaróléccel szögelték le, de illetéktelen kezek letördelték itt-ott a léceket, a görcsöket az eső, a szárazság lazította meg úgy, hogy könnyedén, akár pusztá kézzel is ki lehetett piszkálni őket a helyükről. A legkisebb résen is kitérően át lehetett látni. A lemenő nap vesékebe hatoló élességgel világította be a hosszú parasztház tornácát.

Az idegen végigment az üres udvaron, megállt a hátsó szoba ablaka alatt. A lábával közelebb húzta az eresz alá lökött fejűszéket, és ült rá. Hátát a fehér, laskásan ropogó falnak vetette, amelynek meszelése holdtükörként vibrált a meredeken rávetülő napban, arcát, sápadt, ideges bálványarcát az érzéketlen nap felé fordította. Ez még talán a palánkon is átlát? – ijedt meg a fiú. A félelmét igazolni látszott, hogy az idegen, nem túl nagy érdeklődéssel, de azért többször is végighordozta tekintetét a kerítésen.

Már-már elhagyta a leshelyét, amikor váratlanul megnyikkant az utcai léckapu. A fiú nem értette, mit keres az anyja idehaza. Sose szokott megjönni ilyen korán. Villanyt kell gyújtani, mire hazaverődik fáradtan, porosan, izzadt arcából a szélfúttá tincseket ki se takarja, csak leül az ágy sarkára, erőt kell gyűjtenie ahhoz is, hogy elkészítse a vacsorát.

Most meg kipirultan, lesimított hajjal, kötény nélkül, röpülő, pettyes szoknyában jön föl a lejtőn, mintha csak egy kellemes, vasárnap reggeli álomból lépett volna ki, feléje, vagyis hogy éppen nem feléje, kínos kijózanodás ez is, hanem az idegen felé. Akár egy ismeretlen nő. A fiú most vette csak észre, amire eddig sohase nyílt rá a szeme, mennyire fiatal. Kényeskedve, lábujjhegyen lépkedett, szinte lebegett az udvar fényesre koptatott hepehupái fölött. Minden mozdulatán érződött, valakinek tetszeni akar. Ez is sértette a fiút, de az idegen közömbössége talán még jobban.

A napfény csaknem szétfeszítette a keskeny udvart, semmi nem zavarta a kora délután idilli csöndjét. Anyja a kezében tartott kötővel babrált. Nem szólalt volna meg a világért sem, elvégre az első lépést megtenni, gondolta, mégiscsak a férfi kötelessége.

A férfi fölemelkedett a székről, és mohó, tapintatlan kíváncsisággal meredt az előtte álló, sírással küszködő asszony szemébe. A fiúnak fájt látnia, hogy az anyja milyen riadtan hőköl vissza, mintha a férfi – talán mégsem Pista az? – ellökte volna magától. Pedig hogy futott, félig a blúza is kibomlott, alatta a tavaszi szélnek feszülve izgatott, bimbózó melle remegve ugrált, kicserepesedett ajkát a régi csókok ízére emlékezve mohó örömmel nedvesítette újra meg újra a nyelvével. Amit remélt, amire számított, az új ölelésből, az új csókból semmi se lett. Pista helyett egy elszürkült, ideges emberárnyék fogadta, akinek tekintetéből a szeretet leghalványabb rezdülését sem tudta kisilabizálni. Nem tükrözött az a tekintet semmit, csupán a gyanakvás hideg oknyomozó szenvedélye vibrált benne.

Az asszony karja lehanyatlott. Tudta, a pletykáló nyelveket nem lehet elnémítani, azt is sejtette, mi mindent duruzsolhattak Pista fülébe akár az alatt a rövid idő alatt is, amíg a határból a házhoz ért. Nyilván, az első hír, amit hallania kellett, hogy a gyerek nem az övé. Ki másé lenne, fortyogott magában ingerülten. Meg aztán, hogy fúvel-fával összeadtam magam, amíg ő oda volt. Nem, nem, nem, százsor és ezerszer nem. Igaz, s ezt nem is akarom tagadni, bizonykodott magában, kerülgettek, körülrajzoltak,

mint a darazsak, szabad prédának néztek, egész éjszaka az ablakomat kocogtatták, de én nem engedtem be egyiküket se, ezért állnak rajtam most bosszút a nyelvükkel. Amely, ha ölne tudna... De hát, hiszen tud is.

Belenézett a merev, moccsatlan arcba, amely nemcsak idegen, ellenszenves is volt. Egyre jobban elbizonytalanodott: ki ez az ember? Az biztos, nem a régi Pista, aki olyan, minden gyanakvástól mentes szenvedéllyel nyújtotta ki feléje a kezét, bagyulálta be kényeztető mosolyával, hogy egyből a hetedik mennyországban képzelhette magát. Nem, ez a férfi egészen más. Talán mégis, mint először gondolta, valami fogolytársa. Ugyanakkor tudta, nagyon is jól tudta, Pista az, Pista, aki meghalt a harctéren, de föltámadt, és hazajött hogy őt kísértse.

– Könyörülj rajtam, Uram! – suttogta, letérdelt az udvar porába, és megcsókolta a földet.

A férfi gyanakodva nézett az asszonyra.

– Hát mégis igaz? – kérdezte.

A fiú semmit se értett. Látta, hogy a férfi megindul a kijárat felé. Az anyja nem emelkedett föl, nem rohant utána, továbbra is földre támasztott homlokkal térdelt a kút mellett, és zokogott.

A fiú akkor tért magához, amikor az anyja elpenderítette a leshelyétől.

– Te piszok, te szégyentelen, hát micsoda dolog ez, leskelődni! – és beletépett a fiú hajába. Pofon ütötte. Nem a szokásos tessék-lássék pofon volt ez, olyan elkeseredett erő csattant benne, amilyent eddig a fiú sohase tapasztalt.

Először a szája peremén futott végig a meleg csík. Ekkor még nem tudta, hogy vér. Óvatosan mártotta bele a nyelvét. A sós íz okozta ijedtségtől megborzongott. A vér összegyűlt a szája szögletében, aztán az álláig iramodott. Megpróbálta letörölni a tenyerével, de csak szétmázolnia sikerült az arcán.

Az anyja ekkor vette észre, mi történt. Fölsikoltott. Mi van veled, kisfiam, mondta, és magához ölelte. Nem törődött vele, amire pedig máskor érthetően olyan kényes volt, hogy összepiszkítja a ruháját. A bőre melege átsütött a blúz vékony vásznán, s a mező, a föld nyers, megbékítő illatát árasztotta. Csak a melle rázkódása árulta el, hogy sír. Sokáig maradtak így. A fiú azt szeretete volna, ha örökre. Minden olyan meghökkenően tökéletes volt, amilyen soha azelőtt, és érezte, soha ezután nem lehet.

Haraszi László: Kirándulás Zalában - olaj, vászon

Hodosi író tábor – a határ mentén (Ifjúsági Pannónia 2011)

A muravidéki és zalai irodalomszervezők, szerkesztők úgy gondolták, hogy figyelni és támogatni kell a jelentkező fiatal, pályakezdő tehetségeket. Így szerveződött meg a szlovéniai Hodoson, szeptember elején az első, közös Ifjúsági Pannónia Író tábor, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a Pannon Írók Társasága közreműködésével. A három napos program keretében előadások hangzottak el a kortárs irodalomról, műelemzésekre került sor, de mindennél fontosabb volt, hogy a két tájegység fiatal alkotói megismerhették egymást. A résztvevők különböző szinten állnak, néhányan publikáltak már lapunkban vagy a Muratájban, mások kéziratukat még sohasem bocsátották a nyilvánosság elé. A jól sikerült együttlét eredményeként összeállt egy kis kiadvány (kulcsra zárt égbolt címmel) Bence Lajos szerkesztésében, az MNMI gondozásában. A kötet előszavában olvashatjuk tőle a következőket: „Ide, az őrségi természeti oázisba vonult el három napra a muravidéki és zalai író társadalom apraja és nagyja, hogy a táj szellemének kiéréseiből a történelmi hely szavára hallgatva, hang- és összhangpróbát tartson. Főleg a fiatalok számára fontos ez, akik már bizonyítottak stílusból, íráskészségből, tollat vezérlő gondolatfegyelemből, a „ráhangolódás” próbáját is kiállva.”. Az egymásra „hangolódás”, a magyar-magyar együttműködés új korszaka távlatos reményt kelt, arra nézve is, hogy szlovéniai magyarság különleges kulturális teljesítményének – az irodalom terén – biztosan lesz folytatása. S a zalai fiatalok pedig betekintést nyerhetnek egy nemzetiségi irodalmi-művészeti műhelybe, ismereteket szerezve, a történelmi együvé tartozás léleképítő élményét megtapasztalva. A „hodosi kísérlet” híre máris elterjedt a környéken és távolabb is. Volt, aki csak látogatóba jött, megmártózni az új inspirációk légkörében, írásokat hozott, a közös felolvasásokon „állta a próbát”. Sajnos, voltak, akik – szándékuk ellenére – nem érkeztek meg. Őket sem taszítottuk ki a „hodosi körből”, számítunk rájuk a jövőben. Hisz tehetségük „aranyfedezete” megvan. (Válogatásunkban ők is szerepelnek.) A siker arra biztatta a szervezőket, hogy a folytatáson gondolkodjanak...

Péntek Imre

Kaj Ádám

Zsoltártöredékek

1.
A bűnök szélénél, ha állok,
Egyáltalán nem gondolok rád.
Aztán a pokol mennyei után
A pokol poklába esem vissza.
Onnan veled kezdődik a horizont
És a feltámadás.
És a szerelem, azt hiszem.

2.
Áldott legyél
A rosszaságomban!
Ha izsóppal hintenek is,
Arcod ne veszítsen pirosából.

Győzzél
Győzelmeim felett
És szeress,
Mert nagyon akarom
A megváltást tőled.

3.
Néha elhiszem,
Hogy helyettesíthető vagy a bűnből bármivel.
És hogy a levegő is fontosabb nálad.
Talán a genezis miatt:
A bűn előbb létezett.
A levegő is.
De csak utánad váltak érdekessé.

Angyali üdvözlés

1.
Görcs a Miatyánkban,
Alázat a padban,
Bolondság, hogy másnak
Is szerelmet adtam.

2.
Egyszer csak belém lopóztál.
Úgy, hogy magad se tudhatsz róla.
Cinkosom lettél: csodállak,
Magunk előtt is titkolózva.

Dogmatika

A világból bujdosom,
A világba bújok bele,
Nagy a te hátad, Uram,
De piciny az édené.

Željko Hudek:
Utca
akril

Péntek Borbála

Képeslap

Üdvözlét a muffinok földjéről! Csak ritkán süt a nap és sokat esik az eső, gyakran zuhog is, ám az itt élő emberek nem bánják. Tudják, hogy ez az éghajlat tesz jót a muffin földeknek, ezért ők is inkább élvezik: sápadt, fehér bőrüket feltárva, alig-ruhában sétálnak át a városon.

A muffin ültetvények vidéken vannak. Gyönyörű, keresztény fiúk ápolják a gyepet, gondozzák az apró cserjéket.

- Muffin?- kérdi Nagyapa, miközben mankójára támaszkodva arra botorkál. – Én csak muffról hallottam!- mondja huncut, sunyi mosollyal. A keresztény fiúk szelíden elvezetik őt.

A cserjékben először alig látható valami. Később, ha jól figyelsz, már előbújik a finom kis receptpapír csöpp erezete, ami majd a muffin tányérját képezi. Azután, mintha csak a sütőben lenne, elkezd duzzadni az apró tésztakezdemény, mely először csak kitölti a papírt, majd túl is nő rajta, olyan lesz, mint egy kis tortácska, ami felül szélesebb, mint alul.

A szép keresztény fiúk ekkor szüretelik le az érett muffinokat. Nagy kosarakba rakják őket és átviszik a konyhába, ahol mindenféle töltelékkel ízesítik őket: csoki, áfonya, mustár, töpörtyű, nikotin, curry és sonka- mindegy, mit kívánsz, az ízek kínálata kimeríthetetlen.

A keresztény fiúk sosem fáradnak el. Mindegyikük valami átszellemült, sápadt fénnel ragyog, mint azok, akik tudják, mi célból vannak a földön, és bizton hiszik a túlvilágon rejlő végső jutalmat.

Egyszer majd, ha megunom az esőt, ha nem imádom már a csodaszép keresztény fiúkat és megutálom a muffint, elindulok én is.

Talán megkeresem Nagyapát.

Az első

Percek óta állt az aluljáróban. Nézte a koszos földet, a csempéket a falon, a cipőjét, majd megint a földet. Az emberek tömegesen nyomultak át a kijáraton, ha megérkezett a szerelvény. Elsuhantak mellette.

Akkor meglátta őt. Csinos, középkorú nő volt. Festett vörös haja kontyban összetekerve simult a tarkójára. Kabátja tevebarna. Tevebarna – ezt a szót úgy hallotta valahol, valamikor régen. Úgy tűnt, ő is vár valakire: testsúlyát fél lábára helyezte és cigarettára gyújtott.

- Hogyan szólítsam meg? – gondolkodott. – Mit mondjak neki? Mi legyen az első mondat?

A körmeire nézett. Elég tiszták vajon? A haját hátrasimította. Talán meg kellett volna mosnia?

A kabátjáról – nem is kabát volt, inkább felöltő – nem sok jót lehetett mondani. Régi darab volt, úgy kapta valakitől. Vagy örökölte, már nem is emlékezett.

- A rutin. – mondta tegnap valaki. – Az számít. Meg, az, hogyan adod elő magad. Mindenkinek megvan a saját stílusa. Azt kell megtalálni.

Jobb zsebében szórólapot gyűrögetett, nagyon ideges volt. Talán még remegett is.

- Mégsem állhatok itt egész nap. – mondta magának elszántan. – Mit veszíthetek? Megszólítom és kész!

Az őket elválasztó távolság öt lépés volt. Pontosan. Kiszámította. Ebből három sikerült határozottra, az utolsó kettő már bizonytalan volt és félénk.

Odaért a nőhöz. Az ránézett és ő megszólította:

- Hajléktalan vagyok. Nem tudna segíteni egy pár forinttal?

Molnár Gábor

Könnyező életfa

éjbéli szóiddal éltető szirmaid szórád,
s lesznek pillérem, mint illatos kövek,
ily titkos ösvényen közeledem, érkezem el Hozzád

a szív azúr húrjain morajlón sűg a kegyelem,
s Te szikrázó márványként
a mélyékből kiáltó tajtékok fölé emelkedel

diókeserűm derűvé ringatod szerelem,
tengernyi cseppjeid sóváran ölelnek körül,
s lelked a végtelen fény felé nyújtózik velem

álmunkat álmodják az őrizők,
s vagyunk az engesztelt együvé reszketés,
Istennek irgalmas méhében, csókok közt rejtőzőn

millió év az évtized, s most mindenünk jelen,
életfa vagy, gyümölcsöddel szomjam oltom,
Reád leltem az ég alatt, könnyező egyetlenem

Kökényvirág

*rian a komor ég,
harsányan reped,
fecskecsőr roppantja
a fellegetek*

*kökényvirág tengere áld,
tajtékkzik a végtelen,
mosolyának lelkeink,
a rét áradta éteren*

*szirmaid emléke hív,
telt szívvel vagyok,
az alkonyak csókja leszáll,
csak két szemed ragyog*

Török Ádám

Lelkeink párbeszédben

Ülünk a téren, a Deákon.
Dehogy ülünk, csak álom.
Beszélünk a szélbe.
Felkapja, elfújja félre.
Ellopták. Nincsenek szavak.
Se jelek, se ujjak, se ajak.
Mégis értelek.
Forog a tér Veled.
És mondod. És értem.
Lelkeink párbeszédben.
Mi addig ülünk a padon.
Ne zavard, nem zavarom,
Hadd beszéljenek!
Se ajak, se ujjak, se jelek.

Diplomák a füstben

— (R)educatio —

Belépek. Zsófi a pultos.
Szidja a Lajost, úgy mos.
Haja zsíros, arca puffedt,
De ha fizet, hagyja, ülhet.
Idegenül rendelek.
Forralt bor, de remek
Az íze, nem baj, hogy gépi.
Leülök, a Lajos nézi.
A szomszéd asztalnál zsazsog egy részeg.
Tekintete lassú, szava félszeg.
Felnőttképzéses.
Jegyét mutatja: „elégéses”.
Veri vállát barátja,
Lekerül a kabátja.
Nála is van diploma,
Csak kirakni nincs hova...

Hodosi haikuk

Jó volt a foci
Mert mindent beleadva
Alulmaradtunk

Pacsik előtt jön:
Imádom a játékod
Aztán a simik

Nem szeretem, ha
Kötött formában kell el-
őadni magam

Egy próbát azért
Mégis megér e strófa
De inkább hagyjuk

Horváth Márk

Költők nincsenek is

A papám nem akart beíratni. Azt mondta, azok a nagymellű, hájas satrafák csak elrontanának a nevelés-kényszerükkel. Így hát eleinte nem is jártam iskolába. Helyette otthon voltam, a papával, meg Borival játszottam a kertben. Ha rossz idő volt, akkor mindketten leültünk a papa elé, ő meg a karosszékeben olvasott. Mert a papa mindig olvasott. Néha úgy, hogy mi is halljuk. De ezek mindenféle buta mesék voltak, valamelyik dél-amerikai írótól, amikben bölömbikák vájták ki arra járó férfiak szemét a bordélyházban, legyen akármi is az a bordélyház, meg kisfiúk gondolkodtak a nagyapájukkal és a mamájukkal egy halott doktor fölött.

Meg aztán, a papa szerint, az iskolában nem is azt tanítják, amit kellene. A tanárok csak állnak a katedráik mögött, messze a gyerekektől, és valami földöntúli modortalansággal okádják rájuk a sok istenkáromlatot. Mégis be kellett íratnia, azt mondta, azért, mert ez a törvény. De eddig, ha engem megkért, hogy menjek ki, kimentem, és bejöttem, ha megkért, hogy jöjjenek be; és ha a szomszéd nénit megkérte, hogy vigyázzon rám, ő is mindig mosolyogva szót fogadott neki, vagy ha rákiáltott arra a nagy bajszos bácsira, aki részegen ordított egy láthatatlan ivócimborájával a kapunk előtt, hogy takarodjon haza, és feküdjön le, részeg disznó, ő is eltakarodott haza, ha nem is mosolyogva, de hát eltakarodott, végső soron, ő is szót fogadott a papának, és én el sem tudtam képzelni, hogy valakinek a papa is szót fogad.

Egy nap kapott egy levelet, a borítékon nem állt semmi, csak egy nagy bélyeg a Gazember képével. Ahogy elolvasta, mind jobban elsötétedett az arca, és csak annyit mondott, mikor végzett: „a kurva anyátokat”. Aztán nekem adta, hogy dobjam a cserépkályhába.

Másnap a papa elvitt az iskolába. Nagy, téglalakú épület volt, üres ablakkal, és rémült gyerekekkel. Mikor otthagyt, csak azt mondta, majd jövök, és én féltem, hogy nem jön, és megkérdeztem, hogy mi lesz, ha addig meghalok, és ő azt mondta, akkor utánam hal.

Így egész nyugodtan léptem be az első órára, ahol egy tanárnő, pontosan olyan, mint amilyenekről a papa mesélt, megkérdezte, miért csak most jövök iskolába, biztos egész eddig csak loptam a napot, én, apám szégyene. Erre azt mondtam, hogy a papa nagyon büszke rám, amiért államérdekké vált az iskolába való beíratásom, és erre ő azt mondta, koszos kölyök, még olvasni sem tud, de kötelesség, hát ilyet ő még nem látott. Majd idegesen felrajzolt egy g-betűt a táblára, és megkérdezte, tudom-e, mi az?

– Ez egy betű – mondtam.

– No, de milyen betű? Az ám a nem mindegy, nagyokos. Mert ez bizony a gólya betű.

Azzal büszkén, hogy megalázhatott egy kilencévest, kihúzta magát, és végignézett a többiekben, „ugyan ki merné megkérdőjelezni végtelen tudásom”.

– De, tanárnő, kérem, elnézést, hogy csak úgy beleszólok, a gólya madár, én legalábbis úgy tudom.

– De ez a gólya most betű. Gólya-betű.

– De a gólya madár. Gólya-madár. A papa tanította.

– Nocsak, a te mindentudó papád. Taníthatott volna egy kis tisztességet is. Még hogy madár. Ki hallott ilyet?

– Tanárnő, kérem, a papám azt tanította nekem, hogy tisztesség az, ha kiségitünk valakit, amikor nem, vagy rosszul tud bizonyos dolgokat, ha másért nem is, hát azért, hogy ne haljon meg hülyén.

A tanárnő arca erre először fehérré, majd zölddé, végül vörössé változott, és érződött rajta,

remeg a vágytól, hogy megüthessen. Papa ilyenkor azt szokta mondani, hogy „nyertél fiam, ha te vagy nyugodtabb”. Én pedig nem voltam idegesebb, mint mikor otthagytam az iskolában.

– És mi is a te apád voltaképpen, hogy így tudja az élet nagy dolgait?

– A papám egyszeri és megismételhetetlen – mondtam.

– Úgy értem, mi a foglalkozása?

– Hogy mit csinál, mikor nem olvas? A papa ír. Azt hiszem, költő. A barátai úgy szokták mondani.

– Az lehetetlen. A költők százötven éve kihaltak.

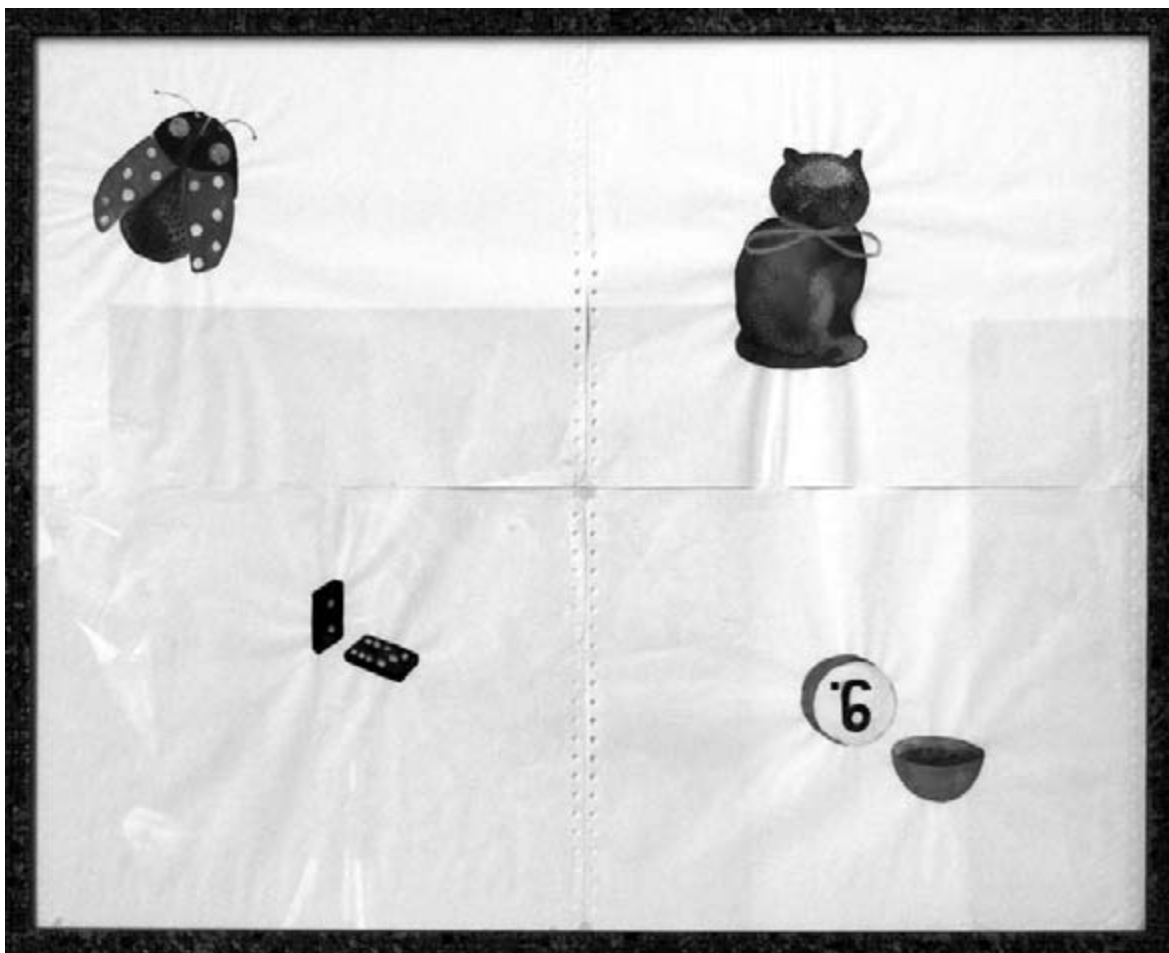
És akkor én kiszaladtam a teremből, egyenest a nagy, rézkilincses ajtóhoz, aztán haza, és meg sem álltam a papáig, és mikor ott álltam már előtte, és rám nézett a nagy, kérdő szemével, amik csak úgy ragyogtak mindig, ha engem nézett, azt mondtam:

– Papa, a tanárnő azt mondta, hogy költők nincsenek is.

Mire a papa mosolyogva feltolta az orrára a szemüvegét, és a könyvéből kitekintve, csak annyit válaszolt:

– Akkor árva vagy.

Fischer Judit: Gyűjtemény I. - akvarell

bizalomjáték

amiben még sosem nyertem.

(szinte látom magam előtt a fotókat, amik rólunk készülhettek volna.)

még egy tánc

csak azokat a koncerteket szeretem, ahol kellőképpen részegek vagytok ahhoz, hogy kompromisszum nélkül öleljetek. pókháló fűzi össze a ködben a társ nélküli ujjakat.

szeretem a hátamon érezni a pállott fűjtatásokat. szeretem, ahogy a füst a szemfehéretem vörös csíkokkal parcellázza. és örülök mindenkinek, aki rálép a lábamra.

más nyakáról jobban élvezem leinni a sört, mint a saját poharamból. és persze meghalnék egy összenézésért a gitárossal. a lelkem legmélyéről fájnak a repedt műanyag poharak a földön... ezért még erősebben taposom őket.

már nem állandó jelleggel félek az emberektől. gyertek, hadd szeressek gyáván és szelíden egy ismeretlent, aki megsajnál, és bérbe adja a nyakát egy imbolygó bizonytalan testnek. az otthontalanság valódi otthona. gyertek, színpadra tapadó tekintetek, és ne vegyétek észre, hogy átázott pilláim mögül a léteget temetem el a teremben. gyertek hát, ti ráncatlan szájszélek, ti kétes visszhangok; kavarogjatok, gyertek, és hitessétek el, hogy ez a tánc nem lenne ugyanilyen nélkülüm is.

gyertek, csak ne hagyjátok, hogy fellökjenek.

szamárfülek

a régi osztályképeken, amiket a helyi újság fotója szokott általában május végén csinálni, valakinek mindig volt szamárfüle.

főleg annak a kiközösített kisfiúnak, akinek sokszor sírásra állt a szája és uzsonnaosztásnál már csak vaj nélküli kenyér maradt neki.

bár jelentéktelen emberkéeknek, ha jobban belegondolok, szamárfülből se igen jutott.

csak később értettem meg, hogy ezek a szamárfülek komoly hovatartozást jelentettek akkori mikrotársadalmunkban.

nem csak fényképezések alkalmával illettük egymást ilyenfajta 'plusz' testrészekkel. ha például valaki mondjuk egy történetet ecsetelt, gyakran a mögötte álló (furcsa, hogy mindig állt az Illető mögött valaki), tehát ez az Egyén mutató és középső ujját szétnyitotta , a többit ökölbe szorította, és így közelítette meg az Illető fejét vigyázva nehogy észrevegye ezt az Illető. az Egyén arcán idétlen vigyor.

a hatás először elfojtott kacagás a hallgatóság részéről. majd hatalmas vihogás, és állandó jelleggel a kérdés:

- nőtt, vagy növesztetted?

vihogás.

elmaradhatatlan, még a százhuszadik hasonló alkalomnál is.

személy szerint nagyon utáltam ezt a tréfát, és valahol primitívnek tartottam; csak ezt akkor még nem tudtam megfogalmazni. tehát ugyanúgy vihogtam mint mindenki más.

mert az is egy komoly hovatartozás volt. a vihogók.

de mindez csak a népszerű emberek kiváltsága volt, meg a megtúrt Egyének szánnivaló bosszúja; bár ha jól emlékszem, akiket nem szeretünk, azok nem is szoktak mondjuk történeteket mesélni.

foszlás

a vörösbarna őszirózsák,
mint az övsömör,
fogják körbe a házfalakat.
már senki nem veszi észre
rajtuk a rothadást,
ahogy a fekélyek illatát is
meg lehet szokni.
nekrofil méhek kaparják ki
kelyhükből az utolsó
sovány napfénycseppeket.

Budaházi Tibor: Írott kép

Gál Soma

Karmazsin

Nyakamon a karmazsin színe. Fogom a zsebkendőt, törölöm körbe-körbe. Vizezni sem kell, túnik el máris. Törölöm a karmazsint, átkúszik szépen a kendőre, megpihen, megbújik, de már a papíron is halványul. El kell mennie.

Elé állok a véécésészének. Az alkohol átlátszóan távozik el a szervezetemből. Csak a karmazsint hagyja egyre erősebben az emlékezetemben. Árnyékként csordogál végig bennem, tetőtől talpig. Úgy bánt, mintha a vérem folyna.

Ráfolyik a bútorokra, a heverőn, a tévéállványon, a lámpán, a falakon, szétterül. Vörös a mindenhol, kicsi zöld foltok maszatolódnak csak bele. Aztán a foltok elkenődnek. Tökéletesen homogén.

Karmazsinban játszik a film. Sugdosó árnyak, ritmusos hullámok. Meleg, édes pára. Most is az orromban. Ez a legerősebb mind közül. Elvárásolt az illata azonnal. Élveztem a parfümjét.

Egyedül megyek ki filmmel a fürdőből. Folyik utánam az édes karmazsin a konyhába. Kiborítom a zaccot, helyette friss kávént öntök a főzőbe. Altat az illata. Lehunyom a szemem egy kicsit. Letekeri odabent a zajt. Jólesik ez a pici csoda. A kávé közben lefő, meglepő gyorsan. Nem erede az eltűnt idő nyomába, csak kiöntöm a feketém a bögrémbe. Réim hülyén vigyorognak rám a fehér pöttyöcskék a piros alapról. Pedig a lányoknak tetszeni szokott. Nekem megfájdul tőle a fejem. Élénk és harsány, most még jobban, mint általában. Cukrot sincs erőm a kávéba tenni, kedvem se. Pedig a nélkül meginni sem tudom. Fogom azt a nyers, tömör masszát, és kibotorkálok vele az erkélyre. Arcul csap a hideg, ébredjek már fel, még nem akarok. Egészen eltanultam az ébren alvást. Alva járok a korlátig, akkurátusan és nehézkesen előhúzóok egy szál cigit. Utána kortyolok a kávéba. Szépen semlegesíti a kellemes a kellemetlen keserűt.

Tiszta karmazsin.

Álldogált a teraszon, és belebódult a munkába igyekvők táncába. Őt is várni fogják, bár ez nem érdeklő, momentán nem ér rá, rosszullét, halaszthatatlan ügy, meghalt mindenki, készpassz. Felváltva emelte szájához a cigarettát és a bögrét. Alatta forgott a tömeg, hányingere lett tőle, de eszébe juttatta a munkát. Írnia kellett volna. Lustaság fél egészség, nem akarta otthagyni a kávént és a cigit. Úgy oldotta meg, hogy a laptopját kihozta az erkélyre. Megnyitott két-három dokumentumot, aztán váltogatott közöttük. Egyikhez sem tudott valami sokat hozzátenni. A legtöbbet talán a saját szövegével jutott előbbre, a két cikk totális balsiker volt. A cigi körmére égett, rágyújtott egy másikra. A várakozás mellé tette így mindig. Segített előrelökni az időt.

Tudta pedig, hogy felesleges. Csak saját magát kínozza vele. Megnyitotta a böngészőt, felcsapta a blogját. Rendezetlenül és vadul kezdett írni. A végeredmény eléggé értelmetlen lett. A cenzúra a fejében folyamatosan dolgozott, ködösítette a felismerhető részleteket, a legjobb ballada is megirigyelhette volna, olyan homályos volt a végeredmény. Azért mentette, nemérdekes. Most is megnézték egypáran az oldalt. Kilépett belőle, rákattintott a jútyúbra, berakott egy kis zenét. A hegedű szívzaggató volt. Szerette ezt a számot, mindig ezt hallgatta, ha várakoznia kellett.

Ég a sokadik cigarettám.

Lehet, hogy még nem ébredtem fel. Pedig gyerekkoromban milyen könnyen kipattantam az ágyból.

Anya persze mindenkit azzal kábított. Álomszuszek ez a gyerek. Hét ágyúval sem lehet kiverni az álmot a szeméből. Én tudom. Mindig elsőnek ébredtem. Pont ő volt az, aki utolsónak szédült elő a reggeli mellé.

Az évek során megfordult a helyzet. Belém költözött anya reggele. Vagy csak a mai reggel más, mint a többi. Ott van rajta az én saram. Vörösén nevet rám.

Dörzsölöm a nyakamat, de hiába, mert fáj. Zsebemben a kendő, amibe beleoldódott a szín, de nem merem elővenni. Félek, hogy nem tudnám elég szép szemekkel nézni. Nem tudom, zsidbad-e még bennem minden, vagy már kezdek megnyugodni. Bennem fészkel a karmazsin, meg a zöld foltjai.

Egyszerre azt szeretném, ha zöldes szemekkel nézhetném.

Három parton ragadt vízőr

Legendás a víz, s bár az arany- és ezüsthíd még mindig átéri, lakói csak szorítják kisebb és kisebb területre. Nyakékként öleli körbe a szemenként összeérő városlánc a vizet, a dísz pedig a „főváros” a Balaton dekoltázsában. Mégse díszíti őt senki, fénye egyre csorbul. A sajtos-tejfölös-fokhagymás lángos íze még a régi, a főtt kukoricát és fagylaltot is elmajszolja mellé a vendég, de a monszunesős hetei lemosták az örök pesszimista vendéglátók maradék mosolyát is, a szürkeharcsa-csordákat terelő halászok pedig rég átkeltek a hídon, s messzire menekültek a vízibicikli-kölcsönzők is a parttól. Mi maradt volna nekik?

Minden nyár csak rosszabb, mint az előző, és a sok vendéglős éppen csak nem hal éhen, de minden tavasszal lebontja a tél szürke ponyváját a partról, serceg az olaj, és híres palacsinták ugrándoznak a serpenyőn, tányérokon át a gyomrokba. Az időjárást illetően pozitív, a költségvetést nézve negatív kijelentések röpködnek a vendéglősök szájából, hiszen lesz itt még meleg, és a tévé sem mondott vihart, tavaly óta jól vagyunk, köszönjük, de azért csódbbe megyünk idén is, ha nem bánja. A tó szintje kisebb, hamarosan partra veti az összes biciklit és vitorlavirágot, amiből még mindig száz meg száz nyílik a hullámozó zöld gyepszőnyegen.

Világ bajnok mégsem nő már közöttünk, ahogyan gyorsuló réti Csik sem születik már Keszthelyen. Nem is lenne hol, a bombázás a második nagy háborúból bennragadt a városban. Az Amazon színeit Csokonai látta utoljára szépnek. Festetics kocsisa a poros, füstös dugóban szentséggel dudáló autók között. Bertha Bulcsú vissza-visszatekint az ezüsthídon, s látja Gyenes szőlőit és partjait, de sehol sem találja szeme a fákat, a házakat óvón takaró lombokat. A Hullám ablakai vakon és feketén tátongnak a fogyó víztükör felé. Nincs, ami őrizze a Balatont.

...

Hacsak nem a parton ragadt három vízibicikli. Az egyikén még csúszda is van, mégis üres mind. Mellettük egy garda vergődik. Hírmondója egy régi, nagy víznek, amit mi meg sem tudtunk volna inni, olyan sós volt. Hírmondója lesz egy másiknak.

Tatár Sándor

Jambusok? Belé(jük)fogóznom??

Csak forma után vágyakozna?
De amit én adok, nem mesteri;
csak elnagyolt, csak épp-hogy-megteszi –
ha költőtanonc ír ilyet, az áll sarokba.

Ott vágy formát ölteni, hol a zúrzavar
az úr, s a zagy bugyborog össze-vissza??
A forma szeretne, de ő se tiszta:
ha horrort, ha lakatlan úrt takar.

Mint bodzapuskát fogni oroszlánra,
a mérték csupán annyi esélyt ad nekem;
tengert, vadat csitítani nincsen hangszerem

– egy szürreális stáb rémfilmet forgat itt:
Csapó – s jön a szorongás már megszokott árja:
elsöpri a forma szálnalmas madárcsontjait.

...temps perdu...

Ahogy a hajóablak előtt lassan elúsznak a part párába vont hegyei.
Ahogyan bentről silabizálják a párafüggöny mögül
mégis elősejlő tájat. „Látod, az ott
Lelle lesz; ha nem lenne ilyen párás, idelátszana
a volt SZOT-üdülő – nahát, ha nem volnátok ilyen
gonoszak, ha nem látnám rajtatok, hogy azt mondanátok,
háryánoskodom, tudnék mesélni. Mert ott
nem dívott, drágáim, »erényesség« fedőnév alatt holmi
halvérűség. De hagyjuk. Az ott, látjátok,
Balatonszemes, odébb meg Földvár...”
Ahogy senkinek nem jut eszébe fölmenni a
fedélzetre, elvégre odafönt szeles, a vodka
a pohárból egykettőre elfogy, azt viszont
a többiek nem hagynák szó nélkül,
ha föl akarnád vinni az üveget.
Ahogyan néha megüvegesedik egy-egy tekintet,
ahogy a hüvelykujjak szórakozottan
körberajzolják a poharak száját.
Ahogyan előjönnek a régi történetek,
fölmelegíttetnek a nagy (?) kalandok, nagy ivászatok,
ahogyan elmaradhatatlanul elsütögetik
a régi poénokat –
anekdoták és élmények ahogyan összevegyíttetnek.
Ahogy a jelen nem rúghat labdába a múlt mellett.

T(ük)ör(t)kép

Arcom, látom, szőrtelen –
vagyok mégis fürtelem:
mert belül 'gennyedt a lél
-ek – az ember elalél.
Amitől, az nem gyönyör;
rosszabb, mint az övsömör.
Csak megdermed és megáll
bent a szétdúlt kóceráj
egyszercsak váratlanul,
ám semmit nem revelál:
ebből ipsénk nem tanul.
←mint egy gyöngyöző kacaj,
játszik itt kínjaival:
pislog csak, mást nem tehet:
élvezet vagy tervezet,
az néki tiltott terep –
nem szabad, csak vágynia
(ezért hiszik: nyámnyila);
félsz-görcsben vár holnapot
– szánalmasnak mondhatod.
©©© Agyamban örvény, tudómben ólom;
mint jégen, csúszom el saját egómon.
Önmagam verme vagyok;
tál lencséért eladott
boldogságom siratom.
Borotva polcomon,
fülemben idióta dallam –
hogy mi, talány, de tény,
hogy belül baj van.
Látom, arcom szőrtelen
s hű: sír felé jön velem.

Király László

Kodály-legendárium II.

Bár az előző „Kodály-legendárium” előszavában (Pannon Tükör 2008/1) már leírtam, de meg kell ismételnem: Kodály nem csak a magyar, de az egyetemes zenei alkotóművészet egyik legnagyobb alakja! Kroó György zenetörténész szerint pl. kórusművészete Palestrina óta a legfontosabb az európai zenetörténetben. Hozzátehetem, hogy a *Fölszállott a páva* című darabjánál jobb zenekari variációt én nem ismerek a 20. században. És kevés szebb oratóriumot tudnék felsorolni, mint a *Psalmus Hungaricus* és a *Budavári Te Deum*. Mindezt azért szükséges újból és újból kimondani, mert kis hazánkban bizony hajlam mutatkozik értékeink – finoman szólva – alábecsülésére. Kodály ércnél maradandóbb alkotásai nem csak a ma, hanem – meggyőződésem – a jövő emberének is lelki táplálékai lesznek. Az alábbi humoros történetek tehát nem a Mester kigúnyolását, vagy kisebbitését szolgálják, csupán érdekes adalékok egy színes egyéniségű alkotóművész portréjához.

Bartókot és Kodályt már pályájuk kezdetén állandóan együtt emlegették. Amikor ez utóbbi szerző egyszer bemutatkozott valakinek, az illető úr „jól értesülten” kiáltott fel: „Ja, maga annak a Bartókodálynak a fia!”

X

Pályakezdő zeneszerzőként Kodályt (és persze Bartókot is!) keményen támadta a korabeli magyar zenekritika, és hát a 18-19. századi német-osztrák-olasz zenén nevelkedett közönség sem tudott mit kezdeni a részben francia hátterű, de a magyar népzeneitől is inspirált műveikkel. Egy alkalommal megkérdezték Kodályt, hogyan viseli a közönség és a kritikusok értetlenségeit. A válasz így hangzott: „Szamárnak nem való fácánpecsenye! Ha beletömik is, csak megbetegszik tőle...”

X

Állítólag Kodály arra intette növendékeit, hogy a tüszentést fojtsák el, mert az fegyelmezetlenség. Paradox módon azonban ő az egyetlen zeneszerző, aki megkomponálta a tüszentést a Hány Jánosban... (Még-hozzá nagyon érzékletes, színes hangszerelésben.)

X

Pongrácz Zoltán zeneszerző (1912-2007), a magyarországi elektronikus zene egyik kezdeményezője, kedves tanárunk volt a Zeneakadémián. Egykori Kodály növendékként igen tisztelte Mesterét: fényképe bekeretezve az íróasztala felett lógott a falon. Zoli bácsi mesélte, hogy növendék korukban a legendás XIV. teremben (ahol később magam is tanultam Szervánszky Endre vezetésével és kissé nyomasztóan hatott rám az emléktábla: „Itt tanított Kodály...”) Bach korál dallamot kellett megharmonizálniuk, ami nem könnyű feladat. Eközben a Király utcán egy „rezesbanda” (rézfúvós zenekar) közeledett. Erre a Mester sarkig tárta az utcára néző ablakot. Mire a növendékek méltatlankodni kezdtek: „Nem hallunk így semmit, Tanár Úr! Miért tetszett kinyitni az ablakot?” Erre Kodály: „Hát éppen azért! Tanuljanak meg zajban is dolgozni! Erősíti a belső hallást.”

S azt hiszem – mint többnyire mindig – , ezúttal is igaza volt...

X

Egy alkalommal Zoli bácsi stílusgyakorlatot vitt Kodályhoz. A Mester alaposan átnézte a kottát, majd szó nélkül becsukta és ceruzával egy csizmát // rajzolt a fedőlapjára. A növendék meglepetten nézett a Mesterre: „Mit jelent ez Tanár Úr?” Mire Kodály jellegzetes orrhangján: „Susztermunka...” Ezzel a „tanítás” véget is ért... Kodálynak ebben az esetben is igaza lehetett. A művészetben az olyan alkotást hívják „susztermunkának”, ami ellen igazából szakmai kifogást nem lehet emelni. Minden stimmel, összevág a mesterség szabályai szerint, csak éppen fantázia, egyéni lelemény nincs benne. Persze az életben aztán Zoli bácsi bebizonyította, hogy nagyon is fantáziadús alkotó. Az elektronikus zene mestereként tisztelték Nyugat-Európában (is). A 60-as években egy kompozíciója – melyet Hollandiában készített – megjelent Deutsche Grammophon lemezen. 1974-es műve, a felesége hangjából készült Mariphonia a Bourgesi Nemzetközi Elektronikus Zenei Fesztiválon I. díjat nyert. Művészetét Franciaországban életműdíjjal ismerték el.

X

A következő történet – bár nem számít Kodály-anekdotának –, mégis a nagy magyar zeneszerzőhöz kapcsolódik. Pongrácz Zoli bácsiról fiatal korában a következő adoma járta a magyar zenei életben: ha valaki zeneszerző és Pongrácz, akkor az Kacsóh. Ha Zoltán, akkor az Kodály. De Pongrácz Zoltán, olyan zeneszerző nincs...

X

A magyar elektronikus zene atyját az 50-es évek elején – közelebbről meg nem nevezett – háborús bűnökért kitelepítették. (Jellemző a kommunisták aljasságára, hogy a kitelepítés, illetve az állítólagos bűn alku tárgyát képezte: ha Zoli bácsi írt volna néhány mozgalmi dalt, akkor eltekintettek volna a büntetéstől. Ő azonban nem volt hajlandó erre.) Munkát nem vállalhatott, a falu határán túl nem mehetett. Gyakorlatilag az egyház mentette meg az éhenhalástól: ételért-italért a templomban orgonált. Amikor Nagy Imre feloldotta a kitelepítettek mozgáskorlátozását, Zoli bácsi egy hétvégén Pestre utazott egykori zeneszerzés tanárához, Kodályhoz, kérvén őt, segítsen rajta. Kodály annyit kérdezett: vissza tud jönni a jövő hét végén? Igen – válaszolt Zoli bácsi. A következő szombaton aztán Kodály már melegítőben, szatyrokkal várta őt Köröndön lévő lakásán, mondván, hogy menjenek a Lövölde térre krumplit venni. Hazafelé krumpli cipelés közben Kodály így szólt: „Beszéltem a maga ügyében Révaival. (Az akkori kultuszminiszterrel.) Azt mondtam neki: Ha ez a Pongrácz háborús bűnös, akkor akasszák föl. Ha nem, akkor hagyják dolgozni”.

Utóhang: Zoli bácsit hagyták dolgozni...

(Jeney Zoltán zeneszerző közlése, 2007)

X

Az 50-es évek közepe táján Kodály megbízta közeli zenetanár ismerősét, tanítson be a növendékeinek egy betlehemes játékot, melyet majd előadnak a Mester lakásán. Az ünnepélyes előadás közben éppen halk furulyaszó hallatszott, amikor az erősen nagyothalló Kodályné Emma néni belevisített az áhítatos karácsonyi hangulatba: „Mellik furulyál?” A távozó gyerekeket és tanárukat Kodály kikísérte az utcára és közben szép összeget csúsztatott a zenetanár kolléga zsebébe. Ami karácsony előtt, abban a szegény világban, bizonyára nagy ajándék volt.

(Victor Máté zeneszerző – az egykori betlehemező – közlése 2000-es évek eleje)

X

Az 50-es években a Zeneakadémia párttitkára korábban magyarnóta énekes volt. Ám egy idő után megunta ezt a feladatot és visszament eredeti szakmájába. Akkoriban a szokás – és Kodály tekintélye – azt követelte, hogy akit a Zeneakadémiára kineveztek, annak munkába lépésekor vizitálnia kellett a világhírű Mesternél. Így tett az új párttitkár is. A beszélgetés –számára – mindjárt kínosan kezdődött. Kodály ugyanis azt kérdezte: „Magának mi a szakmája?” „Hát én vagyok az új párttitkár.” „Az rendben van, de mi a foglalkozása, mihez ért?” „Hát... tulajdonképpen semmihez... az új párttitkár vagyok...” „Igen?” – kérdezte Kodály. „Akkor maga hova fog visszamenni?”

X

A következő pikáns történetet több ismert színművésszel is kapcsolatba hozták, így nem nevezem meg az illetőt. Lényeg az, hogy az úr igen szeretett hajnalokig lumpolni. Egy alkalommal olyan későig maradt ki, hogy már „korán” lett, így nem ment haza, hanem egyenesen az uszodába indult. Kodályról közismert volt, hogy egész idős koráig minden hajnalban úszni járt a Lukácsba. Ezúttal – pechjére – összetalálkozott a nem egészen józan színművésszel, aki meglátván a különös fürdőnadrágban lépkedő zeneszerzőt, akiről csak annyit sejtett, hogy valami ismert muzikus lehet, így szólította meg: „Hubaykám! Nem zavar, hogy kilóg a fölöstököd a gatyádból?” (Feltehetően Hubay Jenő hegedűművész-zeneszerzővel tévesztette össze, aki ekkor már évtizedek óta halott volt. De hát mit számít ez egy jókedvű, beszélgető színésznek?..)

X

Kodály – állítólag – egyszer azt mondta: „Tenoristának lenni, az nem foglalkozás, hanem elméleti állapot...” (Feltehetően a Mesternek nem voltak jó tapasztalatai a Psalmus hungaricus – könnyűnek nem mondható – tenorszólójának előadóival...)

X

A 60-as évek elején Kodály kiutazott a Velencei Biennáléra, Szimfóniájának bemutatójára. Az egyik koncerten Luigi Nono ült mellette, aki az akkor legmodernebbnek számító szeriális dodekafónia képviselője volt. (Nem utolsó sorban pedig Arnold Schönberg veje.) Éppen egy lengyel avantgarde művet hallgattak, amikor Kodály odafordult Nonohoz: „Ez olyan, mintha egy morgó medve barlangjából egyszer csak madarak repülnének ki...” Mire Nono: „Ó, kedves Mester, úgy gondolom, hogy csak az önök országában értékeli így ezt a fajta komponálást. Ez ún. „abszolút zene”. Erre Kodály: „Hát épp azt nem érzem benne...”

X

Egy alkalommal Kodály elvitte a növendékeit ebédelni. A hallgatók az étlapról kértek ezt-azt: csülkös bablevest, pörköltet, rántott húst, stb. Ám legnagyobb meglepetésükre a pincér mindegyiküknek tökfőzeléket hozott sovány feltéttel és egy deci bort. Kérdésükre, hogy miért változtatta meg a menüt, Kodály így válaszolt: „Maguk egészségtelenül táplálkoznak.” „Na, de a bor, Tanár Úr?” –így a növendékek. Mire Kodály: „Az egészséges!...”

X

Egyszer Kodály előtt szidták Zerkovitzot, a népszerű operett- és kuplészerezőt. Mire a Mester azt mondta: „Hát ez nem így van, kérem! A zenének van egy óriási hajója, ahol Bach a kapitány és Mozart az első tiszt. Valahol lent a gépházban a Zerkovitz, mint egy közönséges matróz, súrolja a padlót. De rajta van a hajón! Azok az újságíró és esztéta urak, akik őt kritizálják, lehet, hogy Mercedesen hajtanak, de a parton. A zene hajójához semmi közük!”

(Szinetár Miklós közlése, Magyar Rádió 2011.)

X

Egy alkalommal valamelyik neves vonósnégyesünk megkérte Kodályt, hogy előjazzsanak neki egyik kvartettjét, véleményezés céljából. A Mester lakásán fogadta őket: „Menjenek csak be a szobába, ott találnak kottatartókat.” A vonósnégyes elhelyezkedett a pultoknál, Kodály pedig – házikabátban – végigfeküdt a kanapén. Az első tétel elhangzása után a muzikusok kérdően néztek a zeneszerzőre, ő azonban rezzenéstelen arccal feküdt tovább. Ez minden tételnél megismétlődött, de semmi reakció... A mű végén Kodály megszólalt: „Befejezték?” A muzikusok: „Igen, Tanár Úr.” Kodály: „Elmehetnek.” Majd az ajtóig kísérte a megrökönyödött vonósnégyest.

(Jeney Zoltán közlése, 2000-es évek)

X

Egyszer valamelyik zeneiskola meghívta Kodályt a Székelyfonó előadására. A bemutató után megkérdezték tőle: Hogy tetszett? Mire a Tanár Úr: „Hallottam már jobban is, rosszabbul is.”

(Vámos Miklós közlése, Magyar Rádió 2000-es évek)

X

Kodály a Köröndön lakott és a környék gyerekei minden alkalommal kilesték, mikor sétálni indult, vagy vásárolni, ill. a Zeneakadémiára. Egyszer szintén körbevették, hogy autogramot kérjenek tőle. A Mesterről köztudott volt, hogy csak annak adott aláírást, aki el tudott énekelni egy népdalt, lehetőleg szolmizálva. Idősebb korában a Tanár Úrnak – finoman szólva – erős szemtengelyferdülése volt, durvább kifejezéssel: rettenetesen bandzsított. Mielőtt tehát a „kodályi” autogram megszületett volna, a zeneszerző felszólította éneklésre a kérelmező gyermeket, ám a mellette lévő fakadt dalra. Erre Kodály: „Nem te, hanem te, akire nézek!”

(Vámos Miklós közlése)

X

A 60-as évek elején a 80 körül járó Kodályt meglátogatta a szintén idős Pablo Casals csellóművész, aki döbbenet tapasztalta, hogy a vele majdnem egykorú zeneszerzőnek az ő – szintén nem idős – feleségénél jóval fiatalabb asszonya van. Feltette hát a kérdést a Mesternek, hogy tudott ilyen fiatal nőt megszerezni magának. Kodály válasza: „Megkérdeztem tőle: Kedvesem! Akar az özvegyem lenni?” Sáríka akart. Azóta is ő a legendás Kodály „özvegye”.

(Vámos Miklós közlése)

X

Élt valaha egy Szikra nevű közepes hegedűs, aki emigrált Hollandiába, ahol képességeinek megfelelő „karriert” csinált, majd hazatért. Kodály közelébe férkőzött a születésnap koncertjén, s így együtt mentek ki a hangversenyterem ajtaján. A hegedűs lelkendezve gratulált a zeneszerzőnek, majd hozzátette: „A múltkori koncertjére sajnos nem tudtam eljönni.” „Miért?” – kérdezte Kodály. „Felmentem a hegyekbe, mert itt a városban nem kaptam levegőt”. Mire Kodály: „Pedig levegő jut mindenkinek bőven...” (Sárosi Bálint zenetörténész közlése)

X

Egy alkalommal Kodályt meglátogatta a fent említett hegedűs a lakásán. A zeneszerző rá sem nézve folytatta a munkáját. A vendég lelkendezni kezdett: „Mester, az ön biciniumai olyan nagyszerűek, hogy arra gondoltam, át kellene írni azokat két hegedűre.” Kis szünetet tartva várta a hatást, de a Mester rá sem nézett. „Hát csak gondoltam, szólok Tanár Úrnak, hogy mégis tudjon róla” – folytatta az ambiciózus hegedűs. Kodály továbbra is a munkája fölé hajolt. A muzsikus ekkor udvariasan elköszönt és távozott. Nem sokkal később összetalálkoztak a villamos megállóban. A hegedűs csodálkozva kérdezte: „Tanár Úr villamossal jár? Hát miért nem vesz autót?” Mire a zeneszerző: „Majd a közös szerzeményünk jogdíjából veszek...” (Sárosi Bálint közlése)

X

A pártkongresszusok idején nemigen került a hangversenyek és a Rádió műsorába Kodály *Psalmus hungaricus*a. Talán nem véletlenül, mivel a zsolnárszövegben a következő sor olvasható: „Gyakorta köztük gyűlések vannak, özvegyek, árvák nagy bosszút vallnak...” Ám a végzet egyszer tragikomikus módon „összehozta” Kodály műcímeit a politikával. Brezsnyev elvtárs, a Szovjetunió mindenható pártjának első titkára 1982 novemberében elhunyt. Aznap a magyar rádióban (és gondolom az összes kelet-európaiban) egész nap gyászzene szólt. Igen ám, de volt egy élő adás a Vigadóban, mégpedig egy Kodály kórushangverseny. A műsor első száma (Brezsnyev halála napján!!!) a következő volt: „Semmit ne bánkódjál.” A második szám: „Mostan kedvem kerekedik.” (Mivel a programot hetekkel korábban megszerkesztették, a rádióújságban kinyomtatásra került, így azt nem lehetett „visszaszívni”...)

X

Halála előtt néhány héttel – 1967 januárjában –, Kodályt kitüntették a finn-magyar kapcsolatok ápolása terén szerzett érdemeiért, különös tekintettel nyelvészeti munkásságára. Ez alkalommal a rádióriporter azt kérdezte tőle: „Hogyan értékeli, kedves Mester ezt a kitüntetést?” Mire Kodály: „Mást nem tud kérdezni, csak értékelést?”

Nos, úgy gondolom, az „értékelést” az utókor már nem kérdezi, hanem elvégezte. Kodály Zoltán immár 45. éve a túlvilági Pantheonban társalkodik Palestrinával, Bachhal, Mozarttal, Beethovennel, Brahmszal, Debussyval és nem utolsó sorban nagy ikercsillagával, Bartókkal...

László Zsolt

Törékeny...

összegyűrt szalvéta vagy
érbe ejtett kavics a
sorsom
Merítkezik
bennem a mindenség
a hajnal az éjszaka
és Te is belém fulladsz
megnevezhetetlenül
mint fényét veszített de
vezérlő törékeny csillag ...

Péter fordított keresztje

Szeretnék ha volnál
Jön az eső... Agyam
megmaradt a réginek
A szél arcon csókol
Vesztesként sem búcsúzó
a nyertes megalkuvóktól
„Péter fordított keresztje”
holdárnyékban is elrejt
mert eljön koszunkat
gyalulva az eső és
modernizált tahók között
kell tovább maradni a
sziklák alatt megint
esendően...

Zöld

zöld és zöld
a köldököd levélre emlékeztet –
zöld és zöld
a szemed árokpartokra emlékeztet –
talpam alatt hűvös mezsgyéék
hosszú útra hívnak...
zöld és zöld
zöldben sincs utánad már semmi
csak az aratásra szánt besárgultan bólogató
istentelen nád –

Holt idő

A napot meglesik
az ébredő ablakok
Fölébrednek mögöttük
a vér-hús alaktalanok...
Az Isten szeme ilyenkor
talán nem lát –

Egy kicsi történelem

Proletár voltam mert
annak neveztek akkor
amikor még mindenki
elvtárs volt... Renitens
kölyökként tenyereltem
bele a szagos földbe
hogy édesapám után
jeltelenül lehessen
polgárként helyem a
gesztenye fák alatt
a leköphető sírfák között...

Kabdebó Tamás

Ír szerelem (3. rész)

Londoni kiadója megbeszélésre hívta az angol nyelvű könyveket is elkövető „világmagyar” férfiembert. *Ha lúd, legyen kövér – gondolta – átmegyek egy hétre Angliába, és ha Szent Kristóf is úgy akarja, Aine-t is magammal viszem.*

– Szívesen megyek veled – mondta a nő –, ha főnökömmel el tudom intézni az egyheti szabadságot, és ha szüleim számára ki tudok találni valami megfelelő kifogást.

– Ha jössz, egy órával a komphajó indulása előtt találkozunk a dublini kikötőben. Az autóparkolóban hagyhatod a kocsid és átülhetsz az enyémbe.

Elközelgett az indulás órája, a MAURITÁNIA megszólaltatta hívó dudáját. Imre kocsija előtt állt, súlypontját egyik lábáról a másikra, majd visszahelyezte és percenként pillantott karójára. Elhajózás előtt fél órával berobbant Aine. Bevágódott Imre mellé az ülésre, aki a kocsisor legeslegvégén hajtott föl a hajó gyomrába. Aztán ketten föl, a dübörgő vaslépcsőkön a fedélzet alatti kabinba. Aine elvörösödött, majd elsápadt, végül a fürdőfülkében rókavadászatra indult. A hajó imbolygott, bár nem vészesen. Imre hozott neki egy üveg kristályvizet és egy kis üveg tejet. A nő lassanként kortolygatta az italokat, idővel jobban lett, megmosakodott és kilépett a fedélzetre, ahol egy gyerek száraz kenyérdarabokkal vijjogó, szárnyukat csapdosó, mohó sirályokat etetett. Az ég hamuszürke volt, a szél alig bodrozta a tenger felszínét, langy permeteső szitált. A köröző fehér sirályok közé nagy fekete kormoránok vegyültek, marakodtak a repülő koncokért – mivel immáron már három gyerek dobálta nekik a kenyérdarabokat. A duruzsolva purrogó hajó mentén egy bűvármadár bukdácsolt le-föl, és csőrében hozta fel a víz alatt elkapott halakat. Nem hibázott. Aztán lassan, alig észrevehetően meghasadt az ég kárpitja. A napot már nem lehetett látni, de nyugaton, mögöttük bronzsínűre váltottak a lustán gomolygó fellegek. És a részleges színváltozásnak volt tanúja is, a délnyugati ívű, távoli szivárvány. Egy háromvitorlás nagy fehér yacht siklott el mellettük. Pilótája színes kendővel integetett, Aine, Imre visszaintegettek.

A vitorlást elhajtotta a szél, ők ketten, a korlátnak dőlve fogták egymás kezét, a férfi balkéz a női jobbat, melyen olyan rövid volt a hüvelykujjköröm, hogy tulajdonosának eszébe sem juthatott a körömlakk használata. A bronzfelhők megsokasodtak, belső körük rózsaszínre váltott, majd, mintha egy láthatatlan kéz széthúzta volna a függönyt, megjelent az ég világoskékje, és rajta mint egy kék zakón tündöklő, nagy arany medalion, még egyszer felragyogott a nap. Már bágadt fényel sütött, mert láthatóan lenyugodni készült. Korongjának a láthatár fölötti része már-már belemártózott a tengerbe. Szépen, óvatosan fürdött, mint egy felséges király, nem vert hullámokat.

– Mint a bűvármadár – szólt Aine.

– Igen, de nem egy perc, hanem egy éjszaka kell neki, hogy a túloldalon földugja ismét elpirult fejét.

– Addigra mi már Londonban leszünk, ugye?

– Isten segítségével, egy kényelmes szállodában.

– Hiszel Istenben?

– Mondjuk így: bízom benne.

– Mikor benne bízol, miben bízol?

– Abban, hogy a dolgok jobbra fordulnak, hisz a háborúk is rövidebbek, mint a békék.

– És velünk mi lesz?

– Azt nem tudom, csak azt tudom, mit szeretnék.

- Mit?
- Nem mondom meg, mert nem biztos, hogy te is ezt szeretnéd.
- És ha én is?
- Ha te is, akkor én is, akkor a pokol kapui sem vehetnek erőt rajtunk.
- Azok nem, de a szüleim ellenállása igen.

Imre kiadója ügyes ember volt, és olyan harminchat meséhez kötötte a karót, melyeknek összegyűjtésével és egységessé formálásával megbízta az író, továbbá azzal is, hogy harminchárom támogatást szerezzen az adott országok nagykövetségeinek segítségével. Igaz, hogy a kelet-európaiak kevesebbet adtak, mint a nyugatiak, de az összegyűjtött pénzből így is csinos előlegre telt. A kövérkés csekket a *magyar* író – aki nem szerette a *nyugati* jelzót – mert szerinte a mindenkori magyar irodalomnak egy teste, lelke van – a *National Westminster Bank* Fleet streeti fiókjába tette, mialatt barátjának a kirakatokat búvólte és megakadt a szeme a Samuel ékszerész egy kecses hajcsatján, melyen apró, de kevélyen csillogó briliánsok szikráztak.

- Tetszik? – kérdezte Imre.
- Hát... igen.
- Na várj.

Bement a boltba, megvette az ékszernek kiképezett használati tárgyat, azaz a használati tárgynak beillő ékszert.

– Nem fogadhatom el – emelte fel mindkét kezét őszinte tiltakozásként Aine –, hiszen ez a vásárlás valószínűleg felette egész előlegedet. Vidd vissza, kérd vissza a pénzt. Mondd meg az ékszerésznek, hogy barátjának nem tetszett a hajcsat.

- És csakugyan nem tetszik?
- Dehogynem... gyönyörű..., de nem fogadhatom el.
- Elfogadhatod. Ez a jövő születésnapjára és karácsonyra ajándékos egyben.
- Akkor sem. Túl nagy ajándék...
- Ha sikerül kialakítani együttélésünket, akkor nem elég nagy ajándék. Mert bele kell venni a titkos eljegyzést is.

– Hm. Jó. Ezzel a feltétellel elfogadom. Ám ha nem sikerül összekerülnünk, akkor visszaadom.

A nyár elején többször lovagoltak együtt, bérelt lovakon, mert Aine-ék farmján tartottak ugyan háttalokat, de a lány nem merte hazavinni, s mint lovagját bemutatni Imrét. A férfi jól lovagolt, de óvatosan. Az ügéstől lendült bele a kenterbe, onnan a vágtába. Olykor ugratott is méteres akadályok felett, Aine viszont felpattanva lovára, csizmája sarkával rögtön, erélyesen megsarkantyúzta azt és nyargalt, istenigazában. Súlypontja kibillenthetetlenül nyomta a nyereg öblét, haját szétfújta a szél, két térdre biztosan szorította a ló oldalát, a gyeplőt el-elengedte és nagyokat rikkantott a férfi felé.

A nyár közepén Aine-t főnöke a szokásos továbbképzés folyamán, kéthetes számítógépes tanfolyamra küldte. Sikeresen megfejtette az internetezés titkait, majd leutazott Wexfordba, hol szülei a Strand Hotelben nyaraltak. A kényelmes első osztályú hotelben minden volt, ami szem-szájnak ingere, húsz méteres uszoda, svédasztalos reggeli, esténként tánc, ugra-bugra a fiataloknak, rock és társai, aztán pihentető keringő az éltebbeknek. Aine táncolt, ímmel-ámmal, egy Sean nevű fiatalember sűrűn fölkererte, de a férfinak szájszaga volt, állapította meg Aine, aki Imre Chanel borotvaszesz illata után áhítózott. E tunya hét alatt, a gazdag vacsorák eredményeképp fölszedett magára két fölösleges kilót a hajdon: fenékre és hasra hízott; megmérte magát, biciklit kölcsönzött és lehajtott aznap, meg a rákövetkező két napon húsz-huszonöt tempós kilométert.

Imre a nyár legelején horgász szenvedélyének hódolt. Először fölkereste régi helyét, a Clane határának hídja alatt elfolyó, hasig érő Liffey folyót. Itt, alkonyattájt, ágyékig érő gázoló gumicsizmában,

a sebesen folyó vízben állva dobálta a szitakötős, poszméhes, zöldlegyes csalit. Két szép, vacsorára való piros pettyes pisztrángot akasztott meg, majd süttött ki grillen otthon, szalonnával, capri bogóval ízesítve. Aztán leautózott Corkba, onnan Kinsale-be, cápavadászatra. A halászhajón fogtak is egy negyven kilós, sütkérező cápát, de Imrének csupán szákkal sikerült két öklömnyi cápafiókat beemelnie. Aztán következett a keleti partvidék becserkészésre. A wicklow-i hegyek tövében Headnél kiemelt egy kilós lepényhalat. Ez huzamosabb ideig tartott és közben, a pecabot hegyét figyelve, megírt fejben egy szonettet:

Pecálás

Pecáló hegyemen hold a horog
a tenger iszapos mély mederét
Keresik a lebukott csillagok;
Alul egy keszeg épp rám hederít.

Rándul a bot, most berántok neki
Perdül az orsó – immár csavarom
hold ívén száll ő: most partra veti
kis hal életét egy nagyhatalom.

És téged ki vet, ránt ide-oda
Hogy száll veled egy belső kaloda?
A partod melyik, melyik a vized?

Vízöntő lévén és vízi kalóz
Nyelét fogjad és botodba fogózz!
(Tátogni fogsz ám, előbb, mint hiszed).

Megszállt egy közeli *B&B-ben* és a háziasszony kisütötte neki vacsorára a fogást. Aztán Drogheda következett, ez a történelmi város, melynek falai mögött az *aughrimi vesztes csata* után megbújt Sarsfield kapitány, hogy onnan az angolpárti ostromlók szeme elől éjszaka, 300 katonájával megszökjön. Imrének szerencséje volt: a tengerből öt halat emelt ki, Termonfeckin falujának mólóján, két macskacápát és három, egyenként egykilós tengeri dévért. Szálláskeresés közben ráakadt a Newgrange Farm House-ra, hol a háziakat is megvendégelhette a bő keszegfogással. A macskacápáktól húzódkodtak az egyébként előzékeny Kellyék, *kínai fogasnak* nevezték, mert szerintük a kínai konyhán tálalják fel ezt a halat, sűrű barna szósszal. *Isten neki* – gondolta Imre – és elzarándokolt a Newgrange barlangsrészhez, hová december 21-én egy kőfolyosó mentén besüt a nap (ha süt). Majd visszatért délután Termonfeckinbe. Itt volt ugyanis egy perui hajadon, csekély angoltudással, telt idomokkal, sellómosollyal. Imre el tudta volna képzelni, hogy ezt a csajt megszökteti, parasztházában rabul tartja. De a kocsmáros, nemrég még hajókormányos, észrevette a magyar nemkívánatos tekintetét, a fehérnépet kiküldte, a Heinekent ő maga szolgálta föl.

Aztán uccu haza, illetve rögtön a reptérre. Az otthoni olvadó magyar közállapotokat kihasználva az esti géppel megérkezett egykori jókomája, földije: Csík Sombor. Ez az úr sikeresen elvégezte az egyetemet, elhelyezkedett a pesti könyvszakmában, majd egy jól menő kiadóállalat főszerkesztője lett. Abban a járatban jött, hogy egyrészt megismerje Írhont, többé-kevésbé, másrészt, hogy egy megbízást közvetítsen hősünknek egy írországi útikönyv megírására. Imre lázba jött, részben Sombor (kiejtve Zsombor) viszontlátásától, részben pedig attól, hogy egy ilyen könyv megírása és kiadása kapcsán megszűnhet írásainak magyarországi betiltása.

– Persze a cenzúrára azért figyelned kell – így Sombor –, az ír viszonylatokat ne hasonlítsd a magyarokéhoz.

– De ha a monarchia idejéről írok, amikor az írek magyar példák után kutattak, akkor csak helye lehet a párhuzamnak, nemde?

– Lehet. De ezzel is csínján bánj. Nem kell a ferencjósok időkét feldicsérni, még ha az írek ezt tették.

– A könyvem lényege: csipetnyi történelem, sok halászat.

– Hát, az jó lesz.

Ezek után Sombor és Imre bejárták azokat a kocsmákat, ahol anno Decebál James Joyce fokozatosan leitta magát és ezt a Joyce és felesége találkozásának ünnepén egy lelkes csoport most is megismételte. Egy napsütéses délben mindketten hivatalosak voltak az ír írószövetség elnöknőjénél vacsorára. A hölgy, író, költő, irodalomtörténész és lapszerkesztő egyhuzamban, arra biztatta Sombort, hogy az általa szerkesztett FALEVÉL című irodalmi orgánumba magyar anyagot küldjön. Verseket, novellákat, amiket majd Imre, a nyugati magyar író áttesz angolra. Imre fölkapta a vizet:

– Nem vagyok nyugati magyar író – mondta kissé mérgesen.

Sombor csodálkozott, fölfonta amúgy is fennhordott szemöldökét:

– Hát mi vagy?

– Magyar író. Egyelőre számkivetett. Mint annak idején Mikes Kelemen. Vagy Kerényi Frigyes. De jóvoltadból a száműzetésnek is vége szakad. Ideiglenes végvárakban tartózkodó magyar író leszek. A nyugati címke nélkül.

Mikor Csík Sombor hazament – sápadtságán nem segített a ritka ír napsugár –, jobb kedvvel tért meg mint jött. Feleségének egy ír abroszt vitt haza ajándékba, nagy fiának egy butykost, tele poitinnal, kisüsti ír pálinkával.

Enteriőr Kotnyek István kiállításáról

Éltető hagyomány – konzervatív értékprioritások

(L. Simon László *Személyes történelem /Esszék/* című könyvéről)

Az utóbbi időben az írói műfajok beszűkülésének lehetünk tanúi. A hagyományos szépirodalom mellett a tanulmány, kritika uralja a publikációkat. A publicisztika, a jegyzet, karcolat, a portré, s legfőképp az esszé, mind kevesebb teret kap a folyóiratok hasábjain, vagy a cikkgyűjteményekben. Van néhány megszállott tollforgató, irodalomtörténész, aki nem csak a szakmai fórumokon, hanem a napilapokban is az elfeledett műfajok eszközeivel fejt ki mondanóját. Csak kettőt említek, Alexa Károlyt és Ambrus Lajost, mindketten bőven merítenek régi irodalmunk sokszínűségéből. S amikor L. Simon László *Személyes történelem* című kötetét forgattam, örömmel tapasztaltam, hogy van követője ezen törekvéseknek a fiatal nemzedékben, a szerző valóságos stílusgyakorlatot tár az olvasó (és a tanulni vágyó) elé.

Bár a belső címlapon „esszék” a műfaji megjelölés, azonban a kötet egyik értéke éppen a stilisztikai megközelítések változatossága.

A hat ciklusra, tematikára, fejezetre osztott – tudatosan szerkesztett – kötet két szférát kapcsol össze – az egyéni, személyes lét, közeg érzelm- és élményvilágát a tágabb horizontú történések erővonaláival. A születéstől a halálig terjedő ívet húzva meg.

Az individuum beleszületik valahova, egy család, egy hagyomány, egy tájegység keretébe, amihez kötődése (köldökszinórja) élete végéig elkíséri. Hosszú ideig erről sem illett beszélni, ennek vállalása is gyanús volt, idejétmúlt, anakronisztikus jelenségnek számított. L. Simon vallomásos kisesszéje (*A szülőföld csókjai*) hatásos bevezető, érzelmi ráhangolás arra, miről is lesz szó a későbbiekben. Mikszáth és Kalász Márton írásaiból idézve – melyek a megye jellegéről adnak érzékletes képet –, vonja le a konklúziót: „Valóban: identitásunk adja az erőnket, a tartásunkat, s a

megyéhez, a szülőföldhöz való ragaszkodásunk is az azonosságtudatunk elválaszthatatlan részévé vált.” Ez a „mély érzelmi viszony”, mely apró mozaikokból, élménymorzszákból áll össze, nem halványul el, nem enyészik el, s a messzire szakadt egyén a visszatérés reményét, ígéretét hordozza magában (tudatosan vagy tudattalanul) egész a sírig. Alapvető igazságot fogalmaz meg, amikor felhívja a figyelmet: a nagy egység, az ország, a haza, kis egységekből tevődik össze. „Nincs haza szülőföld nélkül.” – szögezi le, s a 21. századi kihívások, veszélyek, szörnyűségek ellen (talán) a

„menekülés” lehetőségét kínálja a felnevelő vidék. Bepillantunk abba a családi miliőbe is, ahol mindez megtörtént... Abba a felfedező–egyretáguló – körbe, amelyben a gyermeki tudat megkapja az első benyomásokat... Élményeket, kapaszkodókat. A kis L. Simon – Csoóri előadása nyomán – a besenyőkről mondottakra figyel fel, hisz a családi legendárium szerint a Simonok „vérvonala”, lázadó természete egészen idáig vezethető vissza. Lám, máris egy, a régi időbe visszanyúló hagyomány, amely megragadta a gyermek fantáziáját, s melyet rögvest beépített alakuló identitásába. Németh Lászlót idézi: „a hagyomány a népek emlékezete”. Ez az emlékezet gazdag tárház, kincsház, amelyből mindig meríthetünk. Magyarságunk építőköveit tartalmazza. S igen, mindannyian vágyunk valamilyen távoli felfedezőútra, de az sem lenne kevés, ha minden eszmélkedő nemzedék körbejárná szűkebb hazáját.

Mindenesetre, a kötődés megvallása, vállalása arról tanúskodik: L. Simon helyet talált magának a nagy- és kisvilágban, s ragaszkodásának már-már kihívó megfogalmazásával akar példát statuálni azoknak, akikben sikerült – a médiumok agymosása eredményeként – ezt a köteléket meggyengíteni, elszakítani. „Az én megyémet, amivel egy életre eljegyeztem magam, kerüljek bárhova is, legyen bármi vele, alakíthatják, szabhatják, régiósíthatják, lekerülhet a térképről, nekem ez marad a szűkebb szülőhazám.” A család, a hagyomány, a bensőséges otthonlét felvázolása után az újabb etap az önismeret útján: „Az elődök tisztelete”. A volt megyei képviselő – mert magáévá, személyessé éli a helyi történelmet –, ismét újabb felfedezést tesz: az elődök üzenetét közvetítő jelek, műtárgyak elpusztítását kéri számon. Az összetört megyei kőcímet, a két hiányzó megyei politikus egész alakos képét, valamint azt az 1930-ban állított vörös márványtáblát, mely gróf Károlyi Józsefnek állított emléket, 1919-es bátor határozati javaslatát idézve fel. Ebben Fejér vármegye bizalmatlanságot szavazott a felálló „forradalmi” kormánynak, s hitet tett a nemzeti eszme, hagyományok, a magyar állam területi integritása mellett. S hogy 2008-ban(!) a meghasadt, pincébe dugott emléktábla restaurálva visszakerülhetett a megyei közgyűlés impozáns épületébe, a közgyűlési terem bejárata

mellé, köszönhető annak, aki tudta, mivel tartozik az elődöknek, akiknek munkája nélkül a jelenről sem beszélhetnénk.

Igen, az elmúlt húsz év számtalan jeles eseménye, ünnepe, avatása a múlt helyreállításáról szólt. A régi, halálra ítélt, megcsonkított, maradék-Magyarország pótolhatatlan értékeiről, melyeket a sárból, porból, romok közül, a föld alól kellett kimenteni. (Hány háborzongató történet szól erről, hány példája van a hétköznapi, a közöny ellen protestáló hősiességnek?)

A „múltért való küzdelem” szép példája a pákozdi Don-kanyar kápolna története, a köré fűződő civil kezdeményezés, valamint a megvalósult kegyeleti monumentum: a messze, Oroszországban elesett, ismeretlen vagy feltárt sírokban nyugvó hősök és áldozatok emlékét hirdető kegyhely, mely előtt minden év január 12-én fellobbannak az őrtüzek... Az „emlékezés emlékműve” arra is figyelmeztet a szerző szerint, hogy ne engedjük „átírni a múltat”. A tallózás a „helyi emlékek” között újabb felfedezésekkel jár együtt. Így kerülnek elő a nadapi plébános képei a község (negyvenes években kitelepített) sváb lakóiról, vagy a nádasladányi, méltatlanul elfeledett Nádasdy-família fényképei, melyek hűen őrzik egy főúri életforma dokumentumait. L. Simon akkor érzi magát elemében, ha előbukkan a „személyes szál”, ha a tágabb család valamelyik tagja is érintett a múlt relikviáival kapcsolatban. Felemlíti Nádasdy Ferenc példáját, akinek adakozó kedve a szűkebb esztendőkből sem apadt el, számos jótékony célú megyei intézmény köszönheti neki létét. Itt tér ki arra, hogy milyen döntő jelentősége van a – a Bibó István által emlegetett, s a kommunisták által felszámolt – „nemzeti intelligenciának”, akik óriási erőfeszítéseket tettek arra, hogy népet megtanítsák a „nemzet leckéjére”. Némi nosztalgiával idézi fel a léghajózás – némileg a magyar feltaláló, Schwarcz Dávid által is befolyásolt – történetét, mely kudarccal végződött. Nem így a rádiózás: Tesla találmánya – akinek szobra van a magyar rádió épületében – meghódította a világot. S amely őrzi Kossuth, Kosztolányi, Babits hangját...

L. Simon szerencsés ember: hisz a szűkebb család érdekes, jellegzetes tagjai is számos emlékekkel, élménnyel gazdagították a gyermek épülő szemé-

lyiségét. A sárbogárdi ügyvéd nagypapa, aki sok mindent – többek között a szőlő szeretetét is – átadott unokájának, a nagycsalád feje, a nagyanya, aki egy asztalhoz volt képes ültetni a különböző generációkat. (S aki imádkozni is megtanította a kicsinyeket, példájával.)

Édesapjától is sokat tanult, nemcsak szeretni, de felvállalni az örökséget: a szőlőt, a borkészítés tudományát. Az ő korai, tragikus halála után már kötelességek is rászakadtak, a birtok művelése és a borászati munkálatok. Ám az író itt is „nyersanyagot” talál: esszéisztikus kitekintése a régi magyar szőlőfajtákra, a régi szüretekre, a mai technológiákra, a gazdálkodás megannyi feladatára nem száraz leírás, hanem élvezetes olvasmány. S persze: mindig akad a jelenben is követendő példa, mester, hivatást ébresztő társ, barát... Akik között is kiemelt hely illeti meg Ambrus Lajost L. Simon eszmélkedésében, akár írói, akár szőlészeti-borászati értelemben. „*A szenvedelmes kertész*” címmel írt születésnap-i köszöntő, a baráti kötődés megvallása ismét túllép az alkalmi megnyilatkozáson: az ambrusi életmű lényegének megfogalmazására kínál lehetőséget. „látom, ahogy az ambrusi életmű összeáll az igényesség, a minőség, a honszeretet és a hétköznapivá vált magány négyezőjében...” – írja a fiatalabb pályatárs. Dobos Marianne *Sorsfordító karácsonyok* című kötete az ünnep lényegéről és fontosságáról csíhol magvas gondolatokat. Ebben a „szeretethiányos globalizációban” szükség van bensőséges együttlétekre, érzelmeink kimutatására. Szükség van „sorsfordító feltámadásokra”.

A szerző mind inkább távolodik a személyes szférától: olyan „elvavult” fogalmakról elmélkedik, mint a haza és a szabadság, a hazaszeretet. Sok tanulságos megállapítása közül néhány: „A hazaszeretnek tettekben is meg kell nyilvánulni.”, „A szabadság hiánya akkor hasít belénk, amikor kalodába zár bennünket a zsarnokság...” (Ez utóbbit a 2006-os tüntetésekkel kapcsolatosan fogalmazza meg.) Mit kezdhetünk a különböző, már klasszikussá vált írói örökségekkel? Mi az aktualitásuk? Mi a maradandó és mi a romlandó rész bennük? Ez a kérdés is – szinte kínzóan – foglalkoztatja. Megvédi Csoóri Sándor „állítólagos avított nézetei”-t, „divatja múlt nyelvhasználatát”, a művész politikai szerepvállalásával kapcsolatos

elképzeléseit. Az ellentábor csak a „liberális politikai korrektség” követőit tudja elfogadni, s mindig készen áll, hogy megbélyegezze vitapartnerét. Akár az antiszemitizmus vádjával. A Márciusi Charta lejáratása is ezzel a módszerrel történt. S amire L. Simon felfigyel: Csoóri „kiáltványa” azért is zavarba ejtő, mert „olyan mély és összetett költői nyelven képes megszólítani az egyre profánabb propaganda szövegekhez szoktatott közönséget”, ami a magyar nyelv varázslatos gazdagságával élve újraértelmezi a márkikopott, vagy eltüntetett értékeket, fogalmakat. Csoóri hiteles nyelvhasználata egyúttal „fegyver” is abban a nyelvi háborúban, amelyet az érvényes konzervatív megszólalásért a nemzeti oldalnak meg kell vívnia. A Wass Albert-jelenségről is megvan a véleménye: az írószent vagy dilettáns kérdés – két véglet, valószínű az igazság a kettő között van. Ő az előzmények felidézésével keresi a választ, Schöpflin Aladár elemzését veszi példának, vagy a Nyugatban megjelent Kádár Erzsébet értekezésre tekint. S ami a lényeg: „A Nyugat-beli kritikák óta az irodalomtudomány gyakorlatilag adós Wass Albert írói munkásságának elemzésével, értékelésével.”. Joggal teszi fel a kérdést: „Vajon mikor jutunk el oda, hogy a politikai, az ideológiai diskurzus helyett az esztétikai szempontok érvényesüljenek...?”

A kötet egyik legsúlyosabb írása *A kommunizmus természetrajzáról* címet viseli.

L. Simon idézi a kommunizmus áldozatainak szinte felfoghatatlan számait, s szomorúan állapítja meg: ezek az adatok ma keveseket érdekelnek. Véleménye szerint e társadalmi utópia „természetrajzának” azzal kéne foglalkoznia, „ami utána jött”, az utóélet máig feldolgozatlan problémáival. Azzal a logikával, amely nemzedékek gondolkodását fertőzte meg, s melynek hatása máig érezhető. A „nép” – a szűk hatalmi elit – szabadsága nevében korlátozták az alkotmányos jogokat, s a valódi szabadságjogokat. S arra figyelmeztet: az egyik (baloldali) szélsőséget nem lehet bírálni, elutasítani egy másik (jobboldali) szélsőség szempontjai szerint.

Akkor kerülhetünk közelebb a megoldáshoz, ha megértjük: Jászi Oszkár antikommunista írásai miért nem kerültek kiadásra? Ki és miért cenzúrázta életművét? Ő írta: „a szocializmus válsága erkölcsi válság”. (József Attila pedig azt – ebben az időben –: nem „hajt ki” az osztályöntudat a kiirtott emberi

öntudat helyén.) Az erkölcsi megfontolások zárójelbe tétele: a máig ható lelki deformálódás.

Egy rendkívül érdekes meglátása, aminek következményeit ma kezdjük érteni: a kommunizmus legnagyobb bűne (s fegyverténye) a „nyelv kisajátítása” és kiforgatása. Ennek jegyében válnak az egyének „kísértetté”, elvi elhajlássá, osztályellenségé. Akiknek „eltávolítása” nem bűn, „történelmi szükségszerűség”. A tovább viruló utóélet következménye – az átmentett hatalmon túl –, hogy a régi politikai elit „megnyerte a fordulat éveinek nyelvi háborúját is.” (lásd náciizás, antiszemitázás). A valóság és a nyelv valódi megfeleltetése, ez még várat magára. Hogy ne legyünk az eufémizmusok országa.

Egy másik írása a *Mire való a magyar kultúra?* címet viseli. Ennek az ad különös aktualitást, hogy L. Simon – a téma több éves tanulmányozása, feldolgozása után, melynek két kötet is lett az eredménye (*A kultúrpolitika fogságában és A római szekér*) – ma a terület egyik felelős gazdája, a Kulturális és Sajtóbizottság elnöke, az NKA elnöke. Nos, aki elmélyült választ vár a címben feltett kérdésre, csalódik. (Annak ajánlható a két tanulmánykötet.)

A könnyed és szellemes jegyzet – a nagypapa fellelt iskolai dolgozata alapján – arra a következtetésre jut: „az idegen dolgoktól csak a magyar kultúra védhet meg bennünket”.

Mikszáth – akire L. Simon több alkalommal is hivatkozik, nyilván nem véletlenül – egyike író politikusainknak. L. Simonnál aligha találtak volna megfelelőbb embert, a Petőfi Múzeumban megrendezett, *Mikszáth Kálmán fekete városai* című kiállítás megnyitására. A kettős szerep ugyanis nem szükségszerűen jár együtt elbutulással (ahogy ezt sokan szeretnék látni). Az írónak van eredeti megközelítése erre a helyzetre. Azt kérdi: „mi a közös pont a regényekben és a politikában? A megtörténhetés illúziója.”. Ami a kortárs epikának is megszívlelendő tanulság. Főként az a mikszáthi idézet, melynek igazságát aligha tohatja félre komolyan vehető író – „egy korszaknak igaz levegőjét” „akartam papírra vetni”. A Csokonai-legendák idézése – a sümegprágai családi emlékezet nyomán – épp úgy az irodalmi élet része, mint a Styxen túlra „küldött” üzenetek,

gyászbeszéd, búcsúztatók, visszaemlékezések. Emberi és baráti főhajtások. S minden halálhír újabb kötelezettségeket ró a túlélőkre! Három megemlékezés mégis kivételes hangsúlyt kap: Mátis Livia, Sobor Antal és Deák László halála alkalmából. Mind a három közlel érintette az író, a személyiség legmélyebb rétegeit sértve, borzolva föl. Mátis Livia esetében a nagy tudású, alázatos szerkesztő portréja rajzolódik ki szavaiból, aki mindvégig őrizte nőiességét, a legjobb, szinte archaikus értelemben. Sobor Antal esetében a megye és Fehérvár „állócsillaga” távozott, aki távol a centrumoktól élve, kimagasló irodalmi életművet hagyott az utódokra. Wathay-regénye, a *Hosszú háború* máig nem eléggé méltatott műve a török elleni, európai szövetségben folytatott, felszabadító háborúnak. Deák László, a költő-képzőművész-szerkesztő pályája is mély nyomokat hagyott az íróban, aki a lényegről kötetlenül tudott beszélni a fiataloknak, aki az Orpheusz Kiadónak magas presztízst tudott teremteni, minőségi kötetek kiadásával, a legnehezebb időkben is.

Végül mit mondhatunk összegzésként?

L. Simon László kötete tematikailag és műfajilag is változatos, olvasmányos írások gyűjteménye. A személyesséélt történelemsütátszinteminden során. De bármennyire elütő tartalmak váltják is egymást, két dolog – eltéphetetlen fonalként – végighúzódik lapjain: a történelmi folytonosság érvényesítésének igénye és a konzervatív értékprioritás.

Világos stílusban, megszívlelendő érvekkel. S jó tudni, hogy egy 39 éves, alkotóereje teljében lévő, sokoldalúan felkészült szellemi ember, pályatárs, barát jár köztünk, akinek nem csak hivatali kötelessége, nemes szenvedélye a hazai kultúra ügyének – legszélesebb értelemben való – előmozdítása.

(*Ráció Kiadó, 2011.*)

Himnuszok minden időben

(Kiss Gy. Csaba „*Hol vagy hazám?*” – *Kelet-Közép-Európa himnuszai* c. könyvéről)

A szerző, Kiss Gy. Csaba irodalom- és művelődéstörténész, az irodalomtudományok kandidátusa, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Művelődéstörténeti tanszékének docense. Vendégtanárként tisztelhetette több egyetem, Zágrábban, Prágában, Nyitrán és Prágában. Jelenleg Varsóban a Tudományegyetem Hungarológiai Tanszékének tanára. Hazai és nemzetközi szakmai szervezetekben végzett tudományos tevékenysége, széleskörű nyelvismerete mind hazai mind nemzetközi viszonylatban elismert.

Személyével kapcsolatban fontos megemlíteni, hogy tehetséggondozó munkájával már eddig is több szakembert adott Európai Unió országok tudományos-kulturális nemzetközi kapcsolatainak építéséhez, fejlesztéséhez.

Kelet-Közép-Európa himnuszait sok szempontból elemző kötetével a nemzeti himnuszok segítségével kezdeményez sajátos párbeszédet Kelet-Közép-Európa népei között. Könyvének erről a céljáról maga a szerző írt előszavában. (Ehhez persze a szomszédok közeledő szándéka is szükséges lenne, nem elfeledve, hogy az egyes ember tudata, a nemzettudat benne sztereotípiákkal, előítéletekkel, nagyon lassan változik, kevésbé „befogadó”.)

Mondhatnánk, mindenre kiterjedő segédeszköz ad utat találni egymáshoz, egymás sorsának megértéséhez, melyeknek mind gyökerei, mind gondoljai lényegében közösnek mondhatók. E közös gyökerektől akarva vagy akaratlanul elszakadva, különféle érdekek mentén vagy éppen sűrűjében sodródtak a térség országai, nemzetei. Helyüket, nekik szánt szerepüket nem felismerve, vagy azzal dacolva, a természetes emberi kapcsolatoktól mindinkább elszakadva, az egyéni boldogulást remélték. Azért küzdöttek, akár egymás rovására

is. Így minden időben feleleveníthető, esetenként felhevíthető téma és tér nyílt a politikai köntösbe burkolt egyéni ambíciók kiteljesítéséhez. A himnuszok keletkezésük történelmi hátterével, sokszínű és sokszor közös szimbolikáikkal sajátos megvilágításba helyezik a szomszédos és regionális kapcsolatokat. Az adott ország himnusza mellé megkapjuk az adott ország történelmének egy szeletét is (személyek, mozgalmak, áramlatok, irányzatok).

A szerző kiterjedt nyelvismerete révén széles körben, eredeti nyelvükön tanulmányozta a nemzetközi szakirodalmat. Elemzései rendszerében azok megállapításait pártatlanul kezeli.

Himnusz. Milyen egyszerű szó, milyen természetesen hangzik. Milyen természetes minden ország népének, hogy létezik szöveg és dallam olyan egysége, mellyel azonosulni tud és azonosítható is. Többnyire egy axióma a köztudatban. Ki gondolna úgy rá, hogy valamikor, valami okból „csak” egy irodalmi műalkotásként keletkezett. Jelképi tartalmuk, himnuszaként való elfogadtatásuk története évszázadokat átívelő korrajz a 18. és 19. századtól az I. világháború befejezéséig, a II. világháborútól az átmenet évéig, 1989-ig és 1989-től napjainkig. (A példa kedvéért Jugoszlávia szétesését, Csehország és Szlovákia szétválását említjük.) A himnusz nemzeti jelkép, minden országnak egy himnusza van.

Az érzelmekre színek, formák együttesével vizuálisan ható országcímerek és azok színvilágát követő országzászlók – mint nemzeti jelképek – sorát időrendben minden országban a himnusz zárja sajátos irodalmi és zenei hatásával. Keletkezésük körülményeit, útjukat a nemzeti himnusz rangjára emelkedésig, a politikai, történelmi, társadalmi, földrajzi viszonyok, az irodalmi közízlés és a nemzeti kultúra hagyományai határozták meg. Kiválasztása, elfogadása több versjelképből, nyilvánosságra kerülése, nemzeti közvélekedés által történő elismerése, alkotmányba foglalása, összetett folyamat.

A rövidebb-hosszabb idő alatt jelképpé vált irodalmi műalkotások szerepüket hatásosan zenei formában voltak képesek betölteni egy-egy nemzet reprezentációjában, beépülve az állami protokollba is. Alkotmányos nemzeti jelképpé válásának feltétele az államiság, de inkább államformához kötött, mint magához az államisághoz. Politikai fordulatot, államforma-váltást nem egy esetben himnuszváltás követ, ahogy annak a közelmúlt és napjaink történelme során is tanúi lehetünk (pl. Román Királyság, Román Szocialista Népköztársaság, Román Köztársaság, más esetben: Szerb Királyság, SHS Királyság, Jugoszláv Királyság, legutoljára a felbomlás kezdete előtt Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság). Sajátos és nyilvánvaló üzenet volt a nemzeti jelképvilág gyökeres átalakulása 1945-től kezdődően. Ezzel együtt járt az érintett országok önállóságának korlátozása (Churchill után: vasfüggöny az Elbától Keletre,

majd a rendszer vége felé a korlátozott szuverenitás brezsnyevi doktrínája).

A szerző elemzések sorozatát logikus rendbe állítva mutatja be azokat a körülményeket, melyek a himnuszok keletkezésének csíráiként értelmezhetők. Ezekről a bázisokról indítva vetíti az olvasó elé a történelmi fejlődést. A felvilágosodás – a feudalizmus maradványai –, a történelmi államok, a francia forradalom hatásait, a nemzeti, felekezeti szempontokat. A földrajzi területek, mitológiai alakok szimbólummá válnak a jelképek közösségében.

Akár egy kiállítás képein tekintenénk végig. Lehet, hogy vitatható a hasonlat, de Muszorgszkij *Egy kiállítás képei* c. művéhez hasonlítható a könyv azzal, ahogy a szerző a himnuszok keletkezésén, mondanivalóin végigvezeti az olvasót.

A történelmi államoknak – Franciaország, a Brit Korona – magabiztos a pozíciója. Ennek tudatában a kis államokra gyakorolt befolyásuk, azok küzdelme a nemzetfelosztási törekvésekkel, az egyesítési, önállósodási remények hullámai, mind részei a történelmi fejlődésnek, melynek egyúttal tartalmi elemei és termékei is a himnuszok. Előbbiek megjelenése a versjelképekben, spontán dalba foglalásuk egy harcmezőn, vagy tudatos megzenésítésük egy nyugalmas otthonban, egyfelől kézírásos terjesztésük, másfelől a nyilvánosság elé vezetésük a kultúra magaslatát szimbolizáló színházi előadások keretében (a horvát Ljudevit Gáj alább említendő nemzetébresztő verse és a cseh Jozef Kajetan Tyl himnusza). Előbb a színházi közönség szimpatizál azzal, amit majd a nép, mint nemzeti jelképet elfogad. S innen a további képek az alkotmányba, az állami ünnepekbe épülés folyamatát követik, benne azzal a nemzeti érzést hangsúlyozó jelenettel, amikor az óbudai hajógyári munkások azzal teszik fel munkájukra a koronát. Az elkészült Széchenyi gőzhajó vízrebocsátásakor dalárdájuk elénekli a magyar himnuszt (1844. augusztus 10.) Törvényre az Országgyűlés 1903-ban emelte, amelyet I. Ferenc József sosem írt alá! Érdemes itt megemlítenünk, hogy a mai lengyel himnusz „karrierjének” kezdete Lombardiában, a Napóleon mellett harcoló lengyel Légión katonái ajkán – 1797-ben – kezdődött, majd az 1918-ban újjászületett országban belügyminiszteri

rendelettel 1927-ben lett állami himnusszá. A volt titói Jugoszlávia himnuszának dallama majdnem teljesen a lengyel himnusz dallamával azonos, csak lassú, ünnepélyes taktusú, míg a lengyel pattogó, indulós zenéjű. A mai lengyel himnusz első sorát legelső megfogalmazott formájában – „Nem halt meg még Lengyelország, amíg mi élünk” – átvette Ljudevit Gaj, „Nincs még veszve Horvátország, amíg mi élünk” című, 1835-ben nyomtatásban megjelent költeményében. Noha a mai horvát himnusz nem ez.

Petőfi *Nemzeti dalát* röviddel megjelenése után lefordították románra. Andrei Mureșanu által írt, himnusszá lett költeményében találkozunk két gondolatával. A talpra magyar, ébredj román formára változott és a most vagy soha is szerepel az első versszakban. Ez lett ismét Románia himnusza Ceaușescu bukása után.

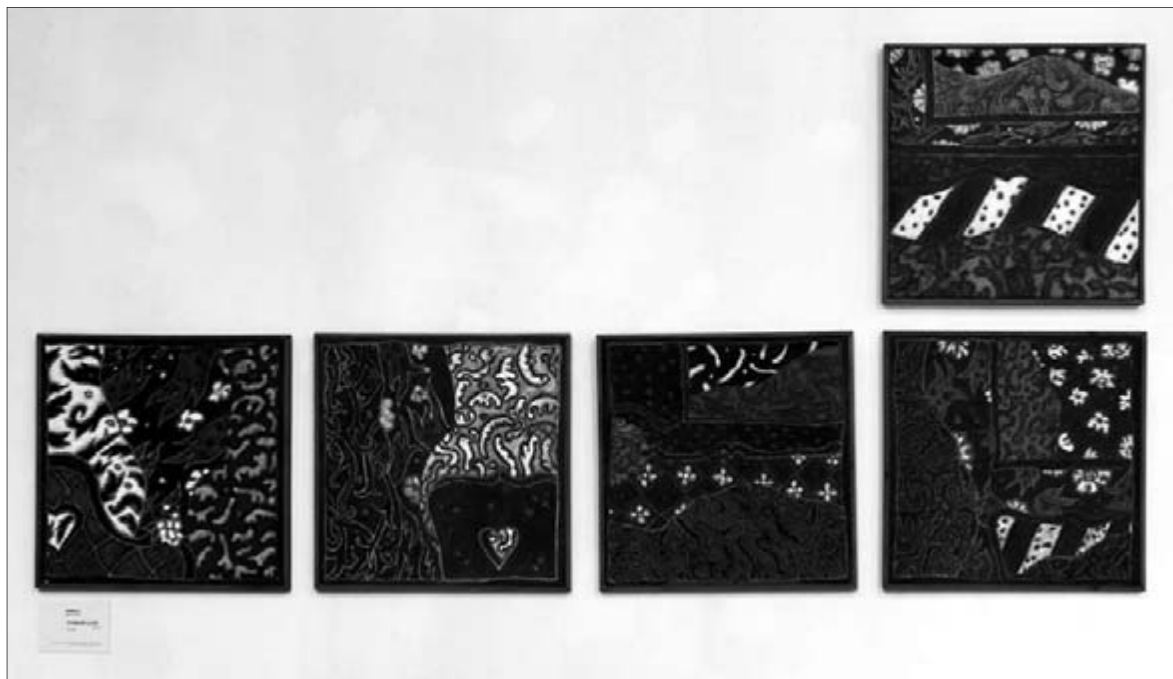
Recenziókkal nemcsak ismertetni szándékozunk a szerző művének lényegét, értékeit, hanem ajánlani is azt. Kedvet csinálni, hogy minél több olvasó vegye kézbe ezt a művet, legyen részese majd folytatója az így megkezdett jószomszédi párbeszédnek. A mű nyelvezete olvasmányos, a nem szakember olvasó is könnyen eligazodhat a témában. Mindent, amit tudni kell a himnuszok keletkezéséről, alkotójukról, a korszakról, amelyben

keletkeztek, a térség történelmi eseményeiről, a szerző egyértelműen ír le. Nagyon hasznos könyv, az alpművek között van a helye. Különösen ajánljuk a nyelv- és irodalomtanároknak, történelemtanároknak, egyetemi hallgatóknak, de a természettudományos érdeklődésűek, politikusok is haszonnal forgathatják.

A kutatók számára páratlan példát állít egy téma feldolgozásának alaposságához, logikus rendszerének felállításához, a tudás természetes kifejezésrendszerbe öntéséhez. Misztifikált tudományos fogalmazásokkal nem lehet sokakat megszólítani, számukra értékadó tudást közvetíteni.

Külön ki kell emelni a könyv szakmai értékét a nemzetközi diplomácia számára, különös tekintettel arra, hogy a 13 ország többsége már az Európai Unió tagja, s néhányuk Magyarország támogatására is számítva a csatlakozásra vár. Nem utolsósorban említve azt a körülményt, hogy néhány ország az utóbbi 20 évben lett független, s ezáltal a nemzetközi jog alanya. Mindezek mellett szólnak, hogy indokolt ezt a könyvet világnyelveken és a másik 12 nemzet nyelvén megjelentetni, akiktől, és akikhez a magyaron kívül szól.

(*Nap Kiadó, 2011.*)

Stamler
Lajos:
Terek I.

Szemes Péter

Az alsólendvai Golgota felé

(Göncz László *Kálvária* című könyvéről)

A muravidéki magyar irodalomban nemcsak annak elismertsége, érettsége, de az identitás-képzés, önazonosság-igazolás szempontjából is fontos a minőségi, helyi kötődésű regények születése. Gyakran halljuk: egy ember, egy összetartozó közösség azonos a történeteivel. Nem véletlen, hogy ezek elbeszélésének, továbbadásának lehetősége volt az első, amitől a világháborús vereséggel járó területvesztést követően – a szervezetten vagy szervezetlenül végrehajtott gyilkosságok és megfélemlítés után –, szellemi terror keretében, az ismétlen a határ túloldalára szakadt nemzettársainkat a győztes többség megfosztotta. Ez volt a főként félelemből fakadó bosszú a bécsi döntéseket követő magyar bevonulásért a Felvidéken, Erdélyben és a Délvidéken egyaránt. Mert ami alig két évtizeddel Trianon után megisméltődött, arra később is sor kerülhet. Ezért a veszélyeztetett területen élő, még emlékező, idősebb magyarokat el kell pusztítani, ki kell telepíteni, meg kell törni, gyermekeikből, unokáikból pedig jó szlovákokat, románokat, jugoszlávot nevelni. S hogy a történeteiknek nyoma se maradjon, adni nekik új történelmet, új mitológiát az új államnyelv és a tömegével betelepített többségi szomszédok mellé. Mert a történelmet és vele együtt a történeteket mindig a győztesek írják. Ott is, ahol a győzteseknek nincs, vagy csak elenyésző a történelme, ahol lopottak és hamisak a történetek. Ahol Mátyásból román király, vagy hogy egy másik, egészen szélsőséges példát említsünk: a rutén származású, Pittsburgh-ben született Andy Warholból szlovák képzőművész lesz. S a nacionalista mellett a kommunista történelem- és történethamisításról még nem is szóltunk.

Szerencsére az alkotók mindig megtalálták az adekvát formát a burkoltan vagy egészen explicit módon kinyilvánítani kívánt tartalmak közléséhez. Így fejlődött ki például a jugoszláviai magyar

irodalomnak az anyaországit is megtermékenyítő neoavantgard vonulata, de elterjedt volt a korabeli állapotokat, viszonyokat megelőző történeti korszakokba helyező, általában az ifjabb olvasóknak ajánlott ábrázolásmód is. Mindig adódtak kiutak. Az idén – Vljaj Lajos 1961-es, *Versek* című kötetétől számítva – félszáz esztendő muravidéki irodalom regénytermésében, jóllehet más okból, is a történetiség dominál. A lazább és bűneit nemzetiségi jogok biztosításával is kompenzálni próbáló jugoszláv kommunista vezetés a nyugati, Ausztriához, Olaszországhoz közelebbi területeken talán kevésbé gátolta az írói törekvések kibontakozását, mint a Vajdaságban.

Később, Szlovénia megalakulása és a közös európai államszövetségbe való belépés után pedig természetesen megszűnt a megjelenést gátló minden tényező. Az elmúlt 50 évben ennek megfelelően, muravidéki szerzők tollából öt, nyugodtan kijelenthetjük: irodalomtörténeti jelentőségű regény látott napvilágot – a *Tavaszwárás*-nemzedék tagja, Szomi Pál *Szeretni kell* és *Így kezdődött*, Varga József *A lendvai vár kapitánya* és újabban Göncz László *Olvadó jégcsapok*, illetve *Kálvária* című művei. Utóbbi bemutatójára – talán nem véletlenül – közvetlenül nemzeti ünnepünk, október 23-a előtt került sor a Bánffy Központban.

A könyv (Bence Lajos *Vallani* és Halász Albert *Könnyű versek* című, a könyvhétre megjelent versesköteteit követően immár a harmadik fontos kiadvány a jubileumi évben) mindössze néhány motívumában (mint például az úton levés) mutat hasonlóságot a megelőző, Olvadó jégcsapokkal; noha fikció, sokkal inkább a szerző felszabadulás vagy megszállás? – A Mura mente 1941-1945 című, 2006-os történeti munkájából táplálkozik. Ezt azért kell kiemelni, mert Göncz László mindkét művében igyekszik objektív képet festeni a világháborús évek helyi történéseiről – az itt élő magyar és szlovén, illetve a betelepített szlovén lakosság nézőpontjából egyaránt. S ami a bevezetőben foglaltakat tekintve is fontos: elbeszéli a helyiek szüleinek, nagyszüleinek történetét.

Az 1943 és 1945 nyarai közti két esztendő történeti viszonyainak ábrázolása mindazonáltal természetesen csak a megfelelő környezet megteremtését szolgálja a szépirodalmi műben. Ebben a keretben élnek, szeretnek, és főként szenvednek (erre utal a cím, hiszen szinte minden fontosabb alaknak megvan a saját kálváriája) a regény főszereplői, mindenek előtt családjakkal Varga Péter és Klein Berta, valamint Gábor Dávid plébános – mindhármukat a hagyományos emberi értékek védelméért folytatott hiábavaló, individuális küzdelme avatja már-már a klasszikus sorstragédiákat megidéző hőssé.

A konzervatív családi hagyományt továbbvivő fiú – akinek apja a magyar ügy és Horthy feltétlen híve – és a zsidó származású, kötöttségek közt élő/vergődő lány tiszta szerelme nemcsak az eltérő társadalmi normák, közösségi szokások, de az életbe léptetett

faji törvények miatt sem teljesülhet be. Sőt, véletlen „bűnbeesésük” és az elszakadás/elszakítás előtti utolsó találkozási lehetőségük elmulasztása előrevetíti kapcsolatuk beteljesületlenségét, későbbi boldogtalanságukat, s hogy (véltetően) többé nem látják egymást. Több elemzője – így például a muravidéki irodalom fennállásának 50. évfordulója alkalmából tartott előadásában Kontra Ferenc is – Shakespeare Rómeó és Júliájához hasonlította a művet, annyi azonban talán az eddig leírtakból is látszik, hogy ugyan mindkét alkotás tragikus szerelmi történet (is) és mindkettőben szerepel egyházi személy, ezen kívül azonban semmi közös nincs bennük, és ilyen alapon bármely más motívum kapcsán találhatnánk (nemcsak) világirodalmi megfeleléseket.

A történelem vihára Pétert a megszállt területeken a nemzetiségekkel, a másként gondolkodókkal és más vallásúakkal szemben komoly túlkapasokat végrehajtó magyar karhatalom kötelékébe sodorja, ahonnan megszökik. Hazavezető útja során így folyton bujkálnia kell egykori társai és a nyilasok elől, de szerencséjére a „háborúba ájult” nyugati országrészben (Vasban és Zalában) mindenütt jóakarátú, segítőkész emberekkel találkozik. (A regény egyik, kritikus pontja talán éppen a túl idealisztikus általános jellemábrázolás.) Kiemelkedik közülük az a gazda (Rumi Sándor), aki néhány órák ismeretség után (!) a lánya, Ibolya kezét ajánlja fel a fiúnak. Péter végül hazaér és a szülői ház padlásán kialakított rejtekhelyen, a hegyi pincében, rokonoknál, valamint Gábor plébános parókiáján húzza meg magát.

A párhuzamosan futó százból kiderül, hogy Kleinéket a többi, alsólendvai zsidó családdal együtt összegyűjtötték és deportálták. Hűséges kutyájuk, Farkas futott a vonat után, míg bírta, közben elhagyott otthonukat kifosztották és szétverték a hatalom kiszolgálói. Csáktornyát és Nagykanizsát követően Auschwitz a szerelvény végállomása, ahol szülei után hűgát is elszakítják a lánytól. Testvére rögtön a gázkamrába kerül, őt azonban dolgozni viszik, a lágerből tovább Essenbe, majd Drezdába. A nehézségek – a munka, az éhség és a hideg – elviseléséhez a fiú iránti szeretete és egy német katona (az ő kísértője), Félix támogatása ad számára erőt. Átéli a szász főváros bombázását és Péterhez

hasonlóan neki is szerencséje van, mert a foglyok meggyilkolásával megbízott tiszt emberségből nem hajtja végre a parancsot.

Gábor Dávid plébános jelleme a regényben a háborús események előrehaladásával bontakozik ki igazán. A szlovén származású pap – noha a magyar hatóságok korábban börtönbe zárták –, nemzeti hovatartozástól függetlenül, rokonszenvez minden jóakarató emberrel, segíteni próbál mindenkin, aki hozzá fordul. A Varga család egykori lelkiatyjaként természetes számára Péter megmentése, a háborúra, az összetűzésekre vonatkozóan senkit sem kárthatva, mélységes humánus hordozó szavakkal bátorítja, vigasztalja közössége tagjait. Igazán elhivatott és tiszta lelkű emberként látomása lesz saját mártírhaláláról, melyről védenca csak hírként értesül – jellemző módon csendőrruhába öltözött partizánok gyilkolják meg.

Utóbbiak ábrázolása kapcsán – akik többhelyütt feltűnnek a regényben – érthetetlen számunkra az egyik hozzászólónak a regény zalaegerszegi bemutatóján tett megnyilvánulása. Először is, az irodalmi mű fikció és nem arról szól, hogy kik milyenek voltak, hanem hogy milyenek lehettek (volna), nem élő személyeket, hanem irodalmi alakokat szerepeltet. Másrészt pont egy magyar nemzetiségi politikus könyvén számon kérni, hogy több mint húsz évvel a rendszerváltozás után, többek közt a délvidéki szisztematikus magyarírtást végrehajtó jugoszláv gyilkosokat miért nem nácik és nyilasok ellen harcoló, a kommunista ideológiai gépezet által kreált hősként tünteti fel – arra hivatkozva, hogy ilyen partizánképet szokott meg –, minden jóérezésű emberben megdöbbenést kelt. Göncz László úgy jeleníti meg alakjait, hogy elhisszük: az akkor élők közt ilyen vonásokkal rendelkezők is (!) lehetnek, de nem kizárólag ilyenek. A háború után hazatérő Péter ugyanis, miután értesül édesapja elhurcolásáról, elmegy az új városparancsnokhoz, aki történetesen egy partizánasszony. Rosszak az előérzetei, hiszen hallott róla, hogy a szovjet katonanők szexuális játékokra kényszerítik, majd megölik a magyar hadifoglyokat, s a keleti barbárok kegyetlenségének pedig maga is szemtanúja volt. Az asszonynak, Olgának megtetszik a fiú és elhívja a szállására éjszakára (ő a második kísértője), ám az időt a

testi kapcsolat helyett őszinte beszélgetéssel töltik, majd a nő elengedi Pétert és az öreg Varga is hazatérhet. Döntését azonban nem a „legendás” partizán erények, a jóság és megbocsátás indokolja, hanem sokkal inkább nőisége, anyasága, illetve, hogy a partizánok vezére őt is több alkalommal megerőszakolta. A fiú végül, miután nyárig hiába vár szerelme hazatérésére, átszökik az időközben lezárt határon és Zalaegerszegen vállal munkát, Berta röviddel távozása után érkezik, Lendván már senki sem ismeri meg, szétvert otthonában egyedül hűséges kutyája, Farkas fogadja.

A Kálváriát – az Olvadó jégcsapokhoz hasonlóan – a Pro Pannonia Kiadói Alapítvány jelentette meg, ami dicséretes, hiszen fontos, hogy a muravidéki alkotók művei eljussanak az anyaországi olvasókhoz is, igazán beépüljenek az egyetemes magyar irodalomba. A szerző viszont megérdemelte volna, hogy a kiadó megtisztelje azzal, hogy legalább a szükséges szöveggondozási munkákat elvégzi művén. Emellett érezhető az is, hogy Göncz László elsősorban a muravidéki-zalai-vasi közönségnek szánta regényét, hiszen a néhol előforduló tájnyelvi kifejezéseket (Péter családját például következetesen „Vargáik”-ként említi), a helytörténeti utalásokat (például a lendvai vár építésére, a Lendvahegyre, vagy a Hadik-kápolnára vonatkozóan) és a Lendva-vidék településeit a távolabb élő olvasók bizonyára kevésbé ismerik. A könyv mindezekkel együtt értékes, felfedezésre és megbecsülésre méltó alkotása a jubiláló muravidéki irodalomnak és tágabban a pannon régió literatúrájának.

(Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 2011.)

Nagy Réka

Profán ünnep

(Karáth Anita *Paneljazz* című kötetéről)

Különös élmény kézbe venni ezt a verseskötetet, amelynek már a címe is szokatlan: két idegen, de már meghonosodott szó meglepő és sokat sejtető találkozása. A „Paneljazz” kifejezésben, a szürke egyhangúság üzenete vágyakozva csendül össze a fantáziával, rögtönzéssel, kalandozással. Ha még ezen túlmenően is elgondolkodtató ellentétet vélünk kiérezni e két szó között, a kötetet továbblapozva láthatjuk, hogy sejtésünk nem volt csalóka: a látszólagos hétköznapiság a versekben inkább csak alaphang, felcsendülő szóló, amely tüstént polifon hangzásává bővül. Anyag, megdolgozandó matéria, s mint ilyen, átváltozásra vár. Hang, amely felszólít, olykor provokál. Ilyen a világ, mondja. Vagy inkább kérdezi. Küzdeni ellene nem kell, sugallják a versek, de megküzdeni vele annál inkább. A forma fegyverével, a nyelvvel, a hangzással. Játékkal, ha úgy tetszik. Karáth Anita verseiből nem is érződik ki tiltakozás a világ megtapasztalt szürkesége ellen, inkább szelíden kiszínezi a felületeket. Az egyszerűsége, a hétköznapi tárgyi világra lelki tartalmat vetít. Többszólamúság ez, amit e karcsú kötet költeményeiben végig nyomon követhetünk. A profán mindennapiságra emelkedettség, a panelvilág felidézett látványára arány, kiegyensúlyozottság íródik, a tárgyak és élmények több dimenzióban léteznek.

A címben említett panel, s a vele kapcsolatos városi szókincs, persze, közvetlenül az életünkre is utalhat, hiszen valamennyien beszéd- és gondolatsémákkal (panelekkel) élünk, dolgozunk, s többnyire nem adunk magunknak időt arra, hogy megállítsuk a pillanatot és képzeletben ezerfelé szaladjunk kalandozni. Mi nem vesszük a fáradságot, de a versek beszélője megteszi ezt helyettünk is, megmutatja, hogyan kell(ene) játszani. Nyelvekkel, szavakkal, közös világunk tényeivel, globalizációval, technikával, tudománnyal és információ-áradattal. Ebben a kötetben, mint minden jó költészetben

a felszín hallgat, de a mély beszédes. A felnőtt Aliz, igazi mai fiatal nő, aki időközben ízig-vérig bölcsész lett, titkok tudójaként Csodországban kószál, s könynyedén járkal onnan ki-be.

A címben és a versekben is többször használt idegen eredetű, de mai lexikánkhoz már hozzátartozó szavaknak, valamint a kulturális utalásoknak, ismét hangsúlyozzuk, fontos szerepük van, azt üzenik, hogy a kötet, amelyet a kezünkben tartunk, valójában többnyelvű. Ám olyan módon az, hogy a magyar nyelv változatai, verbális kódjai is át- meg átszövik. Ezáltal válik beszédessé ebben a lírai világban a szövegek közötti átjárás, az intertextualitás. Úgy is mondhatnánk, „palimpszeszt élményünk” van: a szavak mögött más kifejezések derengenek fel, a mondatoknak mindig visszhangjuk támad. A költő egyik versének címe is *Palimpszeszt*, jelezve az olvasónak az élmény tudatosságát. Valószínű, hogy a kötet lazán szőtt versformáival, természetes hangzású mondataival főként a mai nemzedéket szólítja meg, amelynek természetes közege ez a „globalizált tér”. Ám a költő játszik tovább, igen jó arányérzékkel, a tárgyi elemekkel és a magyar nyelvvel is, és így sikeresen átváltoztatja a megjelenített spontán többnyelvűséget zenei polifóniával. Ez a finom arányérzék végig nyomon követhető a versekben. Amint valami csupán profán lenne, mellette mindjárt ott a fennkölt,

„Ujjbegyeiddel felcsipegeted
A terítőről a morzsákat
Miközben szemhéjaid mögött
Planéták kékes fénye gyullad.”

Ahol testi intimitásról beszél, ott azon nyomban következik ellensúlyként valami transzcendens is: „tejút alatti csokolózás”. A test és a lélek összhangja ez. Mindkét pólus egyformán fontos, egyik instancia sem létezhet a másik nélkül.

A *Zoo York* című versben írja:

„Állatira hiányzol. / Ruharedőimben rejtegetlek”, s e két sor szintén jól példázza az említett kiegyensúlyozottságot. A profánul őszinte mondat után rögtön egy hármass alliterációt tartalmazó ragyogóan költői kifejezés következik, amely szinte vudu varázsigeeként csendül, s e mágikus mondat már-már kézzelfoghatóvá is teszi a vágyott kedvest. A számos idézésre kínálkozó mű közül a címadó verset választjuk rövid, elemzésre. Egy hétköznapi életkép jelenik meg: a beszélő vár valakit, akit szeret s egy panelház folyosóját látjuk. A szókinccs egyik rétege a panelvilág lexikája: korlát, ajtó, holmik, folyosó. Erre a profán képi világra épül rá egy második, finom zenei szólam, amelynek elemei a húr, felütés, refrén, andante, ringat szavak, s e zenei kifejezések által a hétköznapi színhely, a találkozás, az érzés emelkedetté válik, ünnepivé lényegül át.

„lépéseid között a korlát
húrjain játszanak ujjaid
becsukom szemem
felütéssel kopogsz az ajtón
köszönéskor ahogy ölelsz
lila magnóliák illatát kevered a gangon
frissen mosott holmik redői közé
a refrénre az ablakhoz simulnak páran
lábujjaikkal átveszik a lüktetést
csodálatos ahogy most vagyunk
andante ringatja a folyosót a kötél
az üvegtesten itt-ott párafolt
vasárnap lehet ilyenkor és nyár
pedig csak ennyi ami mára volt”
(*Paneljazz*)

A kötet pozitívuma az is, hogy versei tömörek, talányosak, miáltal megdolgoztatnak bennünket, olvasókat. Megvannak bennük azok az üres helyek, amelyeket a befogadónak kell kitöltenie, hiszen a jó irodalmi mű „lusta gépezet”, ahogy Eco írja, gyakran hagyja rá magát arra, aki a kézbe veszi. Jó példa erre a tömörségre, játékoságra a versekben sűrűn használt összetett szavak leleményes szétbontása, amely az eredeti kifejezéshez hol további tartalmat

rendel („ár.tér.”, „születés.nap.”), tehát mintegy magasztossá tesz, máskor viszont a bontással megfosztja a szót jelentésétől, (mint az „erkély. jelenet.”, vagy a „haj.korona.” esetében). Külön ki kell emelnünk az egymondatos *Grand Hotel de la Mer* című verset, amely szintén számos értelmezési lehetőséget kínál. Az „ablakokra néző tenger”, mint ironikus szöveg, már korántsem reklámizú, mint a hirdetésekben szereplő fordította. Ami nekünk, a mi civilizációnknak fontos, az lehet, hogy a másíknak kárt, vagy akár még szenvedést is okoz. Ugyanakkor a nézőpontváltás felveti azt a kérdést is, hogy valójában ki is az, aki figyel? Mi figyelünk másokat, vagy mást, esetleg éppen minket tartanak szemmel? Az ablakokra néző tenger képe egyszerre szomorú, ugyanakkor baljós érzetet is kelt. Egy mulandó világ néz szembe itt egy évezredek állandóval. Mindez egyetlen rövid sorban. Ez ismét a kitöltetlen helyek termékeny szerepét juttatja eszünkbe, ahogy Wolfgang Iser szolt erről *Der Akt des Lesens* (Az olvasás aktusa) című művében. Karáth Anita versei, mint korábban is utaltunk rá, megadják az olvasói értelmezésre az egyéni lehetőséget, s ezáltal költészete még közelebb kerül hozzánk.

Fontos említeni a kötet *Psyché*-verseit. Ezek mintha távolról Marno Jánost idéznék, akinek a mitológiai alak, Nárccisz az egyik lírai hőse, s így e két alak – bár nem tudhatjuk, hogy e párhuzam a szerző részéről szándékos-e – kontaktusba vonható, mintegy a mítosz által találkoznak. Ugyanakkor alkalmasint nagyobb jelentőségű, hogy ezekkel a *Psyché*-versekkel a költőnő tiszteleg Weöres Sándor lírája előtt, hiszen csakúgy, mint Weöres, képzeletbeli nőalakját egy későbbi, de mai értelemben reális kor világába lépteti be, mintegy valóságossá teszi, míg ezzel párhuzamosan irreálissá, mítosszá válik a hősnőt körülvevő realitás.

A *Paneljazz* című kötetben többnyire szabadverseket találunk, amely forma, csakúgy, mint az alkalmazott nyelv- és szóhasználat a kortárs irodalmi irányzatokra utal, modern életérzés kifejezője. Különösen szép kivétel a *Szókötés* című vers, amely szapphói strófában íródott, s azt bizonyítja, hogy a költőnőnek nem csupán a kötetlen, hanem a kötött versformákhoz is kiváló érzéke van. Várjuk tehát a sokat ígérő második kötetet.

(*Parnasszus Könyvek, 2011.*)

A szomszédos magyarság megismerése

(Őrvidéki magyarokról őrvidéki magyaroknak – A muravidéki magyarság néprajza)

Fölmértük már, hogy a határaink mentén élő magyarságot hány féle – szlovák, ukrán, román, szerb, horvát, szlovén, osztrák-német – nyelvi, szokásbeli hagyományok keltette és még sok-sok más irányú befolyás éri naponta?

Az ausztriai első, tudományos igényű, monografikus jellegű összefoglaló munka 2004-ben jelent meg, felsőlövői (Oberschützen) kiadásban, dr. Somogyi László tollából *A burgenlandi magyarság. történelem – földrajz – településforma – etnikum – szociálökönómia. előmagyar-és honfoglaláskori helyneveink Ausztriában és Bajorországban* címmel, 208 oldalon. A rengeteg adattal, térképpel, kimutatással, eredeti, korabeli és mai fényképpel gazdagított kötet mára forrásmunkává vált, amely azért is nagy vállalkozás volt, mert megkísérelte egy marokba fogni a magyarság történelmét 670-től 2004-ig. Az előzéken A/3-as terjedelemben Nagy-Magyarország térképe, benne a Várvidéknek (Burgenland) elnevezett, Ausztriához került Őrséggel. Külön érték – a természetesen német nyelvű összefoglalón kívül – az osztrák-őrségi helynevek teljes magyar-német jegyzéke, valamint a 3 oldalnyi forrás-fölsorolás.

Két éve egy képeslap-gyűjtemény került a várvidékiek kezébe, Göncz József és Bognár Béla magánkiadásában, *Szép várvidékünk történelmi képeslapokon – Unser schönes Burgenland in historischen Bildern* címmel. Végigkísérik a képeslapok az I. világháborút követő eseményeket, néha osztrák és magyar – természetesen ellentétes érdekből gúnyolódó – propagandaképekkel is. A hangszorgalommal összegyűjtött, várvidéki településeket is bemutató, korabeli lapok között a legmegdöbbentőbb, s mindenféle területabló háború és az azt követő békekötés esztelenségét szemlélteti az a fölvétel, amelynek szövege szerint

az osztrák határ menti, az egyazon udvarban lévő pajta magyar, tőle karnyújtásnyira a mellette álló sütőkemence már osztrák területen áll... A kötet első előzékén látható, hogyan alakult ki a Sopron, Moson és Vas vármegyéből kihatott, legfiatalabb osztrák tartomány: Burgenland, azaz Várvidék. A hátsón nem csak tételesen sorolja föl a német-magyar nevű községeket, hanem a lakosság megoszlását is ismerteti.

Legújabbban pedig megint valóban tudományos színvonalú könyvet tanulmányozhattunk végig Szoatak Szilvia szerkesztésében az alsóőri (Untervart) Imre Samu Intézet kiadványainak I. köteteként *Őrvidéki magyarokról - őrvidéki magyaroknak – Über Warter Ungarn - für Warter Ungarn* címmel. A kiadvány a Horváth József polgármester által legmagyarabbnak nevezett kisvárosban – vagy nagyközségben? –, Alsóőrről lezajlott első nyelvészeti tanácskozás előadásainak foglalata. A kötet természetes értéke a fele terjedelmű német nyelvű összefoglaló, amely hírül viheti a várvidéki magyarság létezését és gondjait Németországon és Svájcban át szerte a világba, ahol sajátos német közösség él és virul napjainkban, de mindenüvé, ahol németül tudnak.

Az ő bevezető gondolataiból, valamint a várvidéki magyarok nyelvhasználatáról megtartott előadásából tudjuk, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 2001-től kezdődően Szlovákiában, a Kárpátalján, Erdélyben, s a Vajdaságban létesített magyarságkutató-állomásokat, amelyekhez csatlakozott Alsóőrben 2007 után a felsőőri nyelvész, Imre Samuról elnevezett nyelvi intézet, amely a Muravidékre – Lendva-vidékre – is kiterjesztette érdeklődését. A friss kutatási eredményekről rendezett konferenciát 2008. szeptember 13-án az említett várvidéki intézet. Ekkor a tánygkört is

érintő köszöntőkkel együtt 13 előadás hangzott el azzal a tartalommal, amelyet a tanulmánykötet címe is jelez: Őrvidéki magyarokról őrvidéki magyaroknak. Ám nagyon hasznos volna, ha valami módon – rengeteg tévhitet is elűzendő – a magyarok lakta valamennyi területen kapható volna. Mert a kötet mondandója valamennyi magyarnak és a velük együtt élőknek is szól, hiszen e közösségek szoros kölcsönhatásban léteznek egymás mellett évszázadok óta.

Az egymást nagyra becsülő nemzetiségi együttélésnek – a maribori egyetem kutatója, Kolláth Anna tanszékvezető egyetemi tanár szerint – már megszűntek a korábbi akadályai: az egykor önmagát vasfüggönnyel a Nyugattól elválasztó, kommunista Magyarország, 2004-től már ugyanannak az Európai Államközösségnek a tagja, mint Ausztria és Szlovénia. Ezzel mindenütt létrejött a sajátosan kettős állampolgárság: osztrák és európai, szlovén és európai, magyar és európai, román és európai, stb. Így aztán, nem csak a szűken vett évszázadok alatt szinte azonos környezetben élők hatottak egymásra, hanem a most már szabad utazás révén mindenki mindenkire, az anyaországi rádió- és tévécsatornák, hírportálok, újságok pedig valamennyiünkre.

Ezért aztán a burgenlandi magyar egymással természetes módon beszél „örségiül vagy hetisien”, de ha honországgal, akkor az ő nyelvükön, mert szégyelli a maga – szerinte – csúnya beszédét. Ezért is küzdenek a kötetben megszólalók, sajátos értéként, az osztrák Őrvidék magyarságának, benne nyelvhasználatának megőrzéséért.

Ehhez hozzájárul az intézet létezése, valamint, hogy 1992 óta egyre meggyőzőbb segítséget kapnak az itt élők a felsőöri kétnyelvű gimnáziumtól: kezd megállni a magyar nyelv visszaszorulása a családi fészkekbe a köznap nyelvhasználatban. Pathy Livia – aki Mosonmagyaróvár után Dél-Burgenlandban is tanít – éppen a középfokú, kétnyelvű oktatást elemzi. Csiszár Rita – aki az ausztriai nyelvcsereről és nyelv-megőrzésről írja doktori értekezését – fölfigyelt rá, hogy talán merő udvariasságból, ha a társaságban akár csak egy német nyelvű van is, átváltanak magyarról, ám veszekedni, káromkodni, az indulatok önkéntelen megnyilvánulásaként, mindenki csakis anyanyelvén képes.

Ez nem is okoz gondokat, ám aki akár egyetemen, akár szakintézetben tanul, a világhálós lehetőségek ellenére is, nehezen birkózik meg a magyar szaknyelvvel.

Ez nem csak a várvidékiek nagy gondja, hanem a Lendva környékieké is.

Különös egybeesés, hogy ugyancsak 2008-ban rendezték meg Lendván *A muravidéki magyarok néprajza – Narodopisje prekmurskih Madžarov* elnevezésű tudományos tanácskozást, amelynek 19 előadásából az immáron Budapesten ledoktorált Halász Albert szerkesztett kötetet. Ezzel is maradandó emléket állított Muravidék szlovénül és magyarul egyaránt választékosan beszélő, első alaposan és tudományos igénnyel dolgozó kutatóinak: a Rédcisen, szlovén anyától és magyar apától született, magát magyarnak tudó Bellosics Bálintnak, a teljesen szlovén Vilko Novaknak és a magyarosan ismert Pável Ágostonnak.

Aki kellő figyelemmel tanulmányozza a terjedelmes tanulmánykötetet, örömmel állapíthatja meg, hogy mára – szó szerint – beérett a muravidéki magyar értelmiség. Az érési folyamatnak évtizedek óta tanúi lehetünk. Ehhez kiváló forrásmunka Bence Lajos *Identitás és entitás* című kötete (Esszék, tanulmányok, kritikák, Pannon Tükör Könyvek, 2005). Ugyancsak fontos értéktöbblet egy másik költő, a szintén Göntérházán született Zágorec-Csuka Judit több, mindenekelőtt a muravidéki magyar kisebbség nyelvhasználatával foglalkozó könyve. Mindkettőjüknek másfél évtizede természetes otthona a Pannon Tükör és az általa kiadott könyvsorozat, ahogyan a többi lendvavidéki szó- és képzőművészek is.

Mindezekből következően ma már természetesként értékelendő dr. Bokor József tanulmánya a Lindua antológia 2007/2-3. számában *A magyar nyelvjárások és nyelvjáráskutatás a Muravidéken*, vagy dr. Göncz László *Kultúra – nemzeti kultúra – kulturális sokszínűség* című írása.

Tehát nem volt előzmény nélküli a Lendván 2008-ban megrendezett konferencia, amelynek többlethozadéka, hogy dr. Liszka József, a révkomáromi Fórum Kisebbségkutató Intézet, Etnológiai Központ igazgatója a szlovákiai Fölvidéken, a Mátyusföldön élő magyarság között végzett 10 évi kutatásának tapasztalatait hozta el a Muravidékre.

Ahol a magyarság és a jellegzetes hetési (hetisi) nyelv megmaradásának fontos támaszpontja a mára nem csak kialakult, de meg is erősödött értelmiség réteg.

Az 1960-as évek elején még különlegességnek számított az, ami ma természetes: magyar irodalmárok, Vlai Lajos, Szúnyogh Sándor, Szomi Pál megjelenése muravidéki, azaz helyi kiadványokban. A mai derékhad – a tábórvörök csapata – a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarán végzett, az utóbbi években, mint már jeleztem, ott is doktorált, s ma belőlük tevődik össze nem csak a jeles költők, írók együttese, de a tudományos tanács is, hiszen többekből lett helytörténész, újságíró, szerkesztő, muzeológus, néprajzos, intézményvezető, sőt korábban Pozsonc Mária, most pedig dr. Göncz László révén képviselő is a szlovén országgyűlésben.

Ez is egyik lényeges eleme az említett és a Lendva-környéki magyarság néprajzi különlegességeivel: nyelvhasználatával, szokásaival, szötteivel, egyéb jellegzetességeivel foglalkozó tudományos tanácskozásnak, de a – természetesen magyarul jól értő – lendvai szlovén polgármester, Anton Balažek szíves támogatása is, a különböző szlovéniai és magyarországi intézmények, egyesületek segítségével kívül.

Az másik jelentős előzmény a kiváló nagykanizsai muzeológus, Kerecsényi Edit több évtizedes muravidéki kutatói szorgalma – ennek értékeit részletezte dr. Juhász Katalin, a MTA Néprajzi Kutató Intézetének tudományos főmunkatársa. A zalaegerszegi dr. Vándor László, a Göcseji Múzeum ma már nyugállományú igazgatója, az általa irányított intézmény és a muravidéki néprajz kapcsolatát vizsgálta. Ezt egészítette ki dr. Göncz László, a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet igazgatója. Kepéné Bihar Mária lendvai néprajzkutató, Lendvai Kepe Zoltán, a Galéria-Múzeum néprajzkutató munkatársa, aki a muravidéki magyarság néprajzi gyűjteményeiről beszélt, valamint a Muraszombati Területi Múzeum tudományos főmunkatársa, a szlovén Jelka Psajd.

Ennek rögzítése azért lényeges, hogy kitéssék: nem csak együtt élnek azon a vidéken különböző anyanyelvű népek, de közösen is kutatják

hétköznapiak sajátosságait, a nyelvi, viselkedésbeli, és egyéb kölcsönhatásokat.

A több évtizedes szlovéniai kétnyelvű iskolai oktatás ugyancsak megszívlelendő tapasztalatokkal szolgál. Ezért különösen érdekes, hogy egyaránt vizsgálódott Lendva környékén és a Rábavidék szlovénisége között Monika Kropelj, a rábavidéki hagyományőrzést Marija Kozar-Mukič elemezte, s mindkét szerző a helyenként kisebbségben élő szlovéniség szemszögéből nézvést.

Lényeges elem ez a mai együttélésben, a kölcsönös megbecsülésben, mert aki ismeri az 1880-as évek végén megjelent zalai újságokat, tudhatja, milyen hatással lehetett a vendek nemzeti tudatának, a magyarok iránti ellenszenv kialakulásában az Apponyi Albert gróf által jegyzett 1870. évi XXVII. törvény, amely aszerint díjazta a tanítókat, mennyire tudták túlsúlyba hozni a magyart a helybeliek által beszélt nyelv elnyomására. Nyilván nem ennek egyenes folyománya, de e sorok írójának személyes tapasztalata szerint is számos, az anyanyelvét kiválóan, sőt: *hetisien beszilő* ember csak nehezen birkózik meg nem csak a helyes, de egyáltalán a magyar írással.

A kötetek ismeretében mindkét tájegységre jellemző sajátosságok állapíthatók meg: az érvényesülés miatt egy időben visszaszorulóban volt a magyar nyelv, hiszen az iskolákban tanult szakszavakat alig ismerték magyarul, gyakori volt a nyelvcsere. Főként a fiatalok szívesebben beszélték az államalkotók nyelvét – holott ők is azok! –, röstelve nyelvjárásukat, mert az eltér az anyaországi tévékből, rádiókból, hírportálokról hallott magyartól stb.

Ha a várvidéki és lendvai tanácskozások eredménye ennek a folyamatnak a lefékezése, majd megfordítása lesz, máris elismerés illeti a szervezők és előadók odaadó szorgalmát. Az viszont eligazította volna a helyileg tájékozatlan olvasót, hogy ki(k) szerepel(nek) a képeken, például balról jobbra nézvést.

Mi, anyaországbeliek pedig, bármely vidéken járunk is, ne feledjük, hogy viselkedésünk egyaránt hat a magyarokra, és a velük együtt élő nem magyarokra – közös sorsu(n)kat befolyásolva.

Mi haza jövünk, ők odahaza maradnak.

Szatmári Gizella

Sic transit gloria mundi?- avagy meditáció a művészet dicsőségének múltékony voltáról

(Részlet a szerző előkészületben lévő, *Zala György* című könyvéből)

A Budapesti Hírlap saját tudósítója (írását nem jegyzi névvel) 1893 augusztusában szenzációs bejelentést tesz: a honfoglalás ezeréves évfordulójának megünneplésére készülő Magyarország fővárosa reprezentatív emlékkal fog gazdagodni (máshol is felállítanak majd a hajdani események tiszteletére emlékoszlopokat, vidéken, Thaly Kálmán elgondolása alapján hetet is – a hét vezér ily módon, bár képletesen megjelenik az ország hét pontján, de a legszebb, a legnagyobb, a legkülönb Budapestet fogja díszíteni)!

Wekerle Sándor miniszterelnök, miközben Zala éppen a portréján dolgozik, hirtelen ötlettől vezérelve megkérdezi a művészt: hajlandó volna-e megmintázni a millennium apoteózisát? Micsoda kérdés! Ki tudna ellenállni egy ilyen megtisztelő felkérésnek! Zala sem nem olyan szerény, sem nem olyan körültekintő, hogy mérlegelje, van-e a feladat teljesítéséhez elegendő gondolati-érzelmi-eszmei kapacitása, ideje, ereje, hisz ugyanekkor dolgozik a nemrég elhunyt miniszterelnök, gróf Andrássy Gyula lovasszobrán és tőketerebesi síremlékén, egyéb (talán kisebb jelentőségű) munkákkal is bőven el van látva – mégis azonnal igent mond, elfogadja a terv bemutatására kitűzött határidőt, a rendelkezésére bocsátott összeget. Igaz, a pénzügyi keretet egyre csak tágítani kellett, a határidő folyvást túl közelinek bizonyult, a közvetlen megbízás miatt fanyalgó, sőt hangosan méltatlankodó kollégák szívesen tettek gáncsoskodó megjegyzéseket, a miniszterelnök képmása sem Zala, hanem kor- és kartársa, az ugyancsak elismert Stróbl Alajos keze munkájaként került az 1895-ös téli műcsarnoki kiállításon a nagyközönség elé.

Sem a kormányfő, sem a művész nem lát a jövőbe: az évtizedekig húzódnó kivitelezés, a kritikusok

Zala György:
Andrássy
Gyula
lovasszobra
(Budapest)

legtöbb és gyakran nem is jó indulatú vagy megértő bírálatát kiváltó, a legtöbb pénzt felemésztő, egy egész művészkollektívát foglalkoztató, méreteiben is nagyszabású mű – mely napjainkban is a főváros egyik emblemikus látványossága és szorosan összekapcsolódik történelme változatos, kisebb-nagyobb horderejű eseményeivel – művészi megvalósítása tekintetében már fogantatásakor a historizmus áldozatául esett.

Zala nyilatkozata szerint: „Ezen a szobron rajta lesz az egész magyar történet és kultúrhistoria. Nem egyes illusztrációkban, mert végre is a plasztikusnak nem az a föladata, hogy illusztrálja a történetet,

hanem egész képben, gondolatban és eszmében, úgy, hogy aki ránéz, önkéntelenül azt mondja: 'Íme, a magyar történet.' Kevés dombormű lesz rajta, majdnem csupa szobor.”

Saját maga fölött mondta ki az ítéletet, mert igaz, hogy miniszterelnöki előterjesztés, parlamenti ad hoc bizottság és végül kormányzati döntés állapította meg és írta elő, milyen gondolatokat kell jelképezniük az elhelyezendő szoborcsoportozatoknak, és kik azok a személyiségek, akiknek a Schickedanz Albert építész által tervezett oszlopcsarnokban a magyar történelem korszakait képviselni, illetve az oszlopok lábainál elhelyezett domborműves jelenetek segítségével életművük legfontosabb eseményeire, tetteire utalniuk kell – nem tehetett egyebet, mint hogy Gábor arkangyal, Árpád és a többi vezér, valamint a királygaléria résztvevőinek szerepeltetésével illusztrálta, elmesélte Magyarország ezredéves történetét! (S ha még a korábban tervezett feliratok is magyaráznák a kőből faragott, bronzból kiöntött történelmi képeskönyv „lapjait”...)

(A szerző itt kénytelen egy filoszra jellemző megjegyzést tenni: tudjuk, hogy a szoborcsoportok, a Háború és a Béke-biga mellett a Tudás és a Dicsőség, ill. a Munka és a Jólét kettőse utaltak a magyar történelem évszázadaira. Sajátos, hogy csak egyetlen forrás hivatkozik így a szoborpárosokra: a Tudás Dicsőség, és a Munka Jólét...)

Az 1896. évi VIII. törvénycikk 2. bekezdése szerint „a Budapesten a honalapító Árpádot és a nemzet történelmi múltját megörökítő emlékmű felállítására 802.640 frt. hitel engedélyeztetik”. Persze a végül is 1929-ben befejezett alkotásra fordított költség lényegesen nagyobb összegre rúgott. Ennek biztosítása az állam számára nem is kis nehézséget jelentett; a zúduló események – vesztes világháború, Tanácsköztársaság, trianoni békediktátum, pénzromlás – háttérbe szorították az emlékmű és alkotója sorsát.

Zalának meg kellett érnie még be sem fejezett műve alapos és tendenciózus megrogálását, csúffá tételét (lásd Marx és a két munkás alkalmi szobrának – mint afféle proletár szentháromságnak elhelyezését a letakart arkangyal és vezércsoport elé, 1919. május elsején), egyes királysobrok ledöntését és az egyre keményebb bírálatot. Sokan irigyelték – még

ezek után is – a vélhetően magas honoráriumért, a különböző kitüntetésekért (Ráth György féle 1200 koronás díj, 4000 koronás társulati díj, 1924-ben a kormányfőtanácsosi díj), amelyeket a nagy mű egy-egy részletének elkészítéséért kapott.

A sok hányattatás után 1929. május 26-án a vezérek csoportja előtt felállított Nemzeti Hősök emlékkövét és a millenniumi emlékművet egy – bár nagyszabású – közös díszünnepség keretei között avatta fel a miniszterelnök, gróf Bethlen István. Az I. világháborúban elesett katonák – a nemzeti hősök – ily módon a királygalériában megörökítettek soraiba emelkedtek.

Wekerle megbízása alapján Zala a „millennium apoteózisát”, Bethlen István útmutatása szerint Kertész K. Róbert és Lechner Jenő pedig „ötszázezer magyar hős apoteózisát” fogalmazta meg. A millenniumi emlékműben megtestesülő gondolatkör kitért, de hogyan is, merre is? – hiszen a történelmi Magyarország megélte a maga Trianonját és vajon miért vesztette életét az „ötszázezer magyar hős”?

A millenniumi emlékmű már háttérbe szorult, sőt így némiképp anakronisztikusan is hatott. A Képzőművészet c. folyóirat 1929. évi 21. számának cikkírója – a művészegyesület elnöke (Zala) renoméjának helyreállítása érdekében szót emel, s kifejezi abbéli véleményét, hogy rövidesen műve méltatására – külön ünnepség keretében is sor kerül! Ez nem következik be, azonban Zala 1931-ben elnyeri az újonnan kreált rangos kitüntetést, a Corvin-láncot!

Wekerle Sándor annak idején Zala felkérésével jól választott. A müncheni akadémiai képzés, a párizsi-olaszországi tanulmányutak alatt elsajátított franciás neobarokk szemlélet és kifejező eszközeinek ismerete-felhasználása a művészt alkalmassá tette e nagy volumenűre tervezett emlékmű szobrainak részbeni és a csatlakozó domborműveknek teljes megfogalmazására. A számára előírt koncepció megvalósításához a historizáló alkotásmód kifejezetten adekvátnak bizonyult.

1905-ben, az újonnan alapított Modern Művészet

folyóirat számára Fülep Lajos készít interjút Zala Györggyel. „A régi művészetből és a régi mesterek közül kiket szeret leginkább?” – kérdezi, Zala pedig így válaszol: „Szeretem mindazt, ami klasszikus. A klasszikus törekvéseknek vagyok a híve... Szeretem Rodint is. De nem mindenütt. Szeretem, ahol klasszikus. Mert ő is az sok tekintetben... én is, a klasszikus művészet híve, modernnek érzem magamat az eszmemenetben. Hisz a modern eszmék elől nem zárkózik el az ember, de a klasszikus formákat megtartom. És ez a modern küzdelem... én inkább a derűt szeretem... ez legyen a művészet feladata, nem a nyomor ábrázolása... A művészet adjon derűt, a nyomort hagyja meg a szocialistáknak”.

Művészi törekvéseiről pedig ezt mondja: „Két szó: igaz érzés és gondolat... elsősorban a derűt keresem, a derűt, mert ez a művészet hivatása... Én nem zárkózom el semmitől... Általában minden munka gyönyörködtet.”.

Fülep – cikke befejező részében – párhuzamot vonva a táj őszi hangulatával, kemény szavakkal elmélkedik „a morzsolódó, haldokló életről”, a pusztulásról, a friss levegőről, amely itt „a pusztulás hirdetője. Mert elsorvasztja és megfagyasztja azt, ami már nem életképes”.

Zala vonzódása a klasszikus formák iránt – munkásságát vizsgálva – még be is bizonyosodik. A „derűre” való hivatkozása azonban kissé különös, talán a számára oly kedves egyensúlyra, harmóniára, (formaképzési és kifejezőmódbeli) problémamentességre gondol? De vajon miért nem vállalta nyíltan a historizmus szolgálatába állított ténykedését, a történelmi stílusok akadémizmusát? Lehet, hogy úgy vélte, nem ezt várja tőle a kérdező, s inkább az általánosságok mögé menekült?

Mire a millenniumi emlékmű minden darabja a helyére kerül, Zala gondjai alig csökkennek, hiszen hátra van még az Erzsébet királyné emlék! Az 1898-ban meghirdetett pályázat 5. fordulójára hozza meg a szobrász és az építész (Hikisch Rezső) számára a teljes sikert – vagy mégse?

Ez alkalommal – a szokásos gyakorlattól eltérően – túl nagy volt az az összeg, amivel a pályázók gazdálkodhattak, s a korlátlan látvány lehetőségek Zalát is elkábították. Nyomasztó méretű, gigantikus architekturális keretbe állította volna

már a pályázat első fordulóján „a Burg sirályának”, „Magyarország védőangyalának”, a „második Szent Erzsébetnek” állítandó szoborművet: a Várhegy oldalára, az alagút fölé, a miniszterelnökségi palota lebontásával nyerhető reprezentatív térre. Végül kissé összébb kellett húzódnia: az óriási méretű architektúra egy kis, kupolás római tempiettóra csökkent, amely a pesti Duna-partra néző téren kapott helyet. A királyné szerény, tartózkodó alakja valószínűleg kényelmetlenül érezhette magát benne – felmagasztalására azonban ez is éppen elegendő volt.

Erzsébet királyné szobra még nem áll, a millenniumi emlékmű sincs készen – Zala a műcsarnoki tárlatokon rendre az 1906-ban felállított Andrássy lovasszoborhoz készült domborművek mintáival, a királygaléria egyes alakjaival, 1909-ben a Háború allegorikus szoborcsoportjával szerepel, „hogy végre is megszüntesse a laikus közönség körében

Zala György:
Árpád
fejedelem
-Millenniumi
emlékmű
(Budapest)

az emlékmű hosszantartó készülése miatt meg-
megújuló türelmetlenséget”. (Még két évtizedig
kellett türelemmel várniuk...) A nyilvánosság
elé kerülnek azért lassanként, egymás után a
domborművek, már bronzba öntve, aztán az
emlékmű végleges koncepciójából kimaradt
Szántóvető-életkép. 1912-ben helyére emelik
Árpád vezér szobrát!

Elek Artúr, a Nyugat tekintélyes kritikusa, így
kommentálja az eseményt: „... mi jó származhatik
már az egész szerencsétlen vállalkozásból, amely
egy tehetséges művész egész életét elfogyasztotta, s
amelynek problémája, mennél inkább múlik fölötte
az idő, annál inkább megoldhatatlannak látszik?
Mennyivel okosabb volna békén hagyni az egész
alkotványt”. Ez persze már nem történhet meg, a
munka nagy nehézségek között folytatódik.

1924-ben Zala kiállítja I. Ferenc József
újráfogalmazott képmását. Talán ez az érdekes
tény – (az első változat, mint ismeretes, 1919-
ben elpusztult) – készíteti Kellér Andort, Az Újság
cikkíróját, hogy megszólaltassa Zalát, immár „az
öregkevezérét”, smegkérdézekonzervatívizmusáról,
erről a ráakasztott jelzőről, s megtudakolja „az
új művészeti iránnyal” kapcsolatos véleményét.
(Tudjuk, ekkoriban az Új Művészek Egyesülete,
majd a Képzőművészek Új Társasága tömörítette a
„másképp gondolkodó” hazai alkotókat. Említsük
meg itt csak pl. Csók István, Rippl-Rónai József,
Vaszary János, Márfy Ödön, Egry József nevét.)

Mit válaszolt tehát Zala az újságírónak?

„Én mint a konzervatív művészek vezére?
Nevetséges. Szerintem, aki él, az nem konzervatív,
az modern, az mindig megújul. Feltéve, ha igazi
művész... Ha hinném, hogy az új művészek
tovább fejlesztik a művészet útját, boldog lennék
és szeretettel fordulnék feléjük. De micsoda
jelszavak röpködnek: kubizmus, expresszionizmus
és futurizmus. Csupa bolondgomba. Nem hiszek
az irányzatokban. Csak az egyéniség lehet művész,
semmi esetre sem az irányzat...”

Sajnálatosan kemény szavak – Zala maga fölött
ítélkezik, amikor nem tesz engedményt az új
szemléletmódnak, amelyen belül természetesen
lehet jó vagy gyengébb a mű, és igaz az is, hogy
nagy szerepe van a művész egyéniségének; de ez a
felsőbbséges hang és a feltétlen elutasítás bizony

valóban a megcsontosodott konzervatívizmusra
utal.

Még csak kísérletet sem tesz, hogy megértse az új
művészeket! Vajon miért? Miért ismeri el érdekes
módon, váratlanul, ugyanezen interjú keretei közt
Picassot? „Egyszer láttam ennek az új franciának,
Picasso-nak egy festményét. Teljesen új felfogás,
de tehetséges. A tehetséges munkáért pedig sok
mindent meg lehet bocsátani. Még a teljesen új
utakat is.” Ez csak egy gesztus lenne a kérdezőnek?
Miért emeli ki a kortárs magyar szobrászok közül
csak a hozzá hasonló gondolkodású Orbán Antalt
(„szép tehetségű ember”), Ruff „Bandit”, Nemes
Györgyöt s Vastagh Györgyöt, az állatszobrászt?
Beck Ö. Fülöpöt, Ligeti Miklóst, Ferenczy Bénit,
Medgyessyt meg sem látja?

Sőt! Emlékeztet az az eset, amelyet éppen
Medgyessy örökít meg Önportré betűkkel című
írásában: „... a Műcsarnoktól – habár egyesületi
tag lettem – haraggal váltam el, mert a reakciós
zsűrivel kölcsönösen utáltuk egymást. Zala az Anya
és Lovas szobromat a velencei kiállításra” – az 1924-
es velencei biennáléről van szó – „a becsomagolt
ládából kihajigálta azon megjegyzésével, hogy én
nem képviselem a magyar szobrászat szellemét.
(Szerinte, gondolom, már Árpádék is az ő franciás
barokkjával érkeztek Ázsiából.)”

Zala utolsó megjegyzése szerint „az expresszionisták
ellen – mivel detronizálják a rajzot és a formát
– tiltakozni kell... Annak idején a francia
impresszionista művészeti forradalom nem
detronizálta sem a rajzot, sem a formát” – de
hol marad a szín, a fény szerepének említése (ha
már az impresszionizmusról esik szó), és miért
csukja magára a műteremajtót? Miért zárkózik el
mindentől, ami más, mint a müncheni akadémián
tanultak?

Hiszen – hogy csak hazai példákat említsünk –
Beck Ö. Fülöp egykor Zala mellett dolgozott,
1928-ban elkészíti a Baumgartner-síremléket,
1930-ban Debrecenben felavatják Medgyessy
klasszikus kompozícióját, a Régészet-Művészet-
Néprajz-Tudomány allegorikus együttesét, Pátzay
Dunai szél című alkotása 1934-ben már áll a pesti
Duna-parton – de Zala számára minden teljesen
idegen, már nem tud megújulni, nem képes kilépni
a historizmus bűvköréből.

Együtt kiállítás

(Megnyitó a Magyar Festészet Napja alkalmából)

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Azt mondja Egry József, a Balaton egyik legnagyobb festője, hogy soha nem felejt el, hogy a táj, ami előtte van, az mögötte folytatódik. Mi se felejtjük el azt, hogy nem a festmény képerete jelenti a kompozíció határát, a kép bennünk kezdődik és bennünk ér véget.

Bennünk van, ahogy magunkban őrizzük Krisztus képét is, akinek arcát állítólag Szent Lukács is megfestette, ezért az evangélistát a festők védőszentjeként tisztelik. A hagyomány úgy tartja, hogy az orvosként is tevékenykedő Lukács készítette a római Maria Maggiore bazilikában őrzött Mária-képet. Hogy valóban ő festette-e a képet, nem tudjuk, de az biztos: az evangélisták közül Lukács beszél legszemből a Szűzanyáról.

A Magyar Festészet Napja rendezvénysorozat, Bráda Tibor Munkácsy-díjas festőművész ötlete alapján először 2002-ben rendezték meg, azóta október 18., azaz Szent Lukács névnapja a *Magyar Festészet Napja*.

A keszthelyi rendezvényre Zala megyei alkotókat, horvát, szlovén és osztrák festőket, azaz kárpát-medencei művészeket látnak vendégül a szervezők – ez is mutatja, hogy Keszthely és a Balatoni Múzeum nemcsak regionális kulturális centrum, hatósugarai túlmutatnak az ország határain.

Van Gogh írta: *van, amikor úgy érzem, hogy festés közben föllebben az időt és sorsot takaró fátyol*. Igen, a festő a teljesség gazdagságát jeleníti meg, akkor is, ha egy kivilágítatlan, éjjeli játszóteret ábrázol, akkor is, amikor egy magányos cédrust fest meg, és akkor is, amikor Jézus vagy Mária arcát örökíti meg.

Persze, a képzőművészt nemcsak az alkotás maga foglalkoztatja, hanem az is, hogy lehet-e újra a kortárs képzőművészet a nemzeti kultúra kiemelt tényezője. Vannak, akik úgy érzik, hogy az elmúlt évtizedekben elmaradt számos nagyszerű életmű szellemi birtokbavétele. Ezt hivatott orvosolni a Magyar Festészet Napja rendezvénysorozat is, melynek különböző helyszínein bemutatkozhat

a kortárs hazai képzőművészet, de a környező országok kiválóságai is kiállíthatnak.

A nagyközönség megismerkedhet a kortárs művészeti mezővel, információk és képek cserélhetnek gazdát, a még kevésbé ismert alkotókat könnyebben integrálhatja a szakmai és a közönségsiker, és mindezek mellett megmutatkozik a művészetre oly' fogékony kultúrtáj, Keszthely és környéke is. A Balatoni Múzeum, a Dunántúlon egyedülként, immár hatodik alkalommal vesz részt a rendezvénysorozaton.

Számos történetet ismerünk csodatévő festményekről, az egyik első ilyen leírás a Santa Maria Maggiore-bazilikában őrzött Mária-képpel kapcsolatos, amelyet a hagyomány Szent Lukács festményének tart.

Történt egyszer, hogy Márton pápa – aki vitában állt Róma városának polgári vezetőivel –, egy alkalommal a kép előtt áldoztatott. Nem sejtette, hogy az áldozók között van valaki, aki a ruhája alatt tört szorongat, mert meg akarta ölni. Amikor azonban a pápa felé nyújtotta az ostyát, megelevenedett a kép, a Szent Szűz ránézett a merénylőre, aki a pillantástól megvakult, így a pápa megmenekült.

Vajon képesek-e arra a festmények, hogy csodát tegyenek?

Attól függ, mit nevezünk csodának. A jó képen a tér belső térré változik, az idő belső idővé, hiszen nemcsak az idő, de a tér is állandóan változik. Szerencsés csillagállás esetén azonosulunk a képpel, magunk is részévé válunk, tehát a kép bennünk kezdődik és bennünk ér véget.

A 2002 óta megrendezésre kerülő Magyar Festészet Napja rendezvénysorozat *Együtt* című tárlatának festményei azt foglalják keretbe, amik mi magunk vagyunk, hiszen egy tájkép valójában nem a természethez, hanem önmagunkhoz kalauzol el.

Ehhez az utazáshoz mindenkinek hasznos időtöltést kívánok!

(Elhangzott a Balatoni Múzeumban, 2011. október 16-án.)

Enteriőr a kiállításról

Kostyál László

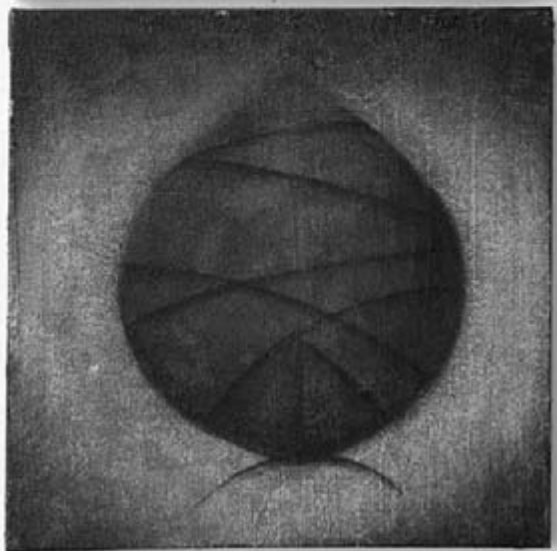
Együtt, a Balatoni Múzeumban

A 2011. évi Magyar Festészet Napja alkalmából került megrendezésre a keszthelyi Balatoni Múzeumban az a reprezentatív tárlat, amelynek negyedszáz résztvevője tudatosan vállalja azt a közösséget, amelyet a zalai és a környező tájhoz kapcsolódó földrajzi és kulturális identitás képez számukra. Persze nem valami szoros kapcsolódásra kell gondolnunk, hiszen a kiállított művekben vajmi kevés közös vonást találni. Talán tudták ezt az ünnepi, az egész országra kiterjedő tárlatsorozat meghirdetői is, amikor a lakonikusan hangzó „Együtt” címet adták az egész projektnek. Az alapgondolat az volt, hogy a teljes magyar festészet ünnepe kerüljön megrendezésre, ahol együtt szerepelnek határon inneni és azon túli festőművészek. A keszthelyi tárlat is megszólított nem csupán a mai megyében, de a hajdani Zala megye ma országhatárainkon kívül eső területén élő művészeket is.

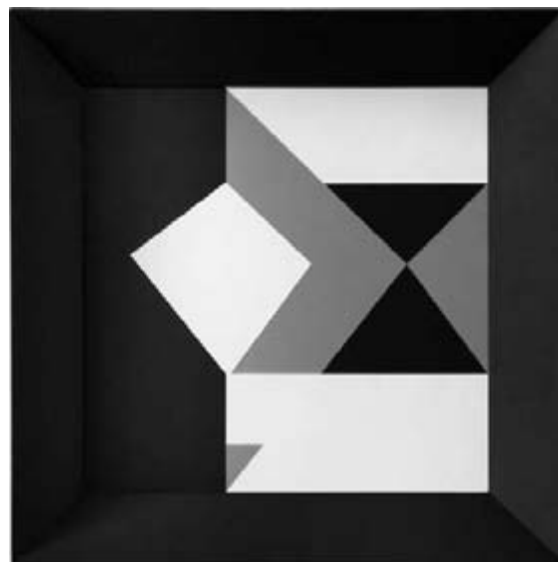
Afestészet–mégahakifejezetten amagyarfestészetéről, vagyis az egésznek egy kicsiny szeletéről van is szó – meglehetősen tág fogalom. Képviselőit alapvetően csupán annyi köti össze, hogy a – többnyire monokróm és sík – alapra festékbe mártott ecsettel (ez sem kizárólagos, lehet pl. festőkéssel is) vizuális jeleket visznek fel, olykor kisebb tárgyakat, vagy

azok fragmentumait ragasztják fel. Arra, hogy ezen a közös technikai alapon mennyire eltérő jelenségek jöhetnek létre, az elmúlt évek minden korábbinál jobban kiszélesedő festészeti pluralizmusa világított rá, hiszen, amíg nagyjából száz évvel ezelőttig a festészet, mint sajátos művészeti ág fogalma és célja elég jól körülhatárolható volt, ma már e kérdés komoly filológiai fejtegetést és körülírást igényel. Éppen ezért fontos, hogy a kiállítók kezébe vezérfonalként egy közös fogalom kerüljön.

A mottóként is felfogható címet az alkotók az eredeti szándéknál sokkal tágabban értelmezték. Hozzátehetjük, hogy szerencsére, hiszen a cím ezek szerint nem egy esetben az alkotói fantáziát is elindította (ha nem magánál az alkotói folyamatnál, legalább a képek kiválasztásánál). Maga az egész kiállítás is így, együtt válik sokszínűvé. De együtt jelenik meg, illetve állít ki anya és leánya (Németh Klára és Fischer Judit), apa és fia (Ludvig Zoltán és Dániel), valamint az egy fedél alatt élő Takács Ferdinánd és Sencz Lívía. Ilyen értelemben az „együtt” a rokoni kapcsolatra utal. Más esetben magának a képnek témája ez. Bárdosi Katinka két izgalmasan bizarr kivágatú, tagadhatatlanul kissé frivol, fotószerű kompozíciója (*Kiss 01* és *02*) a magasabb fiú és a mellette ágaskodó, hozzásimuló

Ludvig Dániel:
Shadow

leány lábait mutatja. Nemes László erőteljes koloritot használó, asszociatív, emellett azonban kevésbé konkrét, a látványtól elvonatkoztatott *Diptichonja* a férfi és a nő együttlétének testi vetületére utal. Horváth Csongor *Együtt* című munkája a csupán elnagyolt, absztrahált, foltszerű motívumként megjelenő két figura közötti lelki-szellemi kapcsolatra helyezi a hangsúlyt. Szencz Livia kék vagy okker háttér elé, gesztus-szerű ecsetmozdulatokkal felvitt, a nádasban ringatózó madarai is az együttlét örömeire s egyben mélyebb, lelki értelmére utalnak (*Akrobaták I-III.*). Takács Ferdinánd munkáján (*Csak együtt lehet*) az összefonódás elvont, de közel sem öncélú színnyalábokként jelenik meg.

A művészek egy része képi szimbólumokba sűríti gondolatait. Budaházi Tibor két azonos, négyzet formátumú képén egyaránt a kézzel írott, mustraként ható szöveg képezi az alapot, egyikén azonban sötét háttér előtt világos szöveg, és a kép középpontjában nagyméretű, világító háromszög, a másikon okker háttér előtt sötét betűk jelennek meg, a két alkotás így az istenes és az istentelen létet állítja egymás mellé. Az első a tisztaság és a világosság forrását önmagán kívül kereső, a másik a csak saját magára támaszkodó ember szimbóluma. Németh Klára az önmagukban monokróm csíkokkal színessé tett, különböző magasságú hengereivel ezúttal a térbe is kilép, kifejezetten zenei képzeteket keltve ad újabb alternatívát az alapfogalomhoz (*Gyűjtemény*). Fischer Judit ismét meghökkeníti a szemlélőt nagy, üres felületeivel, amelyeken csupán néhány kisméretű, jelképes motívum (pl. katicabogár) tűnik fel (*Gyűjtemény*). Az alapot vékony, szélein luksoros nyomtatópapír képezi, különös módon utalva a virtuális és a tárgyi világ közötti, egyre gyakrabban feloldódni látszó, mégis lényegi különbségre. Ludvig Dániel kozmikus szimbólumokat rendel egymás mellé, amelyekről a napra és a holdra, a világosságra és a sötétségre asszociálhatunk, s így hívja fel a figyelmet arra, hogy a két princípiumnak csak együtt, egymás viszonylatában van értelme (*Shadow*).

Zeljko Hudek hangulatosan kedélyes és rajzosan dekoratív, jellegzetes stílusú munkáján (*Utca*) a kényszerű városi összezártság, az „együtt” lét emocionális oldalára és pozitív vonatkozásaira hívja fel a figyelmet. Kustár Zsuzsa hasonlóan illusztratív jellegű alkotása (*Párosító szerelem meséje*) a népballadák világát idézi meg. Egri Erzsébet és

Haraszi László szubjektív felfogású, egyaránt hullámzó érzeteket keltő tájképei (A „*Mulató domb*” ünnepei, illetve *Kirándulás Zalában*) a jellegzetesen dimbes-dombos tájhoz való kötődésről vallanak. Lényegesen elvontabb, egyszersmind líraibb Szekeres Emil *Alkony a nádasban (I-II.)* c. két, visszafogott színvilágú, harmóniát sugárzó kompozíciója, amelyek egy intim, a hétköznapok civilizációján kívül eső világba engednek bepillantást. Zombory Zoltán *Montázsos tája* részben valós, részben fiktív elemekből épül fel, gondolati kalandozásra csábítva a szemlélőt az ismerősnek ható motívumok között.

A modern civilizáció széthullásának veszélyeire hívja fel a figyelmet Dús László *Élet és irodalom*, valamint *Ama Roma* című nagyméretű kollázsa. A felragasztott újság- és drapériatöredékek, a rendetlen, piszkos hatást keltő, csurgatott festék, valamint a szinte monokróm szürkeség az önsors-rontás és a kilátástalanság disszonáns szimfóniáját képezik. A festő prófécia-szerű víziója

a külvárosiasodás és a totális szellemi elsivárosodás képét vetítik előre. Az alsólendvai Dubravko Baumgartner a pusztulás okai között az idődimenziót helyezi az első helyre. Alkotása (*Pannon fal*) málló vakolatú, a belső szerkezetéhez tartozó gerendát is látni engedő, üres falrészletet ábrázolva mutat rá az emberi civilizáció alkotásainak időben véges voltára. A pusztulás szemléltetett folyamata csendes melankóliát kelt, ugyanakkor nem nélkülözi a dolgok megváltoztathatatlan rendjébe történő belenyugvás és az ebből fakadó békesség érzetét sem.

Civilizációs kataklizma emlékét őrzi Göntér Endre vörösben izzó fiktív tájképe, melynek alkotója a *Vörös iszap* címet adta. A kolontári tragédia első évfordulója különös aktualitást kölcsönöz a képnek, amelyen mintha a vörös bolygó, a Mars felszínének egy elképzelt, életet már nem hordozó részlete jelenne meg (bár ott aligha vannak mégoly elszáradt növényi maradványok is). Diego Castro táji és városképi elemeket, valamint zsáner-szerű

Dubravko
Baumgartner:
Pannon Fal

részleteket is hordozó, mozgalmas kompozíciói érdekes és tanulságos kivetülései a hazánkban élő művész rólunk, magyarokról alkotott meglátásainak (*Száz lépés, Szabadság*).

Sajátos történelem-értelmezést hordoz Buday Mihály *Vár állott* c. szürreális víziója. Az okkeres-kékes-zöldes, kissé misztikus hangulatú, párás gomolygásból arcok, alakok, motívumok bukkannak fel és tűnnek tova, mintha az évszázadok kavargásának, eseményeinek egy-egy pillanata elevenedne meg a szemünk előtt, majd foszlana a következő pillanatban semmivé. A biomorf festészet kifinomult alkotója, Ludvig Zoltán ezúttal is az élet kifejlődésének titkaiba enged betekintést egy kvázi valóságos növényi orgánum felnagyított, képzeletbeli metszete révén.

Stamler Lajos ötrészes, absztrakt kompozíciójának összeállítása efemer jellegű, szándékosan lehetőséget biztosítva a variabilitásra (*Terek I-V*). Az öt, összetartozó (vagyis az „együtt” fogalmat így demonstráló) négyzet ugyanakkor valamilyen konstruktív rendet is

feltételez, miközben az egyes alkotások szín-etűdjei szabadon áramlanak. Ezekhez hasonlóan érzelmi alapokon nyugszik Császár Szabasztiján két, a táji motívumokat már feloldva és színekké konvertálva megjelenítő alkotása (*Provence I-II*). Vele szemben Kaja Pál a geometrikus absztrakció logikáját követi, tiszta, hideg színekből és mértani formákból építi fel steril képi világát. Nagy Kálmán ugyanakkor szertelen és energiával teli, *Hipnózis* c. nonfiguratív kompozíciója a tudatalatti világába, ismeretlen belső mélységekbe kalauzolja el a szemlélőt.

A csupán nagy vonalakban áttekintett alkotások és törekvések heterogén karaktere a kiállítás jellege és mottója ismeretében ezúttal helyénvalónak tűnik. Nem a belső kohézió kétségkívül meglévő hiánya képezi a tárlat végső konklúzióját, nem a parttalan tarkaság az, ami megmarad, hanem az egymást gazdagító sokszínűség, az „együtt” fogalom felvállalásának szépsége. Ez illik a Magyar Festészet Napjának ünnepi hangulatához, és a csillagok szerencsés állása révén valóban ez szűrődik le a kiállítástól is.

Bárdosi Katinka: Kiss 02

Péntek Imre

Két tárlat és egy születésnap köszöntés

A zöld „imádata”

(Nemes László kiállítása a Gönczi Galériában)

A művész alaposan feladta a leckét tárlata látogatóinak, amikor egyetlen szót tett meg kiállítására címéül. Zöld!

A szó mára a környezetvédelem szinonimájává vált. Az ipari civilizáció szennyező térdhódítása ellen küzdők jelképévé. Tehát egyfelől nagyon is nyilvánvaló tartalmak közvetítőjévé.

A művész bátorsága azonban éppen abban mutatkozott meg, hogy új dimenzióba emelte ezt a jelenséget, egy bensőségebb, érzelmileg telítettebb körbe vonta – a festészet eszközeivel – a vegetáció színvilágát, buja, elementáris erejét, kisugárzó energiáját.

Novotny Tihamér, a festő egyik legjobb értője, így ír alkotói metódusáról: „Alapvetően mindig a tér és a forma viszonya izgatta őt. Ez minden művének alfája és omegája. A belső érzésvilág jelként, formaegyüttesként való megfogalmazása! Mert a belső érzésvilág – legyen annak közvetítője egy virágszendélet, egy emberi alak, egy tárgyias elem vagy gesztus – legtöbbször mindig átemberiesített jelként vagy formaegyüttesként jelenik meg ...a homogénnek vagy strukturálnak tekintett

illuzórikus térben.”.

A kissé hosszúra nyúlt mondat lényege: valóban, miként lesz a zöld szín a „belső érzésvilág jele”, miként konstruálódik meg a tér és forma viszonya ebben a kizárólagos, szinte monokrómnak tekinthető felületképzésben? Hogyan teremthető meg az a bizonyos „illuzórikus tér”?

A látvány – ami ebben a kis, de meghitt kiállítóteremben fogadott – első benyomásra túl homogénnek, egységesnek, alig differenciálnak tűnt. Ám ha jobban, figyelmesebben vizsgáltuk képmezőt, komoly különbségeket láttunk, tapasztaltuk az eszközök, a formai elképzelések változatosságát, variációit, a festői erőfeszítés (ecset) nyomait, a lendületes vagy fokozatosan épülő (szín) gesztusok gazdag rendszerét. Előtűnt a kiegészítő színek finom, szétsugárzó eloslása, a feszültség, a drámai jelentésű formaképzés érdekében. Láttuk a piros bevérző foltjait, a fehér ártatlan felkiáltásait, a barnák dörmögő kórusát. (A zenei asszociációk nem állnak távol Nemes festészetétől, aki maga is gyakran improvizál zenei témákra.)

S mindez a zöld árnyalataiban, kavalkádjában,

Nemes
László
munkája

struktúráiban. A halvány és mélyzöldek kontrasztos átmeneteiben, elhatárolódó váltásaiban, vagy lágy, plaszticitást sejtető egymásba folyásában. Nemes László motívumai – egy-egy többértelmű (emberi) alakzat, félabsztrakt formaelem, különleges jelkoncentrátum – mindig megszólítóak, mindig elindítják a képzeletet. S ez egyik erőssége mostani, beérett festészetének.

De térjünk vissza eredeti kérdésünkhöz! Miként visznek el e képek valamiféle mitikus utazásra, miként célozzák meg (érik el) a szakralitás közegét? A mitikus tartalmak azokon a képeken jelennek meg elsősorban, melyeknek valamiféle alapjuk, nehézségük, talapzatuk van – s amelyek felett az éteri lebegés kinyitja a horizontot, beáramoltatva a magasság spirituális erőit... Ez az erő olykor drámaian tör a képmező előterébe, felszaggatja, roncsolja a szögletes struktúrákat, hátrahagyva a roncsolódás amorf alakzatait, máskor lágyan ereszkedik alá, beépül, szerves, biomorf burjánzást indítva el... Nemes Lászlónak van elképzelése a „mögöttes” megnyilatkozásairól, amely ennek a zöld konglomerátumnak is gátat szab – még ha olykor – lázadásként – túl is csordul a meglévő (kép)kereteken.

S végül logikusan, feltűnik a kereszt – mely csak látszólag formai elem, a négyes tagolás eredményeként. A főnézetben ikonosztázzá, zöld oltárrá válna.

A kereszt – első szinten – lehet célkereszt is, a veszélyre figyelmeztető szimbólum. De lehet a megváltás jele is, a sérülékeny, meghaló és feltámadó vegetáció küldetéséről szóló üzenet.

Ennek a küldetésnek elementáris manifesztuma ez a kiállítás.

A másik, a tér és forma viszonya – ebben a zöld kiterjedtségben...

A festő – néhány képpel, csendélettel – utal a kezdetekre. Itt még az érzéki teljesség, a látvány részletei dominálnak, a szírmok tobzódása, de a tér már felbomlóban, a valódi helyszínből illuzórikus tér lesz... Ebben az illuzórikus térben a tárgyias elemek elvesztik súlyukat, körvonalait, maguk is átváltoznak – meditációs objektummá, a tekintet vizuális csapdájává. A sűrűsödő és ritkuló elasztikumok, szövvények összeindázódó struktúráivá.

S ebben a közegben játszódnak le a festő térforma és színkísérletei, hol szögletek, élek, sarkok megidézésével, hol sávok, osztatok, pöttyözetek használatával, máskor emberi figurára emlékeztető jelenségek beúsztatásával. A cél mindig: egy dinamikus, feszültséget keltő (elviselő) struktúrát létrehozni. A tiszta festőiség, a festői beszéd eszközeivel.

De azért ne hagyjuk el az eredeti – szerintem provokatív – témát, a zöldet, a színt, mely – közhelynek számít – a harmónia, a termékenység jelképe, a remény és megújulás indikátora.

Milyen zöld ez, amivel Nemes képein találkozunk? Szerintem – életzöld. Talán Nagy László Zöld Angyalának megjelenéséé – s ahogy a költő írja: „jött a Zöld Angyal a házra, ahol születtem, / megjelölte a házat s világát... jött tomboló zöld paripákkal... a végső sujtás után a feloldozást a Zöld Angyal hozza, s magasan játsszon a szívem: a fényből kitéphetetlen levél.”

A „fényből kitéphetetlen” levelek üzenetét közvetítik ezek a képek, a klorofil megunhatatlan líráját, az árnyékot adó otthonosságot, melyben mindig menedéket találhat az univerzum szeszélyének kitett emberi létezés.

Újratervezés

Kotnyek István tárlata
a nagykanizsai

Magyar Plakát Házban

Kanizsa szerencsésnek mondhatja magát. Míg egyes helyeken szűkülnek a kiállítóterek, galériák tűnnek el, számolódnak fel, addig e városban komoly fejlesztések zajlottak a képzőművészeti fórumok terén. A Hevesi Művelődési Központ emeleti bemutatótermét nemrég újították fel, a Plakát Ház padlásából rusztikus kiállítási teret varázsoltak. S hol található egy olyan intézmény, amely a Képzőművészetek Háza nevet viseli? Igaz, ez utóbbi állandó kiállításokra rendezkedett be – Z. Soós István hagyatéka és az Indiából hazaszármazott Brunner-örökség bemutatására –, de a „kiskastély” belső udvara így is komoly értékeket rejt.

Nos, október-november folyamán a Magyar Plakát Házban nyílt meg Kotnyek István tárlata, Újratervezés címmel. A cím akár félrevezető is lehet. Hisz sokan ismerjük a gps-ek hasznos tudományát, a modernkori vándorok irányítóját. A festő (fotós, filmes, installátor) azonban a régi, lommá vált használati tárgyak újrahasznosítását, művészi átformálását tekinti céljának. Természetesen,

ehhez kell a „tervezés” lelki-gondolati folyamata is. De míg a gps a jelen útvesztőiben tervezeti újra útjainkat, addig a kotnyeki szakmailag gondosan, sőt, mívesen „megdolgozott” tárgy- és műegyüttes a múlt kövesedett rétegeibe csábít sajátos időutazásra. Igaz, gyakran „kikacsint” ebből a sámánisztikus szerepből, s mai utalásokat csempész alkotásainak közegébe. Vizuálisan és verbálisan egyaránt.

Akinek sikerült eljutnia a kiállításra, annak igazi meglepetésben, katartikus élményben volt része. Az emeletre vezető lépcsőn felfelé hala(n)dó pazar látvánnyal találta magát szemben. A melencékbe (hajdani lavórok, csak fából) festett tájképek önmagukban is a kotnyeki festészet tömör, színekben tobzódó, ovális térbe-felületre álmódott lenyomatai. (Mintha archaikus tévé-készülékeket látnánk...) Itt vonulnak fel a műfaji párhuzamok is: egy-egy művészien megkomponált fotó – festői előadásban „ismétlődik”. Ennek legszebb példája a szinte emblematikussá vált felvétel, az erdőben, a fák közt távolodó cigány férfi, a hátára kötözött

Kotnyek
István:
Zsarátnok

Kotnyek
István:
Süllyedők

teknővel, ám a fekete-fehér drámaisága után egy vidámabb, oldottabb hangulatot sugárzó, színekavalkádban játszó „belső” képen látjuk viszont. Igen, a látvány, valóban lenyűgöző volt: az egyik oldalon a festett, írásos teknők ívelt, ovális formájú sztéléi, idolljai rendeződtek sokjelentésű csoportozattá, míg a másikon a kisebb és nagyobb fiókok szögletes vázai lényegülnek át festett-díszített plasztikává. S a falon körbefutó képek: rendszerint egy-egy plasztikai motívum festett változatai. Olykor napszítta, eső áztatta, a faanyag erezetét, göcsörtjét, mart-barázdás felszínét (történetét) láttató keretbe téve. Kétségtelen, az első, ami eszünkbe jut – s amire Kostyál László is utalt az 1997-es katalógus előszavában –, a „komplexitás”. Mintha Kotnyek István valamiféle, a tárgyak-jelenségek-történekek körét átható összefüggésekre figyelne, ezeket kutatva, ezeket mutatva fel. Hogyan lesz az élő organizmusból, a használati tárgyból holt anyag, kidobandó tárgy, romlásra ítélt kacat, lom, s viszont: miként élednek újjá (az újralkotás folyamán) a múlt rekvizitumai, már-már szakrális-kultikus értelemben. Az örök körfogás igézetében. Az áthatások, átlényegülések színjátéka, amit a festő kínál: ábrázolt tárgyai, bár megfoghatóak,

részletgazdagok, mégis időtlen, lebegő, színekké oldódó festői látomásokká változnak. Szemadám György, a pályatárs, művészeti író, Kotnyek művészetének értő elemzője írja alkotói módszeréről: „Festményeinek, grafikáinak még a témája is meghatározhatatlan, bár hihetetlen ismerős rajtuk minden részlet. Motívumait én bizony többnyire azonosíthatatlan objektumként tudom meghatározni...”. Meglátása csak részben helyes: bár kiindulópontnak elfogadható. Kétségtelen, Kotnyek alapvető szándéka az elbizonytalanítás. A súlyos, nehézkes tárgyi valóság „foszlékonnyá, lebegővé” szublimálása. A tárgyak lelkének (tondijának, József Attila kifejezése) megjelenítése. A belső fény felszabadítása. Ahogy ez a Lombfény című képen megfigyelhető. (Lehet, hogy spiritualizálást kéne mondani?) A rejtélyes – apró ecsetvonásokból, mint a mágnesreszelékből összeálló – erővonalak rendszere is erre utal. A „mágikus” cselekvésre, rituáléra.

Talán túlságosan is belemélyedtünk ennek a látványvilágnak a fölfejtésébe, filozófiai, esztétikai értelmezésébe... Pedig – lehet, hogy ebben igaza van Szemadám Györgynek – a szavak nélküli befogadással többre jutunk. De a szavakra sem

kell, hogy gondunk legyen, hiszen mindegyik kép, tárgy nem csak találó címet, hanem szőrejtvénnel, szójátékkal (is) megszólít, szokatlan asszociációs mezőkre csábítva képzeletünket. Főként a teknők sora csillant fel ilyen lehetőségeket, s kereshetjük a szó-kép megfeleléseit, ha van kedvünk és türelmünk. A Köteles teknő felzsinórozva, a Gombosra gombok vannak applikálva, a Hiányos éppenséggel lyukas... Az Egeresnek külön története van: a bőrfoltozást egér rágta meg. Szellem teknőibe nyilván túlvilági lakók költöztek. Végül a Samu Géza emléke előtt tisztelgő „teknő-oltár” (a korábbi művek továbbgondolása) valóban felmagasztosítja a rurális avangárd áldozattá vált alakját.

A dobozok-fiókok részlege valójában változatos, színes, szellemes environment-csokor. A talált tárgyak elrendezése, virtuális helyszínek imitációja, itt-ott festői gesztusokkal ellátva – mintha valaminő „környezet-metszetek” lennének. A címadás esetükben még beszédesebb: ilyen a Titkos

kubista erdő, Barokk őszi erdő vagy a Kékpatak a kiskanyonban. S ha ezzel sem tudjuk beérni, hogy Kotnyek István e gazdag kiállítását kimerítsük: megtekinthetjük a festményeket, a teknő-variációkat, egyik izgalmasabb, mint a másik. E teknők már végleg lelepleződnek: ezek már teknő-lények, akik senyvednek, süllyednek, merülnek – s műveletek, beavatkozások fájdalmas roncsolódásokat hoznak létre struktúrájukban.

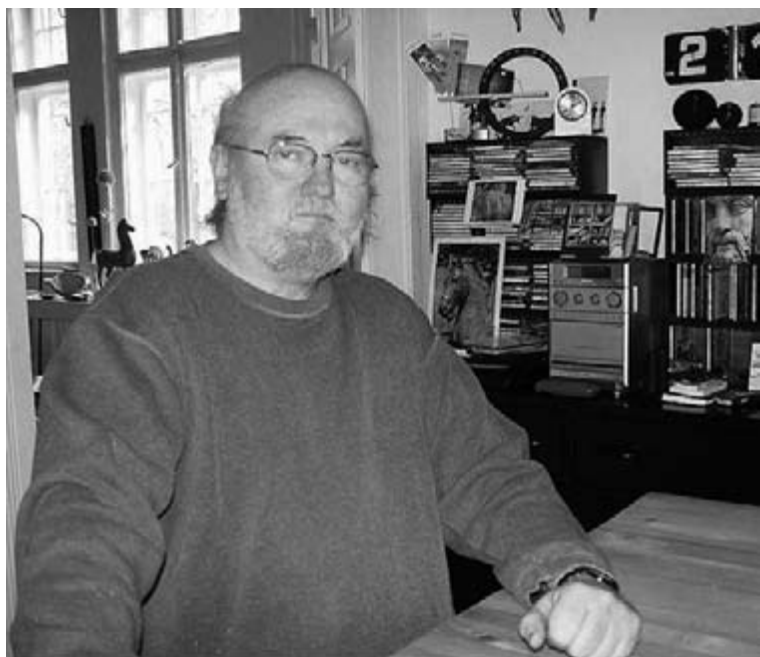
Sokféle „üzenetet” közvetítenek e tárgy-együttesek, képek, installációk. Nem hiányzik belőlük az irónia, a humor sem. (A művész arra biztat, ne vegyük komolyan ezt az egészet, hiszen csak játék...) Én azt mondanám: csúfondáros, tiszteletlen tisztelgés ez a múlt előtt, mely itt maradt, pusztulásra ítélt tárgyaival nyújt kezet – talán búcsúzkodásra. Ennek a szertartásnak, áldozat-felmutatásnak lehetünk szemtanúi Kotnyek István jóvoltából, a még egyszer (utoljára) fellobbanó újraértelmezés villanófényében.

Enteriőr
Kotnyek
István
kiállításáról

Dús: 70

Rapszodikus pályakép-idézés – (elkésett) születésnap-i köszöntő ürügyén

Az év vége felé közeledve, nehéz számba venni, annyi minden történt. Szűkebb pátriánkban is. Kötetek, meghívók, katalógusok hevernek a padlón – sajátos kultúrmixet alkotva –, s persze, a jobb áttekinthetőség kedvéért. Két nagy alakú, képzőművészeti kiadvány tűnik elém. Az egyik fekete-fehér, de rendkívül elegáns formájú album, a címlapon ismerős alak, kissé megnyújtott fotó, kabát-kalap, cigarettát tartó kézmozdulat, valahonnét Clevelandből. A másik, egy színes és fekete-fehér nyomatokkal megrakott mappa, egyik-másik oldalon szöveggel, az egyik címe: XX. századi tabló, a másiké: Dús és Egerszeg, a harmadiké: Új műveimről, a fotófestményekről. Ennyiből talán kitetszik: Dús László festőművészről van szó, aki történetesen az idén július 15-én töltötte be 70. évét. Zalaegerszegen látta meg a napvilágot, a főiskola elvégzése után, ide tért vissza 1967-ben. A Művészeti Alaptól és a várostól műtermes lakást kapott, a páterdombi kis művészkolóniában.

Bernáth-tanítvány volt, ami önmagában is rangnak számított. S túl ezen, a mester kivételesen számon tartotta talentumát. (Közlése szerint besegített neki az MSZMP-székházban található, ma letakart, Munkásállam című freskó elkészítésébe.) Tanított, szakkört vezetett, s persze, dolgozott, megszállottan festett. Hihetetlen rajzkészsége volt, képein lírai, expresszív realizmus, bernáthos figurativitás érvényesült. Élénk színek, dekoratív alakítás. Bensőséges emberi kapcsolatok, hangulatok, lélektani finomságok jellemezték képeit. (Emlékszem, terhes feleségéről készült festményére, az anyaság áhítatos apoteózisa. A megyei kórház vásárolta meg a művésztől. Hol lehet azóta?) A történet folytatása ismerős (több kiadványban fellelhető, számos weboldalon olvasható): létrehozta az egervári művésztelepet, s az Ipartervhez is kapcsolódó művészeknek műhelyt, a modern törekvéseknek kis (zalai) azylumot teremtett. Mindez történt 1968 és 70 között.

S ezután jött váratlan fordulat: édesapja, aki 1945-ben hagyta el az országot, és az USA-ban tehetős üzletember lett, meghívta fiát – látogatóba. Dús László élt a lehetőséggel – természetesen családja itthon maradt, túszul. (Mesélt a Chicago-i milliomosok báljáról, ahol szkeccsmenként rajzolta a résztvevőket. S a siker nem maradt el...) A kisvárosból az USA-ba, ahol együtt állít ki Rauschenberggel, Dalival. Nem éppen szokványos karrier. Legalábbis, a kádári Magyarországról nézve. S 1971-ben hazatér. Egy év a gyanús, imperialista világban. A festő maga is gyanús alak lett. Így vallott erről egy interjúban: „Hazatérve egy év után – épp nyílt az egervári művésztelep kiállítása. A megnyitón odajön hozzám R. nyomozó, és a következőket mondja: Dús elvtárs, legyen szíves, holnap 8 órára hozzám befáradni. Ennek a kihallgatásnak az elmesélése több napot venne igénybe, ezért csak röviden. Én, ettől a perctől fogva, naponta, hetente, havonta, órákat ültem a rendőrségen, zárt ajtók

mögött. Hogy gondolkozzak... Valljak... Mert én bizonyára kémkedtem. Elkövettem ugyanis azt a hibát, hogy a képeim árából hazahoztam egy Ford Taunust. Ami, kétségtelen, csodaszámba ment itthon. S habár öt évig nem volt eladható, a pártbizottság elintézte volna, hogy mégis „megszabaduljak” tőle... Ajánlatot is kaptam, egy magas állású elvtárustól. Többször érzékeltették: ezt az autót csak szolgálataimért kaphattam. Abszolút megbízhatatlan elemmé váltam, anélkül, hogy bármit rám bizonyítottak volna. Na, de nincs vége. Ki akartunk utazni Olaszországba, felszólítottak, hogy önként vonjam vissza útlevélkérelmemet. Gondolhatod, mit éreztem. Ezen az éjszakán határoztam el, hogy én innen bármi áron eltűnök. Mellesleg, a kérelmemet nem vontam vissza. Attól a perctől azon dolgoztam, hogy sikerüljön (az illegális) határátlépés. Két évembe ment rá, de sikerült.” (Meglehetősen kalandos és nem veszélytelen módon.)

Ezt csak azért, mert egyes, megszépítő eufémizmusok ezt a kétségbeesett, iszonyú kockázatokkal járó disszidálást holmi művészi útkeresésnek állítják be. Aligha tükrözik az igazságot ezek az interpretációk. Valóban, ahogy mondja: elmenekült az ellehetetlenülő körülményektől, korabeli fogalmak szerint: disszidált. A jogszabályok szerint teljes vagyonelkobzásra ítélték, műtermes lakásának műtárgyai, bútorai, „belső árverésen”, jelképes

összegekért kiárúsításra kerültek. (Némi jóakarattal, akár egy kiállítást is összehozhatnánk belőlük. A 70. születésnap alkalmából.)

De mindez már a múlt. Dús László – viszonylag későn, többszöri látogatás után – végleg hazatért, 1999-től a Százados úti művésztelep egyik műteremlakásának bérlője.

Hogy mit hagyott az USA-ban, arról néhány vaskos album tanúskodik. S művei az Art Institute of Chicago, Detroit Institute of Art, Library of Congress (Washington), Metropolitan Museum of Art (New York), NASA Space Center (Houston), National Gallery of Fine Arts (Washington), The Smithsonian Institute (Washington) tereiben. (Ki tudja, mire elég ez – itthon?) A művész így jellemezte több évtizedes, amerikai korszakát: „Korábbi műveimben, melyet „lírai absztraktnak” nevez néhány művészettörténész, textúrákból, különböző formákból, felületekből, színekből próbáltam harmonikus kompozíciókat létrehozni, elvonatkoztatva mindentől.” Sasvári Edit művészettörténész írja róla a 2002-2003-as, fehérvári-zalaegerszegi mappában: „Egy viszonylag hosszan eltartó lírai absztrakt periódus után kezdett kollázsokat készíteni”. Nos, innen jutott el a „fotófestményekig”. Szintén a művész így vall új módszeréről: „Számomra a fotóknak egymagukban nincs önálló jelentésük. A fotó talált tárgy, kész elem, festői eszköztáram része. A

Dús
László:
Old
Glory
-vegyes
technika
-2007

fotókat mintegy „palettára helyezem” és vászonra rakom. Összeépítem őket... Vagyis fotókkal festek. Új képeimet akár fotófestményeknek is nevezhetném.”. A tudatosság, a mivesség, a mesterség megértésének igénye mindig is munkált benne. (Zalaegerszegi, egykori szakköri tagjai, mint Béres János, Farkas Ferenc, Frimmel Gyula, vagy az éppen nemrég USA-ba költözött Gábrriel József sokat tudnának erről mesélni.) Önmagát „nagy textúraművésznek” aposztrofálja, szenvedélye a katólikus halmazokból „elegáns kompozíciókat” építeni.

Még akkor is, ha ez sokszoros erőfeszítésébe kerül. Sokan

tudjuk, súlyos betegséggel küzd évek óta. De nem adta, adja fel, újabb és újabb kihívásokkal válaszol a mozgását bénító kór tüneteire. S a sajátos – festőileg izgalmasan megoldozott – nyomatok készítése mellett, foglalkozott kerámiával is. A kecskeméti művésztelepen készült tűzzománc tányérjairól Schéner Mihály így írt frankfurti katalógusában: „DúsLászló minden tűzzománc tányérja – megannyi lángoló világ a művész tenyerén. Mindegyik, mint egykor a görögök szerint, a világegyetem korongja. Rajtuk a szív és a lélek vulkanikus kitörései és elcsendesedései, a bíbor habok taraján; a művész vándorlása ab ovo, szülőföldjéről, Zalából indulva, ad aspera, vissza Zaláig; közben kiszolgáltatva a nagyvilág háborgásainak és megmérettetéseinek – Amerikáig... Tűzkarikázása azonban, mint mindig, a mérték és harmónia világán belül marad... Mérték és erupció, áramlás és arányosság, egyetemesség és önmagába zártság együttes jelenléte... – ez Dús László művészete.”. A pályatárs vallomása értelmezés és összegzés Dús egyik eredményes műfaji kalandjáról.

A nyáron a Fuga Galériában (Budapesti Építészeti Központ) rendezett új kiállítást. Talán meglegelte

Dús László: Falfirka - vegyes technika - 2007

az ígéretes készülődéseken, világot felforgató terveken, ott, az egervári művésztelep táborfüze mellett. A 72-ben, a Képcsarnokban rendezett kiállítás meglepetéssel „Amerika-élményein”. És csak a kérdések fogalmazódnak meg bennem: vajon elégedett-e a művész pályája alakulásával? Elmenni nehéz, de visszatérni – még nehezebb... Talán többet várt ő is, hisz nem üres kézzel jött haza. Komoly, nemzetközileg ismert galériák befutott alkotójaként. Mégis hiányzik a nagy, átfogó (hazai kiadású!) album, az évtizedek munkásságát bemutató, a változó művészi korszakokról képet adó kiállítás. Az értő, elmélyült kritikai visszhang. Igen, sok minden hiányzik. Ahhoz, hogy a 70. születésnap valódi ünnep legyen. Szintén ő írja törekvéséről, ami egész pályáját meghatározta: „Régen is csodálatos érzés volt saját felületet előállítani, most is sokszor meglepődöm, amikor olyat hozok létre, ami nincs, ami a munka során jön ki az ember keze alól, mert ez a teremtés egyik módja.”. Aligha kívánhatunk mást, mint hogy ezt a „felfedező áhítatot” minél tovább megőrizze magában. A „mű-teremtés” érdekében.

a „súlytalan” digitális nyomatok „simaságát”, ezúttal „érdesebb”, anyagszerűbb közeget talált magának. Vakolat- vagy falképeket láttunk, ahogy az idő és az emberi kéz „megdolgozza” ezt a sajátosan rétegződő felületet. Talán Simon Zsuzsának van igaza, amikor az új Dús képekkel kapcsolatban szakszerű beavatkozásról, „szelídített rombolásról” ír...

Nézem a katalógushalmazt, jegyzeteimet, tűnődve az előpergő egerszegi emlékeken. A páterdombi műterem angolóráin. A szakkörben lejátszott sakkcsatákon. A vidám órákon,

Szeptember végén László Dániel megkeresett, hogy nyissam meg zalaegerszegi kiállítását. Nagyon örömmel tettem volna eleget felkérésének, ha nem jött volna közbe egy vírusos megbetegedés. Azt hiszem, kicsit kezdem leírni magam László Dani előtt, mert az ezt megelőző olyan kiállítás megnyitón, amelyet én tartottam, és amelyen ő, mint kiállító művész vett részt, egész egyszerűen beszéd közben rosszul lettem. Akkor is egy vírus miatt. Aznap, még 2009 októberében nagyon készültem a megnyitóra, és nem akartam, nem mertem lemondani. A zalaegerszegi megnyitó esetében már csak az előzmények ismeretében is rutinosabban jártam el. Nagyon örültem azonban, hogy a Keresztury Dezső Művelődési Központ munkatársa, Nagy Johanna felolvasta helyettem megnyitómat, így ha csak virtuálisan is, ott lehettem a Gönczi Galériában. A következőkben ennek a megnyitónak a szövegével ajánlom figyelmükbe László Dániel El caminós képeit és a kiállítást.

Amikor László Dániel megkért, hogy nyissam meg zalaegerszegi kiállítását, úgy gondoltam két ok miatt tette ezt:

1. Én is végigjártam az El Caminót.

2. Művészettörténész vagyok.

Rögvest az jutott eszembe, hogy a kiállítás megnyitójaként nehéz dolgom lesz, hiszen itt és most Önöknek egy mindkettőnk által átélt, több héten keresztül tartó, térben azonos helyen és útvonalon zajlott eseménysorról kellene szólnom, illetve az erre az élményre épülő festményekről. Erről az egyszeri és visszaadhatatlan lelki, testi – spirituális és fizikai – és vizuális élményről kellene beszélnem. Pár héttel ezelőtt egy konferencián, Nádas Péter író azt a gondolatát osztotta meg zárzóként a résztvevőkkel, hogy nem irigyli a művészettörténészeket, hiszen neki, mint írónak, az a feladata, hogy a gondolatokhoz találjon szavakat, nekünk művészettörténészeknek pedig az, hogy a vizuális látványhoz, ezek tárgyi megvalósulásaihoz, a képekhez találjunk szavakat. Állításain elgondolkodtam és úgy döntöttem, hogy összegyűjtöm a legfontosabb szavakat, amelyek az El Caminóról és az itt kiállított festményekről eszembe jutnak, hogy ezzel adjak kulcsot László Dániel képekhez.

Íme tehát a legfontosabb szavak:

El Camino, „az út.” Európa legjelentősebb zarándokútja, amely Szent Jakab apostol sírjához vezet. A középkortól napjainkig zarándokok tízezrei tették már meg az utat.

Santiago, Szent Jakab apostol, a Jézus tizenkét tanítványának egyike, Úr színváltozásának tanúja. Az Hispán-félszigeten térítő apostol, sírjának és ereklyéinek tiszteletére épült az út végén álló székesegyház.

Compostela, latinul 'campus stellae', „csillagok mezeje”, a város római neve, ahová az apostol ereklyéit helyezték.

compostela, kis betűvel, hivatalos dokumentum, amelyet minden zarándoknak kiállítanak az egyházmegye tisztviselői, aki megtette az utat, gyalog vagy lóháton (újabbán kerékpárral is).

Fésűs kagyló. A zarándokok nyakba akasztható, táskára köthető jelképe, az út több száz éves szimbóluma. A spanyol nyelvben a kagylók típusaira legalább 20 féle szó van. A magyarban alig pár fajtát különböztetünk meg. Hiába, nincs tengerünk.

Buen camino! „Jó utat!” A leggyakoribb köszöntés az út folyamán. A helyiek így üdvözlik az oda került idegent, kedvesen, szívélyesen, érdeklődéssel. Jó szót, útba igazítást mindig kap az ember.

Hospitalero, hospitalera, vendéglátó, önkéntes segítő. Azon emberek sokasága, akik egy nyáron keresztül vállalják, hogy a zarándokok ügyeivel foglalkoznak, segítenek, takarítanak. Minden nemzetből találunk segítőket, van magyar is. Ez jó és örömteli.

Albergue, szállás, menedékhely. Van egyházi, önkormányzati, magán. Egyházi: lelki feltöltődés és közösség, minden este mise vagy áhítat. Önkormányzati: kellemes, olcsó, de nagyon zsúfolt. Magán: drága, de néha nincs más.

Fokhagyma. Az elindulásunk előtti nap ért véget az Őszi Tárlat zsűrije. Este összegövegeltem a Kohán György utcai kollektív műteremben. László Dani az élményeiről mesél. Sok tapasztalatát átadja, nagyon fellelkesít. A lelkekre köti, hogy vigyünk fokhagymát, mert az erősíti az immunrendszert és távol tartja a szállásokon a csipkedő rovarokat. A többiek biztos utálni fogják a szaga miatt, teszi hozzá. Végül vittem, de nem ettük meg. A többi étkezési tanácsát megfogadtam.

El Caminón lenni, az El Caminót járni – összehasonlíthatatlan élmény együttes. Hajnalban kelni, menni a csillagok alatt. Menni, megállni, pihenni, és újrakezdeni. Betérni az útszéli kis kápolnába, templomokba. Új energiákat gyűjteni. Heteken keresztül minden nap, a kialakult gyakorlatnak engedelmességgel, szertartásosan, mindig ugyanúgy. Elbeszéléséből tudom, Dani is mindig hajnal ötkor kelt és sokat gyalogolt éjszaka még a csillagos égbolt alatt.

Azarándokok. Az El caminón nem turisták vannak. Először van az ember külföldön nem turistaként. Nem csak azt látja egy országból, egy tájból amint mindig megmutatnak a turistáknak, hanem azt is amint, biztosan nem mutatnának meg. Veteményes kiskertek, gazos földek, elhagyott házak tárulkoznak fel időnként az arra haladónak, hogy rámutassanak a teremtett világ változatosságára, összetettségére és nem utolsó sorban az élet mulandóságát.

A kutya. Kutya minden ember lakta környéken van az út mellett. Sohasem ugat a zarándokokra. Megszokta már csendes vonulásukat. Kasztíliaiban ügyet sem vet az odaérkezőkre, Galíciában már morog, néha ugat is, főleg mikor a nyáját terel ki reggel az istállóból a legelőre.

Az árnyék. Az El caminón mindig különleges árnyékok vannak. Reggel hosszúak és az abba az irányba mutatnak, amerre az út halad, keletről nyugatra. Az árnyékok délben rövidek és tömzsiék, mint a Mezeta fennsíkjának száraz bokrai. Délutánra az árnyék utóvédé válnak, a zarándok háta mögé kerülnek. Az árnyék helyzete minden pillanatba emlékezteti az ott járókat, hogy épp melyik napszakban vannak.

A cipők. Fontos útitárs, minden szálláson porosan állnak egymás mellett. Hálóterembe cipőt bevinni tilos. A fájdalmak általában a láb felől kezdődnek. Az El Caminón kell rájönni arra, hogy testünket nem szabad kizsigerelni s az mindig jelzéseket ad, hogy min kellene változtatni.

Felkészültség. Az El Caminóra felkészültnak kell lenni, testi és lelki értelemben egyaránt. A nehézségek, a puritán körülmények, a hétköznapi élet kényelméből való erőteljes kiszakadás sokakat elbizonytalanít. A kihívás alázattal kell fogadni és szembenézni vele. Amikor eldöntöttük, hogy elindulunk próbaként körbejártuk hátizsákkal a budai hegyeket. Gellért-hegy, Sas-hegy, János-hegy, Hárs-hegy, Hármashatár-hegy. Egy nap alatt sikerült, a meleg és szintkülönbségek ellenére. Tudtunk ott sem lehet igazán nagy baj. Ezzel együtt lezártam egy szakaszt az életemben.

Templomok, székesegyházak. A templom az egyház teste, feje Jézus. A zarándokút minden településen olyan épületek mellett halad el, amelyek évszázados kövei magukon hordozzák annak a történeti és művészeti korszaknak a nyomát, amely létrehozta őket, és amelyet az előttünk itt járók is hasonló formában tapasztalhattak. Sok helyen állnak ugyanúgy állnak, sok száz éve változatlanul. A kápolnák csendjében mondott ima a lélek és a test legfontosabb gyógyszere.

Saint-Jean Pied-le-Port, városka a Pireneusokban, a francia-spanyol határon, az út kiindulópontja a legtöbbek számára. Dani is innen kezdte, nekem meg kellett elégednem a burgos-i kezdéssel, mert nem volt több időnk. Ha újra csinálhatnám, a francia határtól kezdeném.

La Rioja. A spanyol állam legkisebb tartománya. Székhelye Logroño. Leginkább borairól híres. Dani szerint ezeket is érdemes lett volna kipróbálni. Majd legközelebb.

Burgos, város Kasztíliaiban, gótikus székesegyháza uralja a várost. Dani festményén a város feletti dombról mutatkozik a rálátás.

La mezeta, fennsík 800–1000 méterrel a tengerszint felett, az út középső része. Időként 5–10 kilométeres szakaszok követik egymást a települések, a szállások. A leghosszabb szakasz árnyék és ivóvíz nélkül 17 kilométer. Délután 30 fokban nem ajánlott.

León, latin 'Legion', légióból ered, város, azonos nevű tartomány székhelye, nevét a XII. római légióról kaptam, amely itt állomásozott, nem az oroszlánokról. A római légiók napi 40 kilométert gyalogoltak, a zarándokoknak elég a 25–30 is. Gótikus katedrális lenyűgöző, San Izodoro temploma a romanika Sixtus-kápolnája, a leóni királyok sírjaival.

A táj. Mindig más, mindig változatos. A Mezeta fennsíkján olyan kopár és puszta, mint a magyar Alföld. A hegyekben olyan zöld réteket lelünk, mint az alpesi vidékeken. Galícia buja növényzete Bretagne-t idézi, inkább francia, mint spanyol, éghajlata már óceáni. A tájjal együtt kell élni, el kell benne mélyedni, meg kell próbálni felfedezni. A táj látványaakkoralegmegrendítőbb, amikor megadatik

László Dániel:
Önarckép
fragellánszal
- 2010

az előretételezés lehetősége egy magaslatról és fel lehet mérni a hátralévő aznapi út hosszát. Akkor a legkönnyebb, amikor visszatekintve azt a helyet is látjuk még, ahol napokkal ezelőtt voltunk.

A temető. Az egyik festményen különleges háromszög alakú pártázatsor tűnik fel. Nem is gondolnánk, magyar szemmel, hogy ez egy temetőt körülölelő falnak a kerítése. A mediterrán vagy latin vidékek temetői nekropoliszok, ahogy görög nevük is mondja, városok. Az El Camino vidékein magas fallal körbeépített, szűk sikátoros kis erődítmények. A halottak városai. A csend és a nyugalom járja át őket.

Santiago de Compostela, Galícia tartomány székhelye, a világörökség része, az út célpontja. Római kori székesegyháza az európai templomépítészeti egyik csúcsa, hatalmas barokk homlokzata a spanyol aranykort idézi.

Codex Callixtinus, középkori kódex, az út első részletes leírásával. A székesegyház kincstárában őrizték, 2011 júliusában ellopták. Botrány. Reméljük, mihamarabb megkerül középkori európai örökségünk e kiemelkedő darabja.

Paolo Coelho, népszerű brazil író, 1986-ban járta végig az El Caminót. Élményeiről *A Zarándoklat* című könyvében számol be. Az úton talákoztam egy dél-koreai diáklánnyal. Miért kezdted el? – szöveghez hozzá a kérdésem. – Mert olvastam Coelho könyvét – így a válasz. Talákoztam egy brazil, üzletemberrel. Olvastad Coelho-t? Nem! – volt a válasza.

Hazatérve én is beleolvastam. 30 oldalig jutottam. Nem ajánlom. Inkább ezt lopták volna el könyvtárakból és könyvesboltokból.

A festészet ideje. Ideje volt már annak, hogy nem csak írjanak, hanem fessenek is az El Caminóról. Tudom, Dani vitt magával festőkészletet és vázlatkönyvet, hogy dolgozzon az út folyamán, de tapasztalatai arra ösztönözték és azt diktálták, hogy hazaérkezve nagyméretű vásznan dolgozza fel élményeit.

László Dániel, magyar festő. Született Budapesten, 1976-ban, tíz évvel ezelőtt szerezte diplomáját a Magyar Képzőművészeti Egyetemen. Dani az általam ismert egyetlen festő, aki végig járta az El Caminót. Festményeivel arra vállalkozott, hogy bemutassa és megörökítse a tájakat és helyszíneket, ahol járt az út során. Nem kisebb célt tűzött ki maga elé, minthogy újra felfedezze a klasszikus festészetben rejlő értékeket, és ezek keresztül hozza létre emlékképeit útjának helyszíneiről. Festészetében olyan témákat és motívumokat jár körül, amelyek a személyes élmény megszólító erejével és tapasztalatával hitelesen szólnak.

Mária út. Végigjárta a „magyar El Caminót” is, a Mária utat, Budapesttől Csíksomlyóig, 800 kilométer ugyanúgy, mint a francia határ Santiagótól. Nagyban becsülöm ezért.

Egy festmény. Két évvel ezelőtt, hódmezővásárhelyi Őszi Tárlat zsűrijére Dániel beküldte három – itt is kiállított képét. Kedves barátom, a múzeum munkatársa sietett felém.

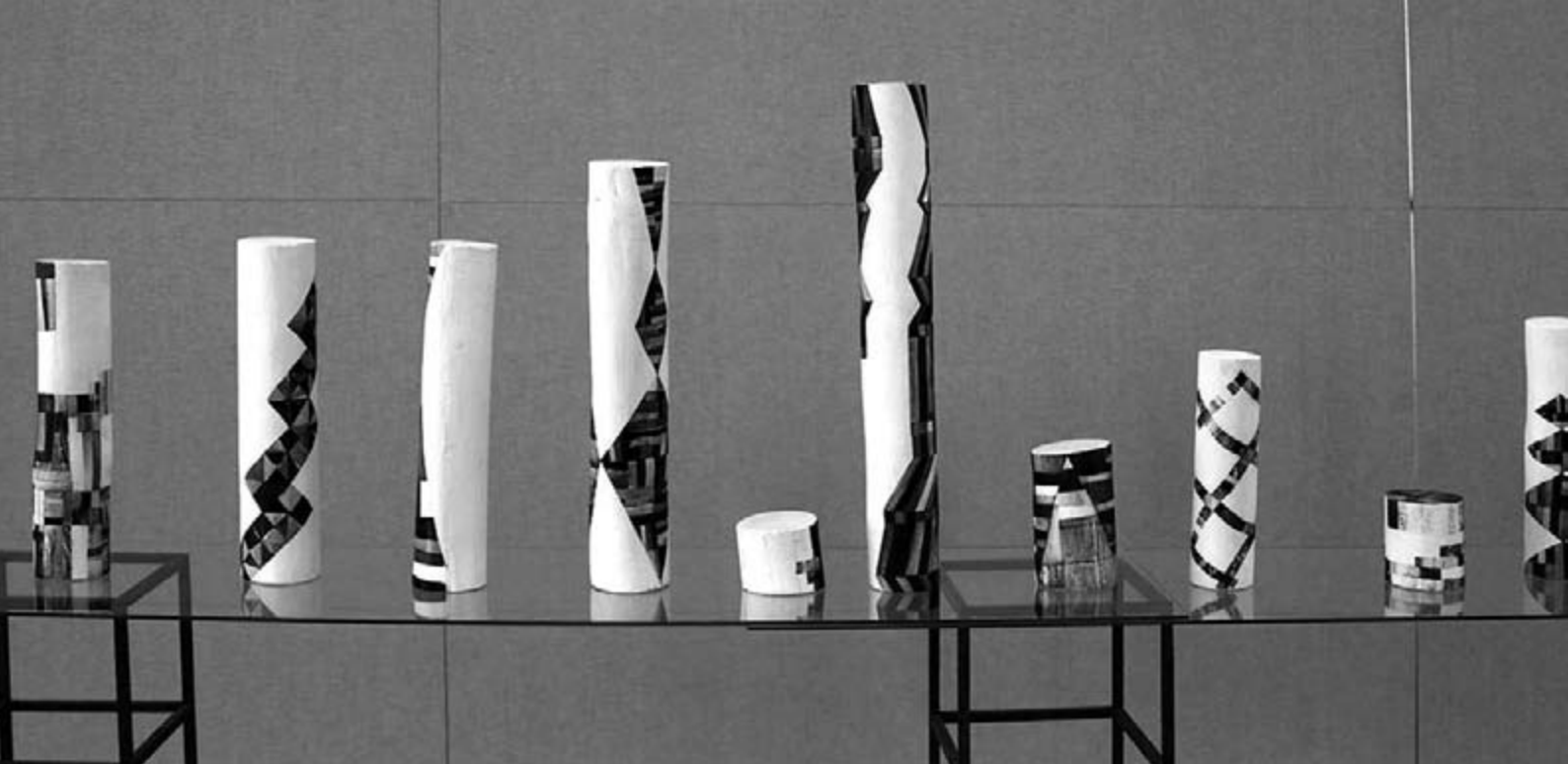
Láttad már László Dani képeit? Gyere, megmutatom!

Hangja tele volt lelkesedéssel. Megálltunk az *Árnyék az úton* című kép előtt.

Látod ezt? Hát hogy meg van festve ez a kép? Látszik rajta a fizikai fáradtság, ahogy az árnyéka belemosódik a látványba, érezni a forróságot, a poros úton és köveken, tényleg átjön az erőfeszítés, amit a zarándokok megtesznek az úton. Hát tud még valaki így festeni!

Akkor is, most is egyetértettem vele.

Egy Igeszakasz. „*Ahová pedig én megyek, oda tudjátok az utat.*” (János evangéliuma 14,4)

Enteriőr Németh Klára kiállításáról

Kép - Szín - Tér

Németh Klára kiállítása

a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben

H.M.Z.

Az akvarellfesték nyersanyaga természetes ásványi, állati és növényi eredetű, kötőanyaga vízben oldható. Az akvarellfesték akkor jó, ha megfelelő színereje van, ha fényálló, átlátszó, lazúros, s az egyes színek jól keverednek egymással. A világosabb színek nem fedik a sötétebbeket, a vízfestés vízzel összemosható száradás után is. Áttetsző színeit, azok tüzeit a fehér papírlapnak köszönheti, amely a ráként vékony festékrétegen átvilágít.

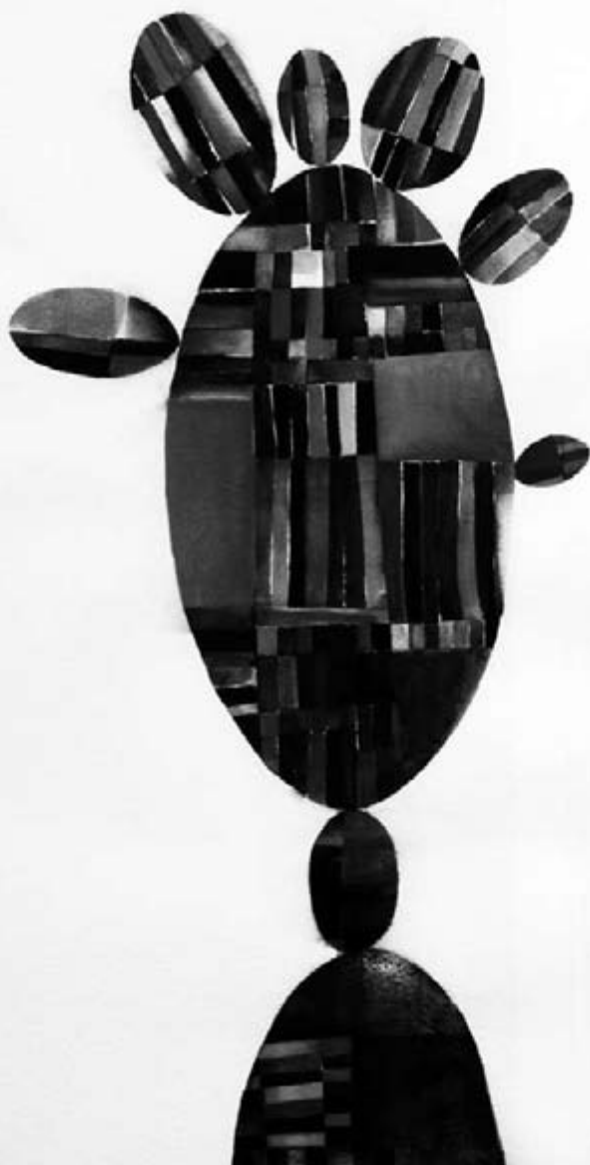
Németh Klára festői eszköze hosszú évek óta a vízfesték. Mondhatnánk, nagy bátorság egy festőnek, ha eszköztárát ilyen radikálisan leszűkíti. A választás azonban esetében semmiképpen nem jelent valamiféle rosszul értelmezett eszköztelenséget, sem pedig puritán egyszerűséget. A döntés személyiséghez mért önkénye rögtön igazolást nyer, ha az ember belép a munkái által meghatározott térbe, és átengedi magát azoknak a játékosan lírai, és sajátosan személyes hangulatoknak amit a képek, festmények átsugároznak a falakról a befogadóra. Hiszen ritkán látni ennyire önfeledten könnyű és felszabadult festészetet. A hófehér papír és - a

keverten is - rendkívül tisztának ható színeket tartalmazó víz találkozása üde, és zamatos felületeket, artisztikusan festői foltokat, személyes lenyomatokat hoz létre. Mindannyian tudjuk, a festészet lelke a szín. A festő, ha vonalakkal vázol, ha a tér illúzióját igyekszik kelteni, ha tömegben komponál is, érzéseit, elképzeléseit, sajátos látásmódját leginkább színekkel fejezi ki. (Vagy a szín hiányával.) A festés folyamatában pedig a szín-élmények közvetlen képre váltásáról van szó. És melyik technika lehetne alkalmasabb ezeknek az élményeknek a megragadására, ha nem az akvarell? Hiszen ha kell lágy és elterülő, ha kell tüzes és éles, ha kell finom, elegáns foltokban rendeződik a felületen.

Németh Klára az elmúlt években sajátos jelkép-tárat alakított ki. A papír sík felületén ornamentikus rendszerekbe szervezve különféle alakzatok, geometrikus formavilágú "tesz-vesz lények" sorakoznak fel, saját határaikon belül létezve, tekeregve, vagy épp öntudatosan pózolva az őket megörökítő ecsetnek. Nem lehet függetleníteni magunkat attól az érzéstől, hogy ezek a lények megmozdulnak,

Németh Klára:
Homagge
Lesznai
Anna

sután ide-oda dőlnek, néha még talán kicsit át is színeződnek rendeződés közben miközben egymáshoz, egymásba érve egyik szín átfedi a másikat. Talányos sorsuk van a kereteken belül. Erre utalnak a címek is - *Jelenet, Etüdök, Folk* - stb. Furcsa univerzumba csöppen az ember, ha megpróbálja értelmezni ezt a festőien öntörvényű világot. Talán kicsit olyan, mintha mindenki ünneplőbe öltözött volna. Lazúros, sejtelmes és meghitt ez az elegancia. Semmiképp nem a szomszéd négyzeten belül

igyekvő *szomszéd* pukkasztása. Inkább valamiféle igyekvő zajosság és megadó összesimulás.

Az újabb munkákról azonban elmaradnak a keretek. A képek felülete is kitisztul, a korábbi „*zsúfoltság*”, és a többszintes kompozíciók eltűnnek. Magányos figurák maradnak, a fehér papíron szinte kiállóznak tűnő születtekkel. Talán nem járunk messze az igazságtól, de színezettségük is változik, hiszen eddig úgy érezhettük a színek formálják a figurákat, de mintha ezeken a képeken már a formák adnának értelmet a felületükön megjelenő színharmonióknak. A kiüresedett síkokon néhol teljesen dekomponáltan jelennek meg. Korábbi vékony vonalú játékoságuk tömszerűvé és meditatívává válik. Mély tónusú meleg színek dominálnak, egy-egy felvillanó kék, vagy rózsaszín vonulattal. Talán a kiállítás legszebb darabjai ezek a nagyméretű akvarellek.

A fő falon kézfejek színes *lenyomatait* látjuk, és megszemélyesített kaktusz születteű kompozíciókat. Tiszta festői sűrítményeket, karakterizálva, és humanizálva (*Homagge Lesznai Anna*).

Külön részét képezik a kiállításnak a hengeres farudakra (fatörzsekre) festett képek. Látszik, Németh Klára folyamatosan új utakat keres. A új felület, hasonlóan a papírhoz, fehér alapot kap a kép elkészülése előtt. Megállapíthatjuk azt, hogy Németh Klára festményeiben a múltban és a jelenben is a kép részeként jelenik meg a fehér, nem egyszerű alapként, hanem fontos alkotóelemként és színként emeli ki, fogja össze, ritmizálja a kompozíció különböző elemeit. A *hengerképek* egymás melletti ritmusai, kapcsolódó szín- és formai összefüggései, szervesen következnek a korábbi akvarellek világából. Jelképrendszere, kitalált és megfestett, sajátosan Németh Klárás formái és figurái nagyszerűen érvényesülnek a sík felület fogságából kiszabadulva. Jó, hogy nem szabályosak ezek a hengerek. Kell a bizonytalanságuk, egyediségük karakterizálja a rájuk festett *képek* megjelenését, hangulatát.

Németh Klára kiállítása a festészetről, a vízfesték, vízfestés szépségeiről és értékeiről szól. Felszabadultan és játékosan. Mindeközben nőies érzékenységgel fogalmazza újra magának a világot, sajátos jelképeivel.

Formaünnep magyar trikolórral

Kornisstól Tamási Claudiáig - Nudelman László gyűjteménye a Kieselbach Galériában

P. Szabó Ernő

Végre! Közel két évtizeden át próbáltam rábeszélni régi barátomat, Nudelmann Lászlót, hogy mutassa meg egyben, a maga lenyűgöző teljességében képzőművészeti gyűjteményét a közönségnek. Most végre eljött az idő! Nyugodtan mondhatom, egyedülálló élményben lesz része a kiállítás látogatóinak. Ezekkel a szavakkal ajánlotta a közönség figyelmébe a Nudelman László gyűjteményéből rendezett tárlatot Kieselbach Tamás, a Kieselbach Galéria tulajdonosa. A tárlat megrendezésének alkalma sem volt mindennapi, hiszen a kollekciónak bemutatása azt is jelezte, hogy újabb, jelentős állomáshoz érkezett a galéria két évvel ezelőtt elindított bővítése és modernizálása. A kiállítás jelentős mértékben, öt új teremmel bővült, tagolása, a terek szervezése és kialakítása

új minőséget teremt a magyar magángalériák történetében. Így ha a Nudelmann gyűjtemény a maga gazdagságában, összetettségében, kvalitásában tökéletesen alkalmas volt arra, hogy kiderüljön, „mit is tud” a modernizált kiállítóhely, az új téregyüttes minden szempontból megfelelőnek bizonyult ahhoz, hogy az egyik legjelentősebb kortárs - és klasszikus modern - gyűjtemény értékei megmutakozzanak.

Nem ez az első bemutatója természetesen a gyűjteménynek, ahogyan Nudelman László gyűjtői, műkereskedői munkásságának különböző periódusai, területei sem ismeretlenek. Gyűjtői tevékenysége immár négy és fél évtizedes múltra tekinthet vissza, egy rövid, a bélyegek világába tett kiterő után több évtizedes szenvedélyével,

Konkoly Gyula:
II. Világháború,
1967

sikerült megszereznie. Végül két másikat vett tőle, a Gyász-t és a Szentendrei motívum III-at - ma is a tulajdonában van, s a Kieslbach Galéria tárlatán a közönség elé került mindkettő.

Ez a döntés jól érzékelteti gyűjtői hivatása két fő elemét: a legjobb művekre koncentrált, ha kell évekig, évtizedekig vár arra, hogy a kiválasztott főműveket megszerezze. Ezzel az elvvel szorosan összefonódik a másik alapelv, hogy a kedvenc alkotók műveiből szisztematikusan válogatott, a teljes életművet átfogó műegyüttes létrehozására törekszik. Elképzelései kialakulásában jelentős szerepet játszott az elmúlt évtizedek legjelentősebb magyar műgyűjtőinek, például Kolozsváry Ernőnek, Rácz Istvánnak és Dévényi Ivánnak a munkássága, de saját útja egyik mintaadó gyűjtőét sem követi

Az első Korniss-képek 1980 körül kerültek hozzá, az említett kettő kivételével mindegyiket tőle magától vette. Három-négy évig sűrűn és rendszeresen járt hozzá, jó barátságba kerültek, rengeteget tanult tőle. A gyűjteménye másik pillérét alkotó Barcsay-művek közül viszont csak néhányat vásárolt meg a művésztől, s Kornisst leszámítva, általában is szívesen választotta azt a megoldást, hogy műkereskedő közvetítésével szerezte meg a neki tetsző alkotást. Több esetben vásárolt úgy Barcsay-művet, hogy ő maga is tudta, Nudelmann Lászlóhoz kerülnek a képek, közvetítőként azonban mégis ott volt Erdész László.

Ahogy gyűjtői munkássága más területén, így a képek esetében is kezdettől fogva belső igénye, hogy időről időre kerüljön a nyilvánosság elé a kollekció egy-egy része. Míg azonban korábban csak néhány darab jelent meg kiállításokon, egy évtizeddel ezelőtt a pécsi Múzeum Galériában rendezte meg az első olyan tárlatot, amely átfogó - bár természetesen nem teljes - képet adott húsz év gyűjtőtevékenységéről. A tárlat anyaga időrendi sorrendben haladva a század első évtizedeinek olyan mesterei munkáival kezdődött, mint Gulácsy Lajos, Mattis Teutsch János, folytatódott Vajda Lajos, Korniss Dezső, Barcsay Jenő, Bálint Endre és az Európai Iskola más tagjainak képeivel, s a kortársak műveivel fejeződött be. Az akkori gyűjtemény dimenzióit jelzi, hogy nem hiányoztak belőle a

a numizmatikával folytatódott. Hosszabb időn keresztül elsősorban az Árpád-házi pénzekre és garasokra koncentrált, egyedülálló kollekcióját végül 1989-ben a Magyar Nemzeti Bank vásárolta meg. Miközben e terület nemzetközi szinten elismert szakértője és kereskedője lett, idővel gazdag iparművészeti gyűjteményt is létrehozott. A kilencvenes években gazdag 1848-49-es, a magyar szabadságharc tárgyi kultúráját felölelő műtárgyanyagot gyűjtött össze, amelyet 1998-ban egy legendás árverésen értékesített.

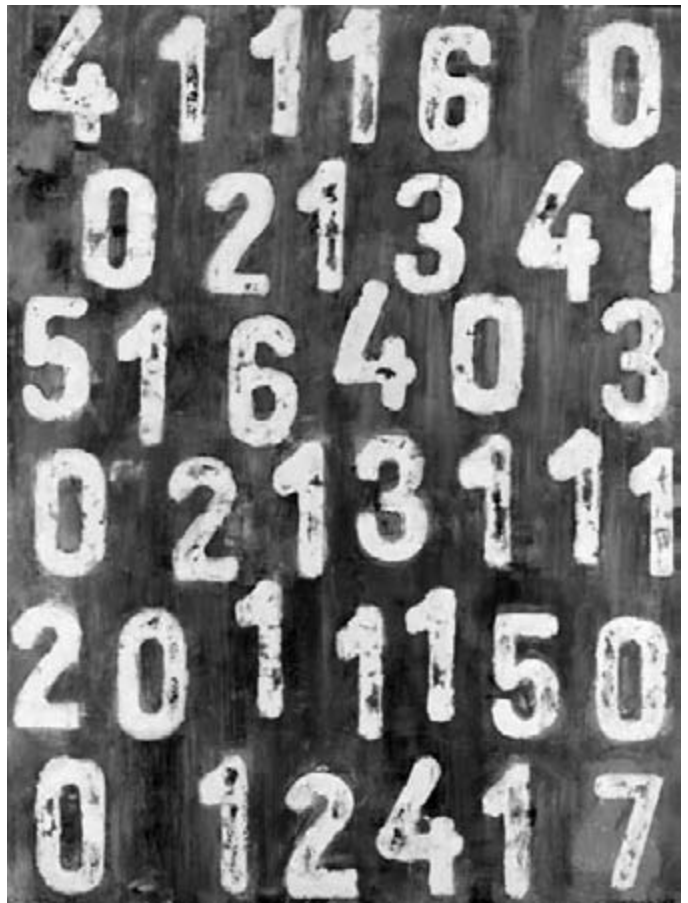
Képzőművészeti gyűjteménye a hetvenes évek közepe óta formálódik. A legerőteljesebb hatást már kezdettől Korniss Dezső festményei gyakorolták rá, amelyeket olyan gyűjtőknél látott meg, akikhez numizmataként érkezett. Ahogy a pécsi kiállítás kapcsán készített interjúnkban elmondta, gyakran látta például azt a két képet, amelyek Vörös-váry Ákos tulajdonában vannak - neki akkor már tiz-tizenegy jó műve volt a festőtől -, s néhány alkalom elég volt, hogy közel kerüljön hozzájuk, s kezdeti ironikus megjegyzéseit célratörő kérdések váltsák fel - de azt a két képet sajnos nem

többi között Moholy-Nagy László, Kassák Lajos, Ország Lili vagy éppen Kondor Béla festményei sem.

Már a pécsi kiállítás idején megfogalmazódott, hogy a gyűjtemény fejlesztése elsősorban a kortárs magyar művészet irányába mozdul el. „Ha úgy tetszik, elég foghíjas az anyag, vannak elmaradásaim, Keserű Ilona, Nádler, Hencze, Barabás Márton” – mondta akkor a gyűjtő, hozzátéve azt is, hogy a pécsi kiállítás részben éppen arra volt jó, hogy számára is kiderüljön, a külön-külön létező művek együttest alkotnak-e valójában. Nos, a Kieselbach Galériában rendezett tárlat a gyűjteményfejlesztésre és a művek együttessé válására vonatkozó kérdésre is meggyőző válasszal szolgált. A „hiányok” ha beszélhetünk ilyenről egy olyan magángyűjtemény esetében, amely nem törekszik múzeumi babérokra, egy-két kivételtől eltekintve eltűntek. Korniss és Barcsay művészete szinte egyforma hangsúllyal van jelen a gyűjteményben, a kiállításon is mindkettőt majd két-kéttucatnyi munka képviseli. A gyűjtemény kiemelkedő értéke például Korniss 194-es Pásztorok-ja, 1949-es Laokon II-je, Barcsayt elsősorban az ötvenes évek közepétől a hetvenes évek közepéig tartó időszak művei, közöttük a szentendrei mozaikhoz készült vázlatok képviselik, a legkorábbi alkotás az 1950-es Asszonyok című rajz, amely jelzi, hogy Nudelmannra szerencsére nem jellemző a papírmunkáktól való, itthon annyira jellemző gyűjtői idegenkedés.

A két fő pillér mellett megjelenik, mintegy kiindulópontként Vajda Lajos 1934-37 közötti alkotásainak az együttessé, folytatásként pedig ott vannak Bálint Endre 1946-72 közötti képei, illetve Vajda Júlia 1942-es Kettős portréja és két 1947-es festménye. Innen vezet tovább az út két-két Ország-Lili- és Kondor Béla-alkotáson keresztül a hatvanas évek elejéig, a Csernus Tibor, Lakner László nevéhez kötődő szürnaturalista törekvésekig. Előbbi esetében a repülő tematika előlegzi a későbbi, a gyűjteményben nem képviselt periódusokat, az utóbbi esetében viszont az 1963-tól 1991-ig terjedő időszakot fogja át a gyűjteményben lévő négy alkotás, jelezve egyben a hatvanas évek eleji nyitást követő folytatást, a pop art, a fotórealizmus hazai megjelenését illetve az Iparterv nemzedék fellépését, a régi és az új avantgárd találkozását. A

hatvanas években megjelenő új magyar művészet legjelentősebb képviselői közül korai művekkel van jelen Nádler István (Közelítés, 1968, Ívek, 1968), Keserű Ilona (Ezüstös kép, 1964, Sírkövek, 1969), Fajó János (Háromszögek, 1969, Formaünnep 1971-74), Bak Imre (Tükrözés I-II.), Tót Endre (Magyar trikolor, 1966, Számok és betűk tánca, 1967), Konkoly Gyula (Óh Afrika, Maja és Danaé, 1967). Míg utóbbi négy asszablázs a magyarországi pop art megjelenésének revelatív erejű dokumentuma a gyűjteményben, de nem folytatódik a későbbi időszakok műveivel, ahogyan Fajó János hatvanas-hetvenes évekbeli műveinek az együttessé sem, addig Keserű Ilona, Nádler István, Tót Endre és elsősorban talán Bak Imre munkásságát is több jelentős alkotás képviseli az 1990 utáni két évtizedből is. Melléjük társul több olyan művész munkája, akiknek szemlélete csak részben (Maurer Dóra, Deim Pál) vagy egyáltalán nem (Swierkiewicz Róbert, Prutkay Péter, Kárpáti Tamás) találkozik az említettekével, jelenlétük azonban ettől még csak fontosabbá válik: jelzi Nudelmann gyűjtői nyitottságát, abszolút önállóságát, s csak még hitelesebb tükrévé teszi a gyűjteményt a sokszínű kortárs magyar művészetnek.

Enteriőr
Ilona
Keserű Ilona
munkáival

Egyben pedig kiváló alkalmat ad a kiállítás kurátorának, Kiesebach Tamásnak, hogy rendezői fogásokkal még izgalmasabbá tegye a tárlatot. Ilyenekben ugyanis nincs hiány, kezdve a bejárati műegyütttestől, ahol Korniss- és Lakner-művek találkoznak a piros-fehér-zöldszínegyüttes jegyében, folytatva Tót Endre 2000-es *Es lebe die Liebe!* című képével, amely a mennyezetre került, vagy éppen Deim 1982-es *feketében* című festményével, amely a Barcsay-műveknek szentelt sötét falú teremben ragyog föl a mester műveinek a társaságában. A kurátor dolgát azonban valóban erősen megkönnyítette a gyűjtemény kvalitása, összetétele és a galéria új, az átalakítás eredményeként létrejött téregyüttese. Így ha a látogató belép az ajtón, már látja Korniss Dezső egyik főművét, az 1947-es *Mezei Vénuszt* (Barbár Vénusz) a harmadik terem szemközti falán, a látósugárba kerül Vajda Lajos műveinek együttese a második teremben, közvetlen közelében pedig balra Keserű Ilona és Nádler István, jobbra Konkoly Gyula festményei vezetik a tekintetét. No meg Tamás Claudia Ajkaim XI. című 2001-es munkája, amely egyszerre reflektál Lakner László hasonló motívumú alkotásainak a kérdésfeltevéseire és sejteti a gyűjteményfejlesztés új irányait.

- Prutkay Péter, Swierkiewicz Róbert műveit szintén Vörösváry Ákos gyűjteményében láttam először. Folytathatom a sort O.Papp Gáborral, Mazzag Istvánnal, Paizs Péterrel: műveik többnyire egy-egy

kiállítási élmény, ráismerés eredményeként kerültek hozzám. Nem látogattam végig szisztematikusan a műtermeket. Ha úgy tetszik, elég foghíjas az anyag, vannak elmaradásaim, Keserű Ilona, Nádler, Hencze, Barabás Márton. A kortársaknál persze van egyfajta kettősség, amelynek hatásától az ember akkor sem mentesítheti magát, ha a műveket nem csarélgeti a falán: miközben az aukciókon legfeljebb kivételesen vannak jelen, külföldi eladásaiukat itthon is mérceként állítják, így a gyűjtő helyzete a gyarapításkor meglehetősen nehéz. A klasszikusoknál egyértelmű a helyzet: a műkereskedők jelentős része látja a kvalitást, s egyre inkább kerülnek olyan érdeklődők is, akik hajlandóságot éreznek, hogy a kvalitásnak megfelelő árat megfizessék. A felfutás sok ellentmondással jár, sok mű „bukkan fel” hirtelen - ez a jelenség azonban csak tovább növeli az évtizedeken keresztül követhető sorsú remekművek értékét. A jövőben egyre nagyobb szerepet kap a proveniencia.

- *Olykor szenzációsan magas árakról, máskor kudarcokról, hamisítási botrányokról érkezik hír. Ön milyennek látja a fél évszázados teszthalálból ébredező magyar műkereskedelem helyzetét?*

- Összes bajával együtt halad előre. Nem kis részben azért, mert számos olyan új gyűjtő jelentkezik, aki kellő anyagiakkal, elszántsággal rendelkezik, hogy jelentős gyűjteményt hozzon létre. Nem kis százalékban persze ez anyagi és presztízs-vonzatokkal jár együtt, így sokan nem mélyülnek el annyira a dolgokban, hogy lemondjanak a

műkereskedelmi szakértelemről. Sokféle érdek, morális mérce találkozik, ebben a helyzetben sok minden, a legellentmondásosabb jelenségek találkoznak. Vitatható képeket menedzselnek, jó képeket megkérdőjeleznek. Összességében rengeteg a hasonlóság a magyar és a külföldi helyzet között, bár az a töretlenség, folyamatosság, jobban kialakult gyakorlat, ami ott van, csak lassan behozható.

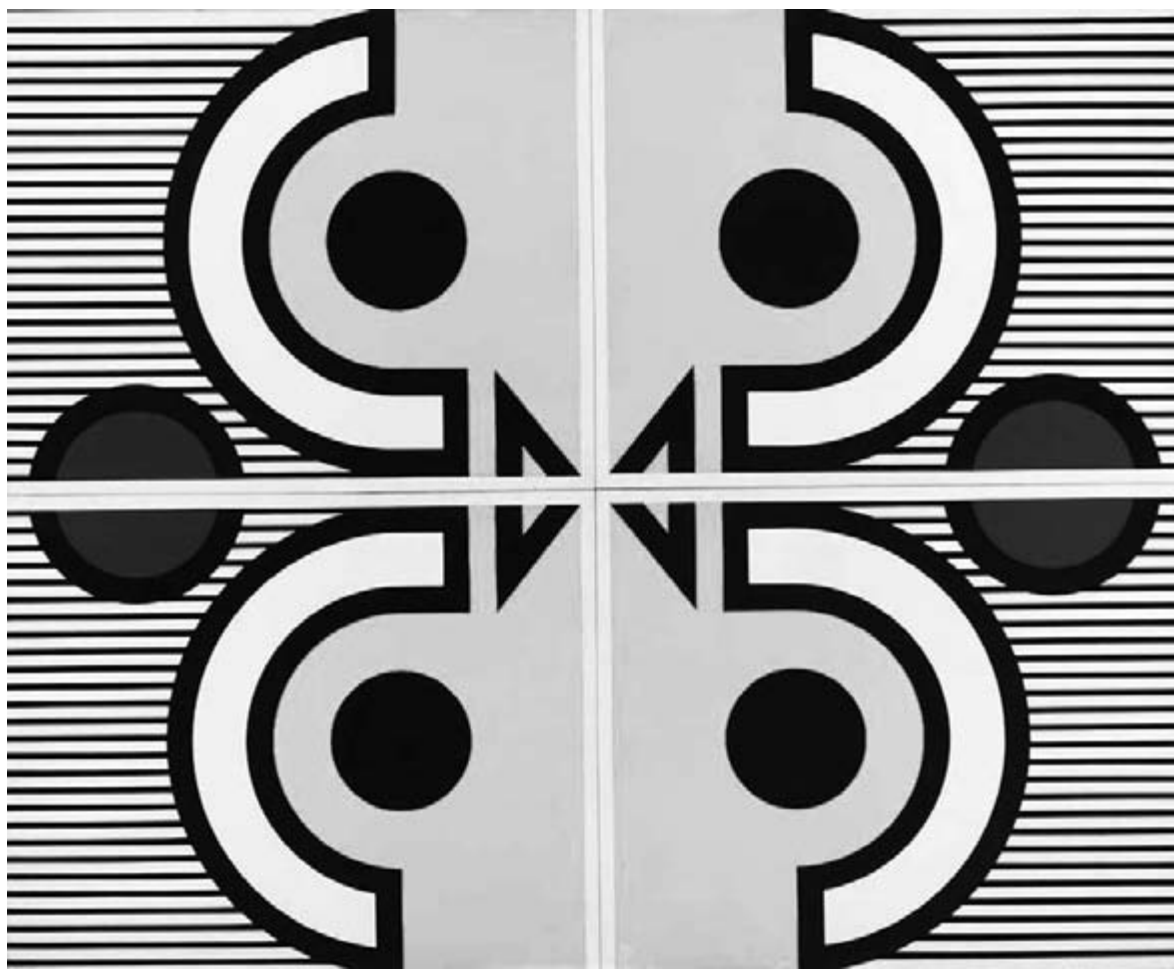
- Tervei között további kiállítások rendezése is szerepel, a gyarapodó anyag egyéb részeiből is. Vannak-e már helyszínek, időpontok?

- Ezek a tervek még nem konkrétak, az azonban bizonyos, hogy készül egy kiadvány, amelynek összeállítása a pécsi kiállításhz kapcsolódva kezdődött meg. Ezen én az elmúlt 20 évben nem sokat töprengtem, ránéztem mondjuk Prutkay Péter 1848-ára, tudtam, hogy remekmű, s hagytakoztam rá, hogy ha nekem minden egyes darab megfelel valami miatt, mindenfajta filozófiai,

esztétikai konstrukció nélkül kell lenni bennük valami közösnek, kell, hogy meglegyen bennük az a kohézió, amely igazi gyűjteménnyé teszi őket. Olyanná, amelyet száz százalékig vállalok. Ennek egy gyakorlati szépséghibája van, az hogy nem teljes. A száz képem mellé oda kellene ugyanis még tenni azt az ötvenet, amelyet ilyen vagy olyan okból bizonyosan sosem szerezhettek meg, de amelyeket éppen úgy magaménak érzek, mint az enyéimet. Talán ezekkel együtt kellene kiadni egy kötetet, talán akkor mondhatnám igazán, hogy igen, ez a gyűjtemény én vagyok.

- Köszönöm a beszélgetést.

Bak Imre: Reflection (Sun-Bird-Fice) - 1976

„Új kertét ültetünk”

(A Hevesi Sándor Színház elmúlt évadáról)

„Új kertét ültetünk, szebbet, mint a régi volt” – ez az idézet szerepelt a 2010/2011-es évad nyitóelőadásának, a Cseresznyés kertnek a színlapján. Mivel ennek az évadnak már az új vezetéssel, Besenczi Árpád igazgatóval és Sztarenki Pál művészeti vezetővel indult neki a társulat, az idézet a darabon túli jelentést is sugallt az alkotók részéről. Másrészt, a közönség és a kritika oldaláról viszont fokozott figyelmet kapott ez a bemutatkozó előadás. Ami mégsem volt teljesen újnak tekinthető, hiszen Sztarenki Pál még 2004-ben, a zalaegerszegihez nagyon hasonló megközelítésben állította színpadra a Cseresznyés kertet a József Attila Színházban. Az előadás meghatározó alakjává a Wellmann György alakította Firszet, az öreg szolgát emelte, aki végig jelen volt a színen, ahogy időtlen idők óta az általa szolgált család életében is, és aki hol néma tanúként csak megfigyelte, hol rezonőrként kommentálta a történeteket. Ebben a rendezői értelmezésben Ranyevszkaja és családja oly annyira egy értékvesztett, idejétmúlt világot képviselnek, hogy bukásukat még csak szálni sem lehet, az újjazdag új gazda, Lopahin (Urházy Gábor László) pedig kevésbé gátlástalan a más interpretációkban megszokotthoz képest. Ez a megközelítés valamelyest csökkenti az előadás téjtét is, hiszen ha semmi értékes és sajnálnivaló sincs abban, ami elbukik, akkor a bukása sem lesz drámai.

A színház életében végbement változások nyomot hagytak a színészi összjátékon is. A korábbi, jó formában lévő, összeszokott társulatot utoljára a 2010-es POSZT-on, a versenyprogramba bekerült Revizor-előadásán láthatta együtt a közönség. A Cseresznyés kertben a Zalaegerszegen maradt régiék már az új tagokkal (Sztankay Orsolya, Kálóczi Orsolya, Nádházy Péter) játszottak együtt, de természetesen itt még szó sem lehetett összeszokottságról, a színészi játéktílusok egymáshoz csiszolásáról, ahogy ezt valamennyi,

az előadásról született kritika észrevételezte, többnyire azt is hozzátéve, hogy Csehovnál ez az összjáték a szokásosnál is fontosabb lenne. A kritikai visszhangot tekintve egyébként meg kell jegyezni, hogy az – ide nem értve a helyi lapok kritikai rovatát – az egész évadra vonatkozóan jóformán kimerült a Cseresznyés kert értékelésében. Erről az előadásról valamennyi színházkritikai szaklap (Critikai Lapok, Ellenfény, Színház) írt, és az volt az egybehangzó véleményük, hogy hagyományos, realista megközelítésmódú, tisztességes, néhány részértéket felmutató, de átlagos színvonalú előadás született. Az évad további előadásairól azonban már csak elvétve születtek szakkritikák. Ebben szerepet játszhatott, hogy a látott nyitány után nem vártak kiemelkedő szakmai színvonalú előadásokat, de olyan prózai szempontok is, mint a lapok beszűkült anyagi lehetőségei, amelyek csak szűk körben teszik lehetővé a kritikusok utaztatását, és emiatt Zalaegerszeg nyilván háttérbe szorult a budapesti színházakkal szemben.

Besenczi Árpád pályázatában és azóta is többször hangsúlyozta, hogy népszínházat szándékozik létrehozni Zalaegerszegen, ahol „a közönség az egyetlen autentikus zsűri” és ahol „nem lehet lilulni, legfeljebb a stúdióban” (Juhász László interjúja Besenczi Árpáddal itt olvasható: <http://7ora7.hu/hirek/besenczi-arpad-a-kozonseg-az-egyetlen-autentikus-zsuri>). Ennek az elképzelésnek megfelelően a Cseresznyés kertet követően csupa vígjáték és komédia került színre.

Kívétel lehetne közülük Egressy Zoltán sokat játszott Portugálja, Lendvai Zoltán rendezésében, de csak félig-meddig az. Irgácson, ebben a képzeletbeli magyar faluban, és annak darabbeli középpontjában, a kocsmában a magyar vidéki élet számos szomorú és jellegzetes sajátossága megjelenik, a munkanélküliségtől az alkoholizmusig. Ebben az előadásban azonban Bece, az Irgácsra vetődött

budapesti, írónak készül, kallódó értelmiségi fiú néz rá az irgácsi közegre, inkább annak furcsa, mulatságos oldalát látva, mint a mögötte lévő valóságot. Holott a darabban megvan a lehetőség, hogy ma, amikor a menjek-e külföldre vagy ne menjek dilemmája már nem a romantikus ábrándok világa, hanem a munkanélküliség szülte kőkemény kényszer és napi tapasztalat Zalában is, mindez beépüljön az előadásba. Ezúttal azonban nem több és nem kevesebb született, mint egy kellemes, jó színészi alakításokat is felvonultató előadás.

A további premierok közül a Liliomfi minden szempontból megfelel a Besenczi Árpád által hangoztatott szempontoknak: igazi népszínházi darab, ráadásul Pinczés István rendezésében kétszeresen is az, mert az előadást magát egy (nép) színházi keretbe illesztették. A keretjáték szerint vándorszínészek érkeznek ugyanis, hogy előadják magát a darabot. Nagy erénye az előadásnak, hogy a jóízű, életvidám komédiázás mellett színházról és művészlétről is hitelesen tud szólni. A színészek kis távolságtartással, öniróniával képesek látni és

láttatni a saját, folyamatosan változtatott szerepeiket. A második felvonásban például eljátszanak szinte egy komplett népszínművet, ami attól válik ma, 2010/11-ben hitelessé, hogy végig ott érezni benne ezt a kis távolságot. A sikerhez hozzájárul, hogy Mihály Péter egyértelműen jó választás volt a címszerepre, és az egész társulat is jobb benyomást keltett, mint a Cseresznyészkertben.

A Méhes László rendezte Primadonnákat sajnos nem láttam, az ötödik nagyszínpadi bemutatót, a Mágánás Miskát azonban igen. Harangi Mária egy nagyobb meglepetések és rácsodálkozások nélküli, de megbízható színvonalú, jól működő operett előadást rendezett.

A színház új együttműködési formákkal is kísérletezik, ennek keretében a keszthelyi Balaton Színházzal közösen mutattak be egy spanyol vígjátékot, a Mennyből a hullát, amelyet az elmúlt évadban csak egyszer-kétszer játszottak Zalaegerszegen, de az ideiben már itt kerül a bérletes előadások közé.

A kamaraszínházi produkciók közül a Minden jót, Elling! nem tekinthető új bemutatónak, hiszen a József Attila Színház 2008-as, Sztarenki Pál rendezte előadását adaptálták a volt Házi Színpadra, kölcsönkérve a jelenleg a Griff Bábszínház játszóhelyül szolgáló kamaratermet. Az elmegyógyintézetből éppen kikerült, a mindennapi élethez lassan, és nem egyformán alkalmazkodó két barát története az igényesebb bulvárdarabok közé tartozik, amely ebben a feldolgozásban egy ideig billeg a tragédia és a komédia között, aztán elbillen a komédia irányába.

A másik kamaraszínházi előadás, a Scapin furfangjai a Zsinagógába került. Ebben a nagyon szép, de teljesen más stílusú és rendeltetésű térben sikerült Sántha Borcsa díszlet- és jelmeztervezőnek felidézni a darab helyszínül szolgáló nápolyi kikötő nyüzsgő világát, úgy, hogy a nézőket is be tudta vonni a nyüzsgésbe. Az általa megteremtett karakteres látványvilág meghatározó eleme lett Naszlady Éva korrekt, igazmondás és hazugság, bűn és büntetés viszonyát, határait boncolgató rendezésének.

Ehhez az előadáshoz kapcsolódik a színház egyik fontos és sikeres kezdeményezése, a „Scapin, a spanom!” elnevezésű beavató színházi sorozat,

Liliomfi
a Hevesi
Sándor
Színházban
2010.
november
(Mihály
Péter,
Kálóczy
Orsolya)

amelyet Madák Zsuzsanna dramaturg szervezett. Ennek keretében középiskolák sorában szerveztek egy-másfél órás, az előadáshoz kapcsolódó, a gyerekek aktivitására épülő foglalkozásokat.

A Rómeó és Júliából is készült beavató színházi előadás Tompagábor Kornél rendezésében. Néhány jelenetet játszottak el a darabból, majd a rendező ezekhez kapcsolódva beszélgetett a gyerekekkel.

Sikeres volt az „Ádámok és Évák”- program is. Középiskolák között sorsolták ki Az ember tragédiája színeit, a színház pedig segítséget nyújtott a felkészüléshez, betanuláshoz. Sok középiskolást mozgató meg és vitt közelebb a színházhoz ez a kezdeményezés, amelynek az idén folytatása is lesz.

Született egy gyermekelőadás is az évadban, a Lázár Ervin meséjéből készült A kisfiú meg az oroszlánok. Látványos, színház és cirkusz között egyensúlyozó adaptációt láthatott a gyermekközönség, és a színház ebbe is igyekezett bevonni a helyi ifjúságot, például a Ladorhegyi Iskola kötélugró csapatát.

Ahogy mindebből látható, a korábbihoz hasonlóan az új vezetés is kiemelt jelentőséget tulajdonít a beavató színházi programoknak, az iskoláskorosztály megnyerésének, színházhoz szoktatásának, ennek

több formájával is kísérleteznek, nem is sikertelenül, és ez mindenképpen üdvözlendő törekvés.

Érezhető a szándék, hogy látszani szeretnének a város életében, ezt szolgálja a tavaly első ízben megrendezett és az idén megismételt évadnyitó fesztivál. És hogy nem csak a város életében szeretnének látszani, azt jelzi, hogy új bemutatóikról vagy éppen a most említett fesztiválról többször hírt adott az országos média, például a kereskedelmi televíziók híradói.

Az első évad alapján nem lehet messzemenő következtetéseket levonni, most azonban úgy tűnik, hogy az új vezetés „biztonsági üzemmódra” kapcsol. Nem vállal nagyobb művészi kockázatot, a jól bejáratott darabok közül választ, túlnyomó részben szórakoztató műveket. Megbízható, de nem kiemelkedő színvonalú előadások születtek az elmúlt évadban. Nem véletlen, hogy a korábbi két évaddal ellentétben most nem került egerszegi előadás a Pécsi Országos Színházi Találkozó versenyprogramjába. Visszakanyarodva a bevezetőhöz: valóban „új kertet” ültetnek, de nem szebbet, mint a régi volt, hanem másmilyent. Hogy mivé fejlődik, arról egy-két év múlva többet tudunk majd.

Mágnás
Miska
2011.
április

Szemes Béla

Shakespeare-vígjáték a Hevesi Sándor Színház évadnyitó előadásán

A reneszánsz angol drámaíró műveit ön- és hatásértéke alapján katalógusba rendező irodalmi kánon megszokottságból is hajlamos arra, hogy Shakespeare-t elsődlegesen a királydrámák és tragédiák klasszikus és elvülhetetlen szerzőjeként aposztrofálja. Az egyetemes drámatörténet azonban nála – műfajtól elvonatkoztatva – az életmű elengedhetetlen részének tekinti mindazokat a dramatikus szövegeket, amelyeket a XVI. századvég és a következő évszázad másfél évtizedének produktumaiként jegyezhetünk. Közismert, hogy az írott darabok – miután az ún. könyvdrámák minősítés Shakespeare esetében negligálható és tartalom nélküli fogalmi megjelölést takar (a műveit már saját korában bemutatták) – valódi létformája napjainkban is a színpadi előadásokban tetten érhető rendezői interpretációban, illetve a színészek játékának minőségében és magában a színpadi látványban artikulálódik. Ezért a hazai színházak a szerző nevével összeforrott művek mellett szívesen mutatják be az író olyan alkotásait is, amelyek színpadon hatásosan megjeleníthetők, ám nem feltétlenül tartoznak a befogadói köztudat által stigmatikusan azonosítható Shakespeare-drámák közé.

A gazdag alkotói életműből az idej színházi évadnyitón a vígjátékok korszakát lezáró, a műfaj sajátosságait összegző, valószínűleg 1600/1601-

ben keletkezett *Vízkereszt, vagy bánom is én* című darabot mutatta be a Hevesi Sándor Színház. Az angol reneszánsz drámaíró művét több jeles irodalmárunk magyar nyelvű tolmácsolásából ismerhetjük, amelyek közül érdemes megemlítenünk Mészöly Dezsőnek (1985-ös) a tradíciót követő címen – *Vízkereszt, vagy amit akartok* – szépirodalmi nyelvre komponált átültetését. Nádasdy Ádám szövege *Vízkereszt, vagy bánom is én* címmel (a Színház című folyóirat 2006. februári mellékletében) jelent meg, amely korunk élő nyelvhasználatához igazítottan, populárisabb módon, a „fentebb stíl” szellemiségét kevésbé etalonnak tekintve adaptálta nyelvünkre a darab eredeti szövegét.

Shakespeare vígjátékainak világa alapvetően összetettebb és komorabb színezetű annál, hogy akár az azokban történő események, akár szereplőinek jellemvonásai kizárólag a gondtalan nevetetést akarnák kiváltani, ezért amellyel, hogy a cselekmény ebben a műben is többféle jelentésvonalat hordoz, a karakterek sorsa ugyancsak kettősséget rejt magában. Ennek bizonyítására elegendő arra utalunk, hogy az alapvetően egyértelmű és ambivalens érzelmi/szerelmi attitűdök mellett (Orsino herceg – Olivia – Viola (Cesario) – Malvolio – Sebastian – Antonio), fajsúlyos szerepet kap Olivia háznagyának – Böföghy Tóbi – Mária – és bizonyos fokig Fonnyadi Ábris által történő

Farkas
Ignác,
Besenczi
Árpád,
Balogh
Tamás,
és
Kovács
Orsolya
a
darab
egyik
jelenetében

– kifigurázása, rászédése és a pellengérré állítása, a bohózati elemeket elsősorban megjelenítő (Böföghy és Fonnyadi) triviális viselkedése, valamint a „sztoikus és a józan ész szilárd talaján álló” Feste szerepeltetése.

A shakespeare-i dráma és színház tartalmi és formai elemeit, dramaturgiáját (szerelem, rajongás, félreértések, majd azok tisztázása, párbaj, cselvetés, stb.) felvonultató rendezést kevésbé éreztük magyarázó/értelmező jellegűnek. Csiszár Imre egészében lazább szerkezetű (a feszesebbre komponált részek Feste „okoskodásaiban”, illetve Olivia és Viola/Cesario dialógusaiban nyilvánultak meg), inkább a változó intenzitású jelenetekre összpontosító felfogása azt tükrözte, mintha a rendező elsődlegesen Nádasdy fordításának szövegű színpadi formanyelvű történet adaptálására koncentrált volna. Ezért aztán Csiszár színpadra állított előadásának koncepciójában nem fedezhettünk fel markánsan napjainknak szóló üzenetet, hacsak Nádasdy Ádám szövegének stiláris elemeit, valamint a nem kosztümös szereplők öltözékét nem tekintjük annak. Természetesen közülük egyik sem befolyásolja a dráma eredeti megszerkesztettségének minőségét, illetve a jelenkori előadás színvonalát, noha helyenként öncélúnak hat a fülledt és túlfűtött erotizáltság hangsúlyozása, illetve nincs igazi funkciója némely, a közönségesség szintjét súroló jelenet (pl. Fonnyadi és Viola/Cesario párbaja) kiemelésének. Az előadás rendezője, egyben a díszletet is tervező Csiszár Imre kétszintű (ugyanakkor állandó)

ügyesen kitalált játéktere nemcsak a jelenetek közti váltások megteremtésére alkalmas, hanem az evilági „lent” és a „fent” térbeliségének és a szereplők egzisztenciális közegének szimbólumát is jelenti. A zárójelenetben a két stilizált szint virtuálisan eggyé válik, miként Feste éneke is – a cselekmény jelenbeli befejezetlenségétől függetlenül – egységet, lezártágot ad az eseményeknek.

Shakespeare *Vízkereszt* című darabja igazi karakterteremtő vígjáték. Színrevitele kitűnő lehetőséget biztosít az állandó jellemvonásokat viselő, jellegzetes alakok megformálására. A mű kulcsfiguráinak alakításával megbízott színészek többségének kiválasztása Csiszár Imre szakmai érzékenységének eredménye. Urházy Gábor László alakításában nem vonjuk kétségbe a puritán és populáris, Olivia szerelmére kitartóan áhító, de szexuálisan ingatag beállítottságú Orsino herceg hitelességét, miként találónak érezzük a mélységes gyásza miatt zárkózottan élő, a nőiességét azonban büszkén vállaló és bátran megcsillantó, fiatal grófnő (Olivia) szerepét megformáló Kovács Olga játékát is. Pap Lujza (Viola/álöltözetben Cesario) a férfruhát magára öltő nemeslány az események központi szereplője. A szereppel történő azonosulása, kommunikatív alakítása következtében talán a legjobb színészi teljesítményt nyújtja. Misurák Tünde (Olivia társalkodónője) hatásosan kelti életre az érzékiséggel telt intrikus hajadon hús-vér figuráját; Farkas Ignác (Malvolio, Olivia háznagya) érett játékában, a cselvetés áldozatává vált, érzéseiben megalázott, keserűséggel telt ember

életérzését szemlélhetjük. Besenczi Árpád (Vitéz Bőfőghy Tóbi) vaskos realizmussal játssza el a léha, korhely és kicsapongó életmódot folytató nemes szerepét. Színpadi teljesítménye ismételtlen meggyőző róla, hogy alakítása – gegekkel tűzdelt verbális kifejezőkészsége és gazdag „testbeszédre” épített kommunikációs eszközrendszere következtében – az ilyesfajta szerepekben megkérdőjelezhetetlenül etalonnak számít. (Bízunk benne, hogy a jövőben, nagyszínpadi előadásokon más karakterben is többször láthatjuk.) Vitéz Fonnyadi Ábris – Szakály Aurél alakítja – Malvolióval egyetemben a darabbeli játszmák legnagyobb vesztese. Fizikai megalázása már-mártúzásnak hat, így Szakály néhány helyzetben megnyilvánuló alakítása – remélhetőleg önhibáján kívül – a túljátszottság érzetét kelti. Shakespeare vígjátékának legkülönösebb figurája Feste (Balogh

Tamás formálja meg), a tréfamester, aki darabbeli státuszával ellentétben, bölcs gondolataival a mű meghatározó szereplőjévé válik. Nem véletlen az a dramaturgiai fogás, hogy az általa előadott dal zárja az előadást. Balogh Tamás visszafogott, bizonyos rezignáltságot mutató, őszinte játéka a figura valós alakját teremtette meg.

Az angol reneszánsz drámaíró Vízkereszt, vagy bánom is én című darabjának bemutatója nem szokványos előadás, furcsa mód nem érezzük annak shakespeare-iességét. A cselekményt, a helyzeteket és a szereplőket megismertető elsődleges látvány közérthető, ám a mélyebb rétegek (a frivolitás, trivialisitás, nemi attitűdök, stb.) jelentésének – bár napjainkban is szembesülhetünk velük – megfejtése csak a szerző korának, színházának és műveinek alaposabb ismeretében lehetséges.

Szemes Péter

Pinokkió ma

(A Griff Bábszínház *Éljen Kinoppió!* című előadásáról)

A közönség szórakoztatásának vágya mellett bizonyosan a kiváló olasz író, Carlo Collodi emléke előtti főhajtás szándéka is munkált a Griff Bábszínház vezetésében, mikor elhatározta az *Éljen Kinoppió!* című darab műsorra tűzését. Hiszen a főként dramaturgként, műfordítóként és kötet szerkesztőként ismert Upor László – eredetileg a Vojtina Bábszínház társulatának írt – művének bemutatójára az itáliai mester születésének 185. évfordulója közelében, szinte pontosan halála emléknapján került sor. Az előadást a zalaegerszegi teátrumokban immár házirendezőnek, szinte állandó társulati tagnak számító Pinczés István rendezte, aki sikeresen oldotta meg a bravúros nyelvi játékokból álló, az értelmezéshez megéltséget és olvasottságot feltételező (utalás történik benne pl. Rostand *Cyano-jára*), gyermekek számára szinte érthetetlen, de felnőttként élvezhető szöveg színjátékos megjelenítését.

A nyitó színpadkép Dzszepttó műhelyének belsejét tárja elénk, a háttérben vetített, kertre nyíló ablakkal. Eltávozott feleségének képe mellé itt akasztja fel az öreg fafaragó az előadásban később szereplő bábokat, majd új művén dolgozik tovább. Munkáját az inkább cirkusz-, mint bábszínház-igazgató külsejű Carramba és két, botra támaszkodó segédje, Kanda – a szőke parókás, napszemüveges macskanő –, illetve a nyakprémes, tetovált, fejkendő-fukszos Rók Úr (Collodinál vak Kandúr és sánta Róka szerepel) érkezése szakítja félbe, akik az elkészült bábokért jöttek. Öltözékük, beszédmódjuk mellett retardált nyelvhasználatuk is mutatja: a „Rossz” jelenkori viszonyokhoz alkalmazkodó, modern megtestesítői ők. Nemcsak elviszik Dzszepttó műhelyének lakóit, de az időközben feléledő Kinoppiót is megkísértik a kinti, csillogó világ képével.

Az idős mester megőrül a klasszikus öltözékű,

Szilinyi
Arnold
a darab
egyik
jelenetében

félmaszkos, hosszú orrú fa-fiúcskának és elárulja neki titkos vágyát: azért gyűjt, hogy létrehozza saját „Mesésen Színes Bábszínházát”. A rendes gyerekekhez illő fürdetés azonban már nehezebben megy, az árnyjátékos megjelenítésben jól látszik, hogyan tiltakozik ellene az életre kelt báb, akinek figyelmét végül csak a halott Dzsepettónét jelképező Kék Lepke – Pinczés István rendezésében nem meglepő – gésákat idéző táncával lehet lekötni. Kinoppió esetlenül próbálja utánozni a mozdulatokat, míg le nem fektetik. Sokáig nem

Farkas
Attila
mint
Dzsepettő,
és
Szilinyi
Arnold
mint
Kinoppió

pihen, s mivel hajtja a kinti világ felfedezésének vágya, az ajtón át elindul, és árnyként bolyong a háttérre vetített ködös erdőben. Mikor észleli a hiányt, és kint feltűnik a settenkedő Kanda és Rók Úr árnyéka, a Lepke táncával segíti a fából készült fiú hazatérését. A vacogó megmentett, hogy felmelegedjen, bedugja a lábát a kandallóba és miután az izzani, és füstölni kezd (Collodinál el is ég), a tűzoltószirénára ébredő Dzsepettónak kell eloltania. Az ifjú bábú orra, mivel hazudik a hollétére vonatkozó kérdést illetően, elődjéhez hasonlóan hatalmasra nyúlik, de öreg mentora gyorsan lefaragja és elmagyarázza neki a környező dolgok és az elemek természetét. Kinoppió ezután mesét akar, így a bábkészítő tanulságul levetíti neki diafilmen az eredeti olasz történetet – a Lepke narrációjával, valamint Kanda és Rók Úr alámondásával. Egészen addig, míg a fa-fiú el nem rontja a vetítő készüléket, tettétől megijedve magához veszi Dzsepettő megtakarított pénzét, majd elmenekül.

A háttérre vetített zöld erdőben – mintegy a dia kockáit megelevenítendő – már várja őt a két cselvető árnya. Az érkező Kinoppió először nem dől be nekik, de aztán rábeszélésüknek engedve mégis velük tart Csilivilivár felé. Útközben azonban előbb betérnek a szintén vetített, majd a színpadra érve kimerevített háttérként szolgáló fogadóba, ahol a szakácsruhás, fogókezű, fordítva beszélő Hófehér Rák szolgálja ki őket. A kísértők hihetetlen étvágygal mindent felfalnak, ám a fizetés Kinoppióra marad. Miután távoznak, Dzsepettő műhelye jelenik meg – az idős mester sehol sem találja fiát, ezért keresésére indul.

A trió közben célhoz ér, a Nyerők Világközpontjába, melyet a háttérben csillogó kaszinó fényei jelképeznek. A bábút teljesen megszedíti a csodás környezet és a színpad előterében álló gépen rövid idő alatt minden pénzt eljátszik, úgy, hogy természetesen a zsetont váltó Carramba és Rók Úr is lenyúlja. Az automata aztán fizikailag is rabul ejti az ifjú szerencsejátékost, szorult helyzetéből a Hófehér Rák szabadítja ki, elvágva lenullázott mázlikártyájának nyakba akasztott zsinórját, sőt még egy aranyat is ad neki. Kinoppió megmentőjével menekül el a bünbarlangból, ám a paraván mögött a zsákmányon osztozkodó gonosz árnyak főnökük

utasítására nyomukba erednek és egy kihalt, sziklás tájon elfogják őket. Nemcsak maradék pénzüket veszik el, de verést is kapnak, sőt Kanda és Rók Úr a bábuval gyújtott tűzön tervezik megfőzni a Rákot. A gyújtós és a vacsora azonban idejében észreveszik a közeli, biztonságot nyújtó vizet, így sikerül kerekét oldaniuk.

Dzsepettó sötét műhelyéből a háttéren vetített képeken látszik, hogyan nyeli el az akváriumi aranyhalak közt úszó fa-fiút egy nagy Óriáscépa szája. A feneketlen gyomorban mindenféle dologgal és lényel találkozik – almákkal, traktorral, teknősháton utazó csigával, labdát egyensúlyozó fókával, habléánnyal –, de miután hazudik nekik, megint megnő az orra. Ennek most hasznát veszi, mert felvágva vele a hal oldalát, megmenti foglyul esett társait. Végül egy arra úszó fűrészhál szabadítja meg a feleslegtől és delfinek segítségével ér partot. (Ez a megoldás jobbnak bizonyult, mint a dramatikus szövegbeli, ahol a mintegy demiurgosz státuszú Dzsepettó mozgatja az akvárium-beli szálakat – érdekes módon csak ebben a jelenetben, ami a szerzői szándék ellenére arra utal, hogy Kinoppió kalandjait mégsem lehet esetleg apja „álmaként” értelmezni, egyébként emellett az írott műben Dzsepettóné szerepe is elég zavaros. Ezeket a dramaturgiai csapdákat jól kerülte ki a rendező.) A következő kép cirkuszi háttérrel ábrázol, a vászon előtt felülről megvilágított poronddal. Ez a speaker, Carramba birodalma. Elsőként egy Mazsorett dob karikat a kézen álló Pulcinellára (a commedia dell'arte itt csöppet sem pókhasúnak tűnő bohócfigurájára), majd a Hercegnő szelídíti meg szalagjával a kardos Félelmetes Vitézt, aztán ismét az inkább reneszánsz gavallérnak tűnő Pulcinella és a „kis galamb”, Colombina szerelmes kettőse következik (ami mind a szöveget, mind a megjelenítést tekintve tévedés, hiszen az itáliai színjátékos hagyományban Colombina párja Arlecchino, Pulcinella pedig falánk, púpos és alattomos figura), végül az igazgató a nem tisztázott módon idekeveredő Kinoppiót próbálja szavalásra bírni. A fa-fiú ellenáll, így ő lesz az első áldozata – a nagy Pankrátor hasa és kalapácsa által – a stroboszkópfénytől kísért általános verekedésnek és szintén Dzsepettó műhelyéből származó társai mellé kerül a börtönbe. A hátul vetített cellarácson

át beszűrődő fényben kiderül, hogy mindenkinek hiányzik egy végtagja, így a szabadulás reményében a fából faragott fiú önzetlenül saját kezeit és lábait adja a többieknek. A lázadók így ki tudnak törni a börtönből, elfogják, új vezérük elé szállítják és megkötözik Carrambát, sőt még a státuszát jelképező szócsovet is elveszik tőle.

A korábban vetített hátterek előtt visszafelé haladó árnyakként a kis csapat végül eljut a szomorú, éppen egy egyszerűbb, hosszú orrú figurán dolgozó bábkészítő műhelyébe. Hiába vitte el az aranyakat és hiányoznak tagjai, Dzsepettó örömmel fogadja fiát, aki a Kék Lepke varázslatának köszönhetően – Collodi hőiséhez hasonlóan – igazi fiúvá változik. És a finálé dal előtt a vízben küldöncként útnak indított teknős is megérkezik, hátán a csigával, zárásként pedig a szereplők közösen éltetik Kinoppiót és a színes színházat.

Upor László finoman fogalmazva: nem a gyermeknézők életkori sajátosságait legideálisabban figyelembe vevő, s dramaturgiáját tekintve a leginkább példaértékű szöveget alkotta meg művével. Márpedig a bábszínházi sikernek ez a receptje. Így hát a bevezetőben jelzett Colloditiszteletadással együtt sem igazán értjük, miért erre esett a választás. Pinczés István rendező és csapata mindazonáltal talán a lehető legjobbat hozta ki az alapanyagból. Még ha a bábjátékot keveselltük is (ami a színház rendre visszatérő problémája), élvezetes volt a többféle technika (vetítés, dia, árnyjáték) alkalmazása, a különböző helyszínek ötletes megjelenítése. Ki kell emelnünk még Takács Lilla a darab világát egyszerűségében is jól megidéző díszletét, a megbízhatóan teljesítő színészek közül pedig a főszereplő, Szilinyi Arnold és a Carrambából igazi figurát teremtő Hettinger Csaba alakítását. Azt azonban talán nyugodtan kijelenthetjük, hogy az Éljen Kinoppió! nem lesz a Griff Bábszínház történetének legnagyobb, megismételhetetlen sikere.

Félévszázados a szlovéniai magyar irodalom

(Tanácskozás és ünnepi rendezvények

Lendván és Muravidéken)

A nyugat-dunántúli régió és a határon túli irodalom életében is jelentős évfordulóhoz értünk, 50 éves a muravidéki magyar irodalom. A történelmi Zala és Vas megyéktől elszakadt térségben ma is számottevő magyar lakosság él, melynek megvannak a – szlovén alkotmányban biztosított, európai normák szerinti – nemzetiségi jogai, érdekérvényesítő öngazgatási szervei és nemzeti identitásuk őrzésére, anyanyelvük és kultúrájuk ápolására hivatott intézményei. És példászerűen élnek is e jogokkal, a többségi nemzettel harmóniában.

Ez az évforduló is azt mutatja, hogy helyi emlékezet és értékörzés szerves része az itt folyó művelődési, kapcsolatteremtő és -ápoló tevékenységnek, felismerve az írott és nyomtatott szó jelentőségét a megmaradásért folyó, néha sziszifuszi küzdelemben.

Vlaj Lajos: Verseks című, magyar nyelvű kötetének 1961-es megjelenése jelentette a fordulópontot, erre az időszakra tudta pótolni azt az értelmiségi „vérvetést” az itteni magyarság, amelyet 1945 után elszorított. Az évforduló is ehhez az eseményhez kötődik.

Joggal, hisz ezután több antológia, a Naptár, majd az önálló kötetek jelezték azt, amiről Szúnyogh Sándor, az egyik „alapító” írt, 1991-ben, a szlovéniai magyar irodalom létének 30 éves ünnepe alkalmából: „A három évtizedet tekintve azt kell látnunk, hogy nemigen volt csillogás, nemigen volt ünnepelgetés, hanem inkább egy felülmúlhatatlan belső törekvés, lázas alkotói munka és belső önépítés azért, hogy megmaradásunk lélektana újabb és újabb alkotásokra ösztönözzön bennünket.”. Czine Mihály pedig a következőket jegyezte meg: „Nem világirodalmi csodákat kell várnunk feltétlenül, de nem is kell kisebbiteni ezt a teljesítményt, amit ez a csoport felmutatott. Rendkívüli dolog!”

E kettőség jegyében, az azóta elért könyvkiadási sikereket, az itt indult költői-írói pályák kiteljesedését és a józan, kritikus hangú (ön)értékelés

szempontjait figyelembe véve zajlott november 16-án az 50. évforduló alkalmából szervezett szakmai tanácskozás, kiegészülve más, ünnepi jellegű eseményekkel, rendezvényekkel, Szúnyogh Sándor költőre, irodalomszervezőre való emlékezéssel. Érkeztek vendégek Pozsonyból, Kárpátaljáról, a Vajdaságból, Erdélyből. S anyaországiak is szép számmal képviseltették magukat. A megjelenteket Répás Zsuzsanna, a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium helyettes államtitkára és Horváth Ferenc, a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség Tanácsának elnöke köszöntötte. Joggal tartotta az első előadást Kontra Ferenc író, szerkesztő a következő címmel: *A szlovéniai magyar irodalom elhelyezkedése a délvidéki magyarok irodalmában*, hiszen a vajdasági írók, szerkesztők „bábáskodása” kezdettől fogva jelen volt a muravidéki irodalom kibontakozásában. Péntek Imre, a Pannon Tükör főszerkesztője a zalai-muravidéki irodalmi kapcsolatok alakulásáról, az együttműködés új formáiról, lehetőségeiről adott áttekintést. Bence Lajos költő, író, szerkesztő (a Muratáj szerkesztője, a Pannon Tükör főszerkesztője) *A szlovéniai magyar irodalom múltja, jelene és jövője* címmel reális helyzetképet adott a muravidéki irodalmi közegről, s felvázolta a feladatokat is, amelyek szükségesek a továbblépéshez.

Ebből az alkalomból jelent meg a Muratáj ez évi 1-2-es száma és az Ifjúsági Pannónia irodalmi tábor muravidéki és zalai résztvevőinek műveiből szerkesztett, *kulcsra zárt égbolt* című antológia. A tanácskozáson több hozzászólás is elhangzott, többek közt Szemes Péter főszerkesztő-helyettesé; ebből az izgalmas irodalmi eszmecseréből Péntek Imre előadását és az ő hozzászólásának írott változatát tesszük itt közzé.

Szerk.

Kéznyújtások, kézfogások – a muravidéki-zalai irodalmi életben

Hadd kezdjem egy személyes élménnyel: 1966-ban a lenti gimnáziumban kezdtem tanítani, magyar irodalmat és művészettörténetet. A szomszédos Jugoszláviáról, a Muravidékről meglehetősen keveset tudtam/tudtunk, arról meg kevesebbet, hogy az itteni magyar kisebbség milyen helyzetben van, mekkora elszigeteltségben küzd az etnikai-nyelvi megmaradásért, s milyen kapcsolatokkal rendelkezik – elsősorban a Vajdaság felé...

Az egyetlen kapocs a Magyar Szó volt, amit Budapesten ismertem meg – s nagy meglepetésemre muravidéki magyar szerzők alkotásait olvastam a szombati kulturális mellékletben. Szomi Pál, Szúnyogh Sándor, Báti Konc Zsuzsanna nevére emlékszem, s hamarosan át is jutottam Lendvára, ahol megismerkedtem Szúnyogh Sándorral. Mint két pályakezdő fiatalember, hamar szót értettünk egymással. Az akkor még négy megyés, Szombathelyen szerkesztett *Életünk* már közölte néhány versemet, de kapcsolatunk akkor mélyült el, amikor az *Elérhetetlen föld* megjelent (1969-ben), s ez némi tekintélyt, rangot jelentett. Sándor ekkor kacérkodott az avantgárral, nyilván vajdasági hatásra, s abban a reményben is, hogy kötete a Fórum Kiadónál lát napvilágot. Sajnos, ígéretesen induló kapcsolataink megszakadtak, előbb Budapestre, majd Miskolcra kerültem, s így csak az itt-ott fellelhető Magyar Szó mellékletéből próbáltam követni az eseményeket, a muravidéki publikációkat. A helyzet 1978-ban változott meg, amikor Pete György lett az *Életünk* főszerkesztője, s a határon átnyúló irodalmi szerveződés egyik első (ha ugyan nem legelső) példjaként, szerkesztésében megjelent 1979-ben az *Összhang* című antológia. Ebben a muravidéki szerzők teljes alkotógárdája felvonult (Báti Zsuzsa, Bence Lajos, Bernják Erzsébet, Sz. Kanyó Leona, Szúnyogh Sándor,

Varga József). Több értékelés is sajnálkozva jegyzi meg, hogy a zalai, vasi és muravidéki antológiának nem lett folytatása. Egyébként a kezdeményezés és a kiadás a Pomurska Založba muraszombati kiadónak köszönhető, joggal lehetett volna (el) várni a viszonzást, vagy zalai, vagy Vas megyei hasonló kiadvány megjelentetésével. A választ Pete György tudná megadni, aki akkor nem csak az *Életünk* (minisztériumból érkezett) főszerkesztője volt, hanem az MSZMP kultúrpolitikájának, Aczél György és Tóth Dezső bizalmát élvező, befolyásos személyisége. A folytatás lehetőségét kínálta a *Visszhang* című, zalai irodalmi antológia, szintén Pete György szerkesztésében, s a muravidéki szerzők joggal és sértődötten vették tudomásul kimaradásukat.

Annyi biztos, hogy az érintkezés felületét nagyban növelte az *Összhang*, s a folyamat – elsősorban a zalai kapcsolat – ettől kezdve, különböző szinteken tovább színesedett. Szerepe volt ebben az Egerszegi Írókör megalakulásának, a műhely-kezdemény létrejöttének, amely idővel megyei jellegű vált. Az írótáborok – Egerváron, Nagykanizsán, Gébárton –, melyen a zalai kötődésű, országosan ismert írók is részt vettek – meghívottjai, résztvevői közt találjuk a muravidéki alkotókat. Elsősorban Szúnyogh Sándort és Bence Lajost. Emlékszem, ezek egyikén, talán 87-ben, a közös folyóirat kiadása is szóba került, amiből persze, az akkori viszonyok közt, nem lett semmi. De a *Muratáj* 1988-ban elindult, s ma is létezik. Előbb jelentkezett, mint a Pannon Tükör, mely csak a rendszerváltás után, 1995 decemberében adta közre első próbaszámát. Ahogy az eddigi áttekintésből kiderül: a muravidéki-zalai irodalmi kapcsolatok esetlegesen alakultak, elsősorban azért, mert zalai oldalról nem volt igazi, szakmailag hiteles partner. Némi irodalmi

szerkesztői és egyéb tapasztalat birtokában két kötet fülszövegét írtam, Szúnyogh Sándor: *Hóvágy* (1985), Halász Albert: *Mosolymorzszak*, (1991). Később, a székesfehérvári *Árgus* szerkesztőjeként próbáltam ápolni ezt a már szárba szökkenő, baráti-szakmai kapcsolatot.

A döntő változás 1995-ben következhetett volna, a Pannon Tükör megalapításával. Legalábbis elvileg. A Kanizsán szerkesztett folyóirat próbaszámában találkozhatunk Bence Lajos verseivel, később Halász Albert néprajzi írásával. Meglepetés az ifjú Balazsek Dániel, az egyik legígéretesebb költő szereplése. Találkozunk Zágorec-Csuka Judit verseivel, majd a 2000. évi lendvai irodalmi találkozó kapcsán muravidéki összeállítást közölt a lap, melyben Szúnyogh Sándor, C. Toplak János, Halász Albert versei – Bence Lajoséi mellett – is helyet kaptak. Göncz László egyszer publikált egy jegyzetet. Mindent összevéve, a muravidéki irodalomnak a lap nem volt igazi, méltó szakmai partnere. Emlékszem, erre felhívtam az akkori főszerkesztőt, Pék Pál figyelmét, de ő inkább más irányokban kereste a lapot építő kapcsolatokat.

Pedig a jó értelemben vett regionalizmus kiváló terepe ez a multikulturális tájegység, melyet korábban határok szabdalnak, ma, eltűnőben, inkább ölelnek, tagolnak.

2003-ban – amikor a Zalai Írók Egyesülete, a Pannon Tükör kiadója – elnöknek és főszerkesztőnek választott, első dolgom volt a kapcsolatok szorosabbra fűzése. Hiszen nem csak engem, sokunkat, lenyűgözött az a kulturális-művészeti teljesítmény, amelyet ez a 6-8 ezres magyar sziget felmutatott. Nem véletlen, hogy Bence Lajos: *Szíves-szívtelen* című kötetéhez Czine Mihály írt ajánlást, vagy Zágorec-Csuka Judit *Viharverten* című első verskötetét Pomogáts Béla méltatta. Mindkettőjük értő figyelme hozzájárult ahhoz, hogy a muravidéki irodalom mind jobban magára talált.

Előbb főszerkesztő-helyettesként, majd főmunkatársként kapcsolódott Bence Lajos a Pannon Tükör szerkesztőségéhez. Az ő szervezői munkája, vajdasági kapcsolata, nem utolsósorban több műfajú színvonalas publikációi sok tekintetben gazdagították lapunk rovatait. A versek mellett olvashattunk tőle tanulmányt, kritikát, színházi és képzőművészeti jegyzetet, interjút.

A nyolc év alatt kialakult köztünk az a munkaritmus, ami az új kéziratok beszerzéséhez és elküldéséhez szükséges. Most, visszatekintve, látjuk, miről mondott le a korábbi Pannon Tükör szerkesztőgárdája! Göncz László prózájáról, Zágorec-Csuka Judit – szintén több műfajú – írásairól, Hagymás István esszéiről, vagy a tehetséges fiatalok verseiről! De lemondott a lap a hihetetlenül gazdag képzőművészeti-kiállítási élet visszatükrözéséről is. Amiről mi természetesen nem mondtunk le. Rendszeresen írtunk vagy közöltünk kiállítási beszámolókat a Vár-Múzeum tárlatairól; ha szlovén, vagy más nemzetiségű volt a művész, vagy megnyitó, fordításban közöltük ezeket a szövegeket. Hogy a lendvai várban zajló kiállítási program milyen fontos a magyar képzőművészeti élet szempontjából, az abból is kitetszik, hogy az NKA Képzőművészeti Kollégiuma rendszeres támogatója a kiállításoknak. Egyébként a határok mentén élő magyar, szlovén, osztrák, horvát képzőművészek példaszerű együttműködése, művésztalpi munkája, közös kiállításaik, kiadványaik megjelentetése – már valóban az Unió égisze alatt létrejött kulturális régió jegyében zajlik. S ezt jobban kihasználni, propagálni, közös érdekünk! Egyébként Király Ferencsel, Munkácsy-díjas szobrászművésszel, a Vár-Múzeum korábbi igazgatójával, majd utódjával, Gericcs Ferenc igazgató-kurátorral és a fiatal festőművész, Dubravko Baumgartnerrel kiváló az együttműködésünk. Remélhetően kapcsolataink továbbra is a kölcsönös előnyök jegyében alakulnak.

A zalai szerzők gyakran szerepelnek írásaikkal a *Murat*ban, szintén különböző műfajokban.

A közös könyvkiadás, a közös pályázatok, rendezvények ügye is rendszeresen napirenden szerepel. Bence Lajos *Identitás és entitás* című tanulmánykötetét a Pannon Tükör Könyvek sorozatában jelentettük meg, 2005-ben. *Hazatérítő* kötetének társkiadójaként sikerrel pályáztunk támogatásra az NKA Szépirodalmi Kollégiumánál. A megbeszélések szerint az MNMI-vel közös kiadásban jelenik a közeljövőben Szemes Péter *Művek felé* című kritikai kötete, amelyben több írás foglalkozik a muravidéki könyvekkel. Szakmailag felkészülten és hitelesen, a modern irodalomtudomány eszközeivel felvértezve, az esztétikai minőséget mindig szem előtt tartva!

Kétségtelen, ezen a téren még bőven van tennivaló. Talán nyolc év alatt bebizonyítottuk, hogy nem csak a Vajdaság, Budapest, Pécs vagy Pilisvörösvár felé érdemes tájékozódni, könyvkiadásunk – a Pannon Tükör Könyvek sorozata – olyan szerzőket jelentetett meg, mint Pomogáts Béla, Kabdebó Tamás, Major-Zala Lajos, Mátyus Aliz, a szűkebb pátriából Pécsi Gabriella, Tóth Imre, Pápes Éva, Szoliva János, vagy a legutóbbi: Soós József, akinek *Holt kutak mélyéről* címmel megjelent, második kötetét nemrég mutattuk be.

Terveink között két, szerintem fontos kötet szerepel, közös kiadásban. Az egyik egy újabb antológia – zalai-muravidéki szerzők műveiből. Ez több szempontból is érdekes lehet. Első célunk a felmérés, a színvonalas szerzők számbavétele. Hisz az elmúlt tíz évben erősen átrendeződött – mindkét oldalon – a publikálók köre. Idősebb alkotók tették le a tollat (olyikuk végleg), s írástudó fiatalok tucatjai jelentkeztek a szerkesztőségünkben kézírataikkal. S

műfajilag a legszélesebben merítenénk, tehát nem csak a klasszikus szépirodalom, hanem az esszé és tanulmány is helyet kapna a tervezett kötetben.

A másik – egy gyermekirodalmi kötet. A pannon mesék és versek könyve. Szerzői körünkben jeles alkotók írnak gyermekverset, mesét – de természetesen a pályakezdők, a műfajt kóstolgotók is szerepelhetnének műveikkel, a remélhetően az olvasók körében is kapós kötetben.

Bízom benne, hogy ez a jeles évforduló, a felfokozott figyelem, a sikerek elismerése további éltető energiákat ad a muravidéki alkotóknak, irodalomszervezőknek, szerkesztőknek az „Írott szóval a megmaradásért” program megvalósulása és a zalai irodalmárokkal való szorosabb együttműködés érdekében. Szerepünk nélkülözhetetlen a történelmi Zala szellemi (újra)egyesítése, a kulturális EUrégió megteremtése szempontjából. Ez pedig kötelezettségeket ró ránk, mindkét oldalon.

Hozzászólás a muravidéki magyar irodalom 50. évfordulójára rendezett tanácskozáson

Kedves Barátaim!

Az ezeréves közös haza, Zala megye íróinak testvéri üdvözlését hozom. Noha az elmúlt évtizedekben – ahogy Keresztury írta – „határok, frontok” álltak is közénk, úgy vélem, a helyben születő irodalom, különösége ellenére, mindig is élő részes volt az egységes magyar, s ezen belül a regionális, dunántúli, pannon irodalom folyamának.

Ünnepelni gyűltünk ma össze, s meg is van rá minden ok, hiszen az elmúlt fél évszázadban az ismert, eltűnést, asszimilációt prognosztizáló jóslatok ellenére a muravidéki literatúra bizonyította életképességét. De vajon milyen esélyekkel tekint az elkövetkező évek elé, s egyáltalán, nevezhető-e klasszikusnak az itt létrejött irodalom – ezek a kérdések fogalmazódtak meg bennem az ide vezető úton.

A múlt századelő kiváló amerikai-angol alkotója, T. S. Eliot nevét leginkább az Istentől elhagyott, pusztaság képét festő hosszúvers (*The Waste Land*) szerzőjeként ismeri a magyar közönség. Más szempontból, de hasonlóképpen jelenítette meg a pusztuló magyar vidéket, a széteső faluközösséget az idén száz éve született Takáts Gyula (többek közt *A magyar Waste land*-ekben), vagy a tájromlást a magyarság eltűnésével egybekapcsoló Szúnyogh Sándor („enyész a nemzet, enyész a táj és szürkül az égbolt”) és Bence Lajos (például a *Tájkép* csata után című versben). Eliot nevét azonban nem csak ezért szeretném megemlíteni, hanem sokkal inkább *Mi az, hogy klasszikus?* (*What is a classic?*) című esszéje kapcsán. Ebben azt írja, hogy egy irodalom vagy adott korszak klasszikus mivolta tulajdonképpen

annak *érettségét* jelenti. Eliot több tényezőt említ, ami ezt meghatározza (társadalom, erkölcs, nyelv, stb.), én más irányból szeretnék közelíteni.

Ha a muravidéki irodalom érettsége szóba kerül, olvasói Vljaj Lajosra, a Tavaszvárás-nemzedék két költőjére (Szúnyogh Sándorra és Varga József) és Bence Lajosra gondolnak – szinte kizárólag lírai életművekre. A sort az igazán jól ismerők talán még Halász Alberttel, C. Toplák Jánossal és Zágorec-Csuka Judittal egészíthetnék ki. S e tekintetben nincs is ok panaszra, hiszen a minőség és ismertség felől, tehát viszonylag objektív módon mérhetően, ha nem egész oeuvre-üket és díjaikat (amire Kontra Ferenc utalt) tekintve is, Szúnyogh Sándor és Bence Lajos az egyetemese magyar irodalomban éppúgy megbecsült költőnek számít, mint a Muravidéken. A teljességhez azonban a másik két műnem megléte is szükségeltetik. Értékelhető dramatikus szöveg mindössze egy keletkezett itt az elmúlt fél évszázad alatt, ami nagyon kevés (különösen úgy, hogy az az egy is dramatikus átírat), pedig Lendván működik színjátszókör és alkalmas játszóhely is lenne elég a bemutatására. A próza – és itt most elsősorban a nagyprózáról beszélek – már több bizakodásra ad okot: Szomi Pál két regénye (Szeretni kell, Így kezdődött) és Varga József ifjúsági műve (A lendvai vár kapitánya) mellett Göncz László két terjedelmesebb írása (Olvadó jégcsapok, Kálvária), noha érezhetően inkább a helyi olvasóközösségnek íródott, követendő példát mutat.

Az irodalom érettségéhez elengedhetetlen a megfelelő recepció megléte, s ezalatt nemcsak az olvasókat értem, hanem a szükséges szekunder szövegek (tanulmányok, kritikák, esszék) meglétét is. E tekintetben is szeretném bátorítani a helyi szerzőket, hiszen az itt keletkező művekről nem jelennek meg kritikák. Néhány határon túli folyóirat egy-egy számát és a Pannon Tükört kivéve – mely rendszeresen közöl értékeléseket, ismertetéseket, elemzéseket az itt keletkező művekről – a muravidéki irodalom szakmailag visszhangtalan marad. Ha pedig külső kritikusok nem teszik meg, a helyi alkotóknak kell(ene) írni egymás köteteiről. Ez bizonyosan erőt, lendületet és frissességet adna a muravidéki magyar irodalomnak. A példa kicsit erős ugyan, de gondolatok a Nyugat első nemzedékére. Az irodalmi tárgyú tanulmányok

köre sajnálatosan, egy-két kivételtől eltekintve, általános ismertetésekre szorítkozik, ezt kibontásra, a művészi igényességű esszék útját pedig Hagymás István (Magsejtés) és Bence Lajos (Írott szóval a megmaradásért, Identitás és entitás) nyomán mindenképp folytatásra érdemesnek tartom.

Persze ahhoz, hogy valahol érett irodalom jöjjön létre, kellene a műhelyek is. A muravidéki magyar irodalom jelenleg részben egymástól elszigetelt, magányos alkotókból áll. Nincs rendszeres összejövetel, melynek keretében beszélgetni lehet, vagy felolvasni, megvitatni a kéziratokat, nincs helyi írócsoport, mely egységes álláspontot képvisel, a dicséretesen bő könyvkiadás mellett (melynek történetét Bence Lajos és Zágorec-Csuka Judit kiválóan feldolgozta) pedig – és ez a legfontosabb – nincs rendszeresen működő folyóirat. Örömteli, hogy évente megjelenik a Naptár és összevont számmal a Muratáj (azt nem is tudom, hogy a Lindua című kétnyelvű periodika létezik-e még egyáltalán), de ezek inkább gyűjteményes jellegűek, nem mutatnak fel érdemi műhelymunkát és a folytonosság ígérete helyett az esetlegesség látszatát keltik. Meg kell jegyeznem, hogy az egyetemese magyar irodalomban – nemcsak az anyaországban – az évente legalább négyszer megjelenő folyóiratokat szokták – persze tartalomtól függően – komolyan venni, nem véletlen, hogy az NKA-pályázathoz is minimum ennyi megjelenés szükséges. Én azt gondolom, a muravidéki magyar irodalom megérdemli, hogy legyen egy igazi folyóirata és bátorítom a szerkesztőket az évi négyszeri megjelenésre. Ez nem pénz, hanem elhatározás kérdése. Azt nyugodtan kijelenthetem, hogy ha ilyen törekvés mutatkozik, a zalai írók és a Pannon Tükör Szerkesztősége minden támogatást meg fog adni hozzá. Nem nehéz belátni, hogy az alkotókat folytonos munkára ösztönző, működő műhely hiányában a helyi irodalom előbb-utóbb előregszik és elsorvad majd.

Hogy ez ne történjen meg, szükség van a fiatalok – Bereményi Géza szavaival: az induló tehetségek – bevonására. Erre számos lehetőség kínálkozik. Mi, a Pannon Tükör 2003-ban felállt új szerkesztőségének tagjai, rendhagyó irodalomórákkal kezdtük minden iskolában, s mára sikerült elérni, hogy a középiskolás és a felsőoktatásban tanuló fiatalok

maguk küldik el a kézirataikat, jelentkeznek azokkal a szerkesztőségénél és nehezen tudunk eleget tenni a csak Zala megyéből érkező számos meghívásnak. Ha nekünk – szinte Péntek Imrével ketten – mindezt nyolc év alatt sikerült elérni, úgy, hogy a Pannon Tükör egy-egy lapszámában megjelenő szerzők immár jelentős része 35-40 év alatti, bizonyos vagyok benne, hogy a Muravidéken is menni fog. A legújabb kezdeményezés mindenesetre bizakodásra adhat okot. Többen a ma felszólalók közül a közös antológiát hiányolták. Nos, *kulcsra zárt égbolt* címmel elkészült a MNMI és a Pannon Írók Társasága által szervezett idei hodosi Ifjúsági Pannónia írótábor kiadványa, benne a jövő, a fiatal muravidéki és zalai alkotók írásaival. A szövegek másik hányada e számunkban olvasható.

Tehát mindenek ellenére van ok bizakodni. Az általam megfogalmazottakat ne kritikának tekintsétek, inkább, mint jeleztem, bátorításnak. Mert mi hiszünk bennetek, hisszük azt, hogy lesz még újabb 50 év, sőt több, van ennyi tartalék ebben az irodalomban. Mikor nyáron, a könyvhéten bemutattuk itt Bence Lajos és Halász Albert új köteteit, Stendhált idéztem, aki azt mondta, hogy „minden könyv: tett”. Tegyetek érte minél többet, hogy mielőbb megvirradjon a szürkülő ég, amiről Szűnyogh Sanyi írt. Ehhez kívánok nektek szívből erőt, kitartást, töretlen alkotókedvet és jó egészséget!

Szemes Péter

November 3-án, a kaposvári Megyei és Városi Könyvtárban a Pannon Tükör szerzői köréhez szorosan kapcsolódó Somogyi Zoltán Második fejek című regényének bemutatására került sor. A szerzővel Szemes Péter kritikus és Farkas Szilárd tanár, kritikus beszélgetett..

A Pannon Tükör Könyvek sorozatában jelent meg Soós József második verskötete, Holt kutak mélyéről címmel, melyet Szemes Péter szerkesztett, a fülszöveget Király László zeneszerző írta. A könyvet Lentiben, a városi könyvtár olvasótermében

mutatták be, november 9-én; az új kiadványt Péntek Imre méltatta, a szerzővel Korosa Titanilla beszélgetett.

A zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtárban november 29-én mutatták be Göncz László új, Kálvária című regényét. A II. világháború idején játszódó művet, mely a magyar-szlovén együttélés kevésbé ismert eseményeit tárja fel az epika eszközeivel, Kiss Gábor történész, igazgató és Péntek Imre József Attila-díjas költő ajánlotta a közönség figyelmébe.

Következő számaink tartalmából:

Erdély Miklós, Széki Patka László, Bíró József, Gyimesi László, Fülöp Gábor, Karáth Anita, Juhász Attila, Radnai István, Lángi Péter versei; Kabdebó Tamás, Horváth Péter, Kilián László, Mészáros Urbán Szabó Gábor, Turbuly Lilla, Somogyi Zoltán, Batári Gábor, Farkas Balázs prózája; Pomogáts Béla, Vasy Géza, Fábíán László, Legéndy Péter, Szemes Péter, Geresits Gizella tanulmánya, kritikája; Wehner Tibor, Péntek Imre, Gülch Csaba, Horváth M. Zoltán, Horváth Nóra képzőművészeti írásai.

Szerzőinkről

Bodonyi Csaba (1943; Miskolc) Építész, a Miskolci Építész Műhely szervezője. Főiskolai és egyetemi tanár. Ybl-díjas, a Magyar Művészeti Akadémia tagja.

Dévényi Sándor (1948; Pécs) Építész, évekig dolgozott Pécs belvárosának rehabilitációján.

A Magyar Művészeti Akadémia tagja.

Ekler Károly (1951; Ligetfalva) Építész, a Nyugat-Dunántúlon számos munkája található.

A Kós Károly Egyesülés tagja.

Ferencz Győző (1954; Budapest) Költő, esszéista, műfordító. Legutóbbi kötete: Szakadás. Sziget Kiadó, 2010.

Ferencz e. Győző (1937; Zalaegerszeg) Újságíró, helytörténeti kutató.

Fülöp Tibor (1985; Budapest) Építész, a Kós Károly Egyesülés tagja.

Gál Soma (1993; Budapest) Prózairó, irodalmi lapokban publikál. Jelenleg egyetemi hallgató.

Győri László (1942; Budapest) Költő, legutóbbi kötete: A szó árnyéka. Kalligram Kiadó, 2010.

Gyutai Csaba (1966; Zalaegerszeg) Tanár, Zalaegerszeg Megyei Jogú Város polgármestere, országgyűlési képviselő. Lapunk szerkesztőbizottságának tagja.

Halmi Tamás (1975; Pécs) Költő, kritikus, esszéista. Legutóbbi kötetei: Közéltések, távlatok.

Nap Kiadó, 2008., Versnyelvtanok. Vigilia Kiadó, 2008.

Horváth M. Zoltán (1968; Zalaegerszeg) Festőművész

Horváth Márk (1991; Zalaegerszeg) Diákként verseket, kisprózát ír, ez az első folyóirat-közlése.

Hradil, Jože (Muraszombat) Szlovén költő, műfordító, nyelvész, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja.

Jász Attila (1966; Tata) Költő, esszéista. Legutóbbi kötete: Isten bőre. Napkút Kiadó, 2011.

Kabdebó Tamás (1934; Newcastle, Írország) Költő, író, műfordító. Legutóbbi kötete: Giorgione nyomában. Irodalmi Jelen, 2009.

Kaj Ádám (1988; Budapest) Költő, drámaíró. Első kötete Magán evangéliumok címmel a Pannon Tükör Könyvek sorozatában látott napvilágot, 2010-ben.

Karát Anita (1978; Zalaegerszeg) Költő, első kötete Panel-jazz címmel jelent meg, 2011-ben, a Parnasszus Kiadónál.

Kelemen Lajos (1954; Kaposvár) Költő, kritikus, esszéista. Legutóbbi kötete: Föltett igaz. Napkút Kiadó, 2010.

Király László (1954; Budapest) Zeneszerző, zenei szakíró.

Kiss Benedek (1943; Budapest) Költő, műfordító.

Legutóbbi kötete: Utak keresztre. Holnap Kiadó, 2010.

Kiss József (1962; Budapest) Író, rendező, a szolnoki Szigligeti Színház művészeti vezetője.

Kostyál László (1962; Zalaegerszeg) Művészettörténész, kiállítások kurátora.

Kovács Flórián (Budapest, 1948. június 24 – 2011. október 2.) Népművelői pályáját Zalaegerszegen kezdte a hervenes években. Komoly szerepet játszott a helyi rendszerváltozásban. 1992-ben Budapestre került, a Magyar Művészeti Akadémia irodavezetője, majd titkára lett. 1998-2001 között a Millenniumi Kormánybiztosi Hivatal vezetője, Makovecz Imre belső munkatársa volt.

Kőszeghy Méda (1950; Zalaegerszeg) Építőmérnök.

László Zsolt (1964; Székesfehérvár) Költő, legutóbbi kötete: Leszegett fejfel. Vörösmarty Társaság, 2007.

Molnár Gábor (1978; Lenti) Költő. Kötete: az emberi szívnek oltalmától távolan - Szerzői kiadás, 2008.

Molnár Krisztina Rita (1967; Telki) Költő, kritikus. Legutóbbi kötete: Különlét. Pont Kiadó, 2008.

Nagy Ervin (1950; Budapest), Építész, a Makona Építésziroda és a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Alternatív Kossuth-díjas, Magyarország főépítésze.

Nagy Réka (1971; Zalaegerszeg)

Kritikus, esztéta, pszichológus.

Oláh János (1942; Budapest) Költő, író, esszéista. Legutóbbi kötete: Száműzött történetek. Magyar Napló Kiadó, 2011.

Orbán Viktor (1963; Budapest) Jogász, politikus, Magyarország miniszterelnöke.

Papp Tibor (1936; Budapest) Költő, vizuális művek alkotója. Legutóbbi kötete: Avantgárd szemmel – az irodalmi világról. Magyar Műhely Kiadó, 2008.

Pápes Éva (1954; Szatta) Kötete: Szavak egy hangsúlytalan világból. Pannon Tükör Könyvek, 2007.

Péntek Borbála (1985; Budapest) Prózairó, kritikus.

Péntek Imre (1942; Zalaegerszeg) Költő, kritikus, művészeti író. Legutóbbi kötete: félrebeszéd. Pannon Tükör Könyvek, 2009.

P. Szabó Ernő (1952; Szarvas) Művészettörténész, az Új Művészet főmunkatársa,

a Magyar Nemzet képzőművészeti kritikusa

Réthelyi Miklós (1939; Budapest) Orvosprofesszor,

egyetemi tanár, Magyarország nemzeti erőforrás minisztere.

Sütő Csaba András (1979; Győr) Költő, kritikus. Legutóbbi kötete: disintegration. Orpheusz, 2008.

Szakony Dorina (1995; Zalaegerszeg)

Gimnáziumi tanuló, ez az első folyóirat-közlése.

Szalai Zsolt (1979; Győr) Költő, kritikus.

Legutóbbi kötete: Idetett valaki. Orpheusz, 2009.

Szatmári Gizella (Budapest) Művészettörténész, Zala György munkásságának kutatója.

Szemes Béla (1955; Zalaegerszeg) Tanár, színházi kritikus.

Kötete: Egerszegi színházi esték.

Pannon Tükör Könyvek, 2008.

Szemes Péter (1979; Zalaegerszeg) Esztéta, kritikus.

Szoliva János (1936; Nagykanizsa) Költő, legutóbbi kötete: Lassú léptek. Pannon Tükör Könyvek, 2011.

Tatár Sándor (1962; Törökbálint) Költő, műfordító.

Tóth Károly (1984; Hódmezővásárhely) Művészettörténész

Tóth Imre (1966; Zalaegerszeg) Költő,

legutóbbi kötete: A lélek nulla foka. Parnasszus Kiadó, 2009.

Török Ádám (1987; Budapest) Költő, egyetemi hallgató, különböző folyóiratokban publikál.

Turbuly Lilla (1965; Zalaegerszeg) Költő, író, kritikus.

Legutóbbi kötete: Szelrosta. Parnasszus Kiadó, 2009.

Vadász György (1933; Budapest) Építész, számos középület tervezője. Kossuth-díjas, a Magyar Művészeti Akadémia tagja.

Varga E. László (1951; Zalaegerszeg) Történész, a lengyel-magyar kapcsolatok kutatója.

Vörös István (1964; Budapest) Költő, író, műfordító.

Legutóbbi kötete: Keresztelés özönvízzel. Noran, 2011.

Whyte, Christopher (1952; Budapest) Skót költő, író, műfordító, egyetemi tanár.